kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

ISSN 1300-8536

SAYI: 45 ARALIK 1998

300.000 TL. (KDV DAHİL)

kate millett
FEMİNİZMİN YIKILMAZ ÇINARI

• • • • • • •

YALANDAN KİM ÖLMÜŞ?

• • • • • • •

CUMHURİYETİ ÇOK SEVMİŞTİK!

ERKEK ŞİDDETİNE KARŞI SAVAŞ, SAVAŞA KARŞI BARIŞ

9 771300 853634

Merhaba,

Metis Yayınları'nın davetlisi olarak geçtiğimiz ay Türkiye'ye gelen Kate Millett, "Milliyetçilik erkeklere yarar, bize enternasyonalizm, gerek" diyor, yaptığımız söyleşide. Amerika'da tımarhaneye, İran'da cezaevine tıkılan Kate Millett, "Bu kadar tehlikeli olmayı hiç hedeflemedim. Ama bunlar benim başıma geldi. Biliyorsunuz ben radikal feministim. O kadar kazaen değil de, şartların bir karışımının sonucu," diyor. Millett, bir muhalif, patriarkaya, kapitalizme, işkenceye, dinciliğe, sağa karşı bir muhalif. Bu yüzden de başına gelenler, ailesiyle arasının açılması, kitaplarını basacak bir yayınevi bulamaması kaza değil. Bir muhalifseniz, başınıza gelenler bir kaza değil, Millett'ın deyimiyle "Şartların karışımının bir sonucudur." Hele ki, rüzgâr size karşı ve kuvvetlice esiyorsa, kazanın yarattığı tahribat daha da fazla olur. Metin Yurtseven, muhalifti. Eğitim Sen üyesi, yeni emekli olmuş bir öğretmendi. Dövülerek öldürüldü. Türkiye'de rüzgâr ona ve onun gibilere karşı şiddetli bir biçimde estiği için, önce çok "milliyetçi" basınımızın kışkırttığı ve "vatandaş" adım verdiği bir kalabağın şiddetine uğradı, sonra da, hastanede son anlarını yaşarken eşine söylediği gibi, polisin şiddetine maruz kaldı ve öldü.

Çünkü Metin Yurtsever, sokaklardaki kontrolden çıkmış kalabalık gibi, "Apo'yu alırız, sonra da idam ederiz," diyenlerden değildi. O, onu tanıyanların anlattığına göre, Kürt sorununun adil ve demokratik bir biçimde çözümlenmesini istiyordu. İşi zordu yani.

Bu zorluğu, "Erkekler kadınları eziyor," dedi diye, çirkin, lezbiyen, aklı fikri cinsellikte olan biri ilan edilenler, babasıyla (hatta annesiyle), eşiyle, sevgilisiyle, patronuyla arası açılanlar, "Patronlar işçileri sömürüyor" dedi diye işten atılanlar bilir. Bu zorluğu, 12.Eylül'de birileri idam cezalarını, "Asmayalım da besleyelim mi?" diye savunurken, cezaevlerindeki koşulların insanileştirilmesini, adil yargılanmanın sağlanmasını isteyenler, insan hakları diyenler bilir.

Rüzgâr size karşı ne kadar sert esiyorsa, o kadar zordur işiniz. Bugün Kürt sorununda adil ve demokratik bir çözüm isteyenlerin, savaşa karşı barış diyenlerin işi çok zor. Yani bizim işimiz zor! Çünkü, biz kadınların barışı istemek için çok nedenimiz var. Bemziye Dinç, Şükran Aydın vakalarına bir daha tanık olmamak için, göçün yükünü erkeklerden daha çok yaşayan Kürt hemcinslerimizin köylerine dönebilmesi için, evlat acısını maalesef erkeklerden daha çok yaşayan kadınların artık ağlamaması için barış istiyoruz. Savaşa karşı barış istiyoruz ama erkek şiddetine karşı savaşımızı da sürdürmeye kararlıyız! Şiddete karşı önemli bir savaş veren Mor Çatılı kadınların deneyimlerini kapak sayfalarımızda ilgiyle okuyacağınızı tahmin ediyoruz. Bu ay ayrıca Seka direnişindeki kadınlarla tanışacaksınız. Ve kadınların "pembe" yalanları... Orta sayfamızda annesine, babasına, kocasına, sevgilisine yalan söyleyen kadınlar, neden ve nasıl yalan söylediklerini anlattılar. Belki de ilham alacağınız yaratıcı yalanlara rastlayabilirsiniz. Ocak'ta buluşmak üzere...

Filiz Koçali

Pazartesi ye bekliyoruz

Sıcak, sakin ve hoş bir mekân ararsanız, *Pazartesi* Lokali kış sezonunda da hafif, lezzetli yiyecekleri ve içecekleriyle sizleri bekliyor. Ayrıca davet, toplantı gibi etkinlikleriniz için de uygun bir ortam. Kavalyenizle gelebilirsiniz.

Mesajlarınızı, haberlerinizi bekliyoruz
pazartesidergi@superonline.com

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

25 Kasım Kadınlara Yönelik Şiddete Son Günü'nde, erkek şiddetine karşı savaş...

savaşa karşı barış

Kadınları sindirmenin en sık başvurulan yollarından biri şiddet. Evde dayakla hizava sokuluyor, tecavüzle aşağılanıyoruz. Dışarıdaki cinsel ve fiziksel erkek şiddeti bizi evlere mahkûm ediyor. Futbol maçlarından askeri darbelere, hükümetler arası sorunlardan savaşa, her şey dönüp şiddet olarak bizi vuruyor. Son günlerde basının ve politikacıların kışkırtmasıyla sokakları işgal eden şoven dalganın dili, yöntemleri, liderleri, kadroları erkek. Evdeki, sokaktaki, hayatın her alanındaki kadına yönelik şiddeti protesto ettiğimiz **25 Kasım**'da biz feministler barış istiyoruz.

erkek şiddetine

25 Kasım "Kadınlara Yönelik Şiddete Son" günü.

Kimin umurunda?

Bizim...

1987 Mayıs ayı, türlü yaş ve edalarda bir grup tuhaf kadın olarak Gayrettepe Emniyet Amirliği'ndeyiz. Bir polis "Ne istiyorsunuz?" diye soruyor. "Dayağa Karşı Yürüyüş'le ilgili evraklarımızı getirdik," diyoruz. "Ne dayağı? Kimin dayağı?" gibi cümleler sarfediyor sertçe. "Koca dayağı" dediğimizde biraz rahatlayarak ve tabii ki müstehzi bir ifadeyle "Tamam o zaman" diyor.

Tamam o zaman...

Kadınlara yönelik şiddetin, politik bir karşı çıkışla ilk olarak seslendirildiği o günlerden bugüne çok yol alındı. Şiddetin adı "koca dayağı" olmaktan çıkıp; fiziksel, psikolojik, cinsel, sözel, ekonomik şiddet gibi daha geniş tanımlamalara ulaştı. Dolayısıyla, "dövmüyorsa iyi" gibi bir kaanatkârlık içinde olmak zorunda değiliz. Evlilik içinde de tecavüzün olduğu, bunun yasalarda net bir şekilde suç olarak kabul edilmesi gerektiği sık sık dillendirilmeye başlandı. Mor Çatı'ya başvuran kadınların yüzde 60'ı eski şiddet ortamına geri dönmediler ya da şiddeti kabul etmediler. Telefonla ya da şahsen başvuruda bulunup haklarını öğrenmek isteyen, şikâyetçi olmak isteyen kadınların sayısında büyük artışlar oldu. Kadınların mücadelesi sonucunda, Ocak 1998'de yürürlüğe giren 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun'la, kocanın uzaklaştırılmasının sağlanması noktasına gelindi. Şiddet gören ve tek başlarına karakollara, savcılıklara gidip, "4200 mü 300 mü ne, o kanunun uygulanmasını istiyorum" diyerek ortada dolaşan birtakım kadınlar türedi!

"1. Kadın Sığmakları Kurultayı'na Diyarbakır'dan, Antep'ten, Mersin'den... toplam 11 ilden kadınlar gelerek, şiddete karşı duruşlarını, sığınma evleri kurma çabalarını anlattılar.

Ancak bu yazı halen şiddetle kesiliyor; bir telefon..."Elim ayağım titriyor, bir arkadaşım çok kötü dayak yemiş kocasından, yarın şikâyetçi olmak istiyor, yardımcı olur musunuz?.. üstelik her ikisi de öğretim görevlisi...

"Tamam o zaman"; öğretim, eğitim, bilişim ya da iletişim ve teknoloji dinlemez!

Çok yol aldık ancak yalnızca kadınlar olarak aldık bu yolları. Örnek mi? Yüzlerce.

Talep: 4320 sayılı kanunun uygulanmasını, kocamın evden uzaklaştırılmasını istiyorum.

Resmi karşılık: Ne kanunu! Olur mu canım öyle şey, adam tabii ki evine gelecek.

Talep: 4320 sayılı kanunun uygulanmasını, ko-

camın evden uzaklaştırılmasını istiyorum.

Resmi karşılık: Kabul!

Aynı talepkâr kadınm feryadı: Polisler bir şey yapmıyor, kocam eşyaları yükledi götürüyor.

Resmi karşılık: Ne yapalım, onunsa alır götürür.

Sonuç: Boş bir evde iki çocukla kalarak, yeni kanunun uygulanmasından hoşnut bir kadm!

Televizyonda *A Takımı* programı, izlenme rekorları kırdığı söylenen şiddet konulu bölüm: Ekranda bir tiyatrocu, zaman zaman yanında oturan kadını elleyerek... "Dövülür, hem de sokak ortasında dövülür." Sunucunun yüzünde izlenmekten hoşnut o şiddetengiz gülümseme...

Tamam o zaman.

Sunucu "Sen ki delikanlısın Alişan," diyor. Birden bir "Delikanlı kimdir?" muhabbeti. O günlerde öğretmen Serpil, tecavüze uğrayarak öldürülmüş ve program da paçalarından akan ağdalı bir sunuşla onun ölümünden söz ederek başlıyor. Bütün bunlar aynı programda mıydı? Hangisi daha delikanlıydı? Kimin eli kanlıydı? Yoksa her gün bir başka programda bir kadın mı öldürülüyor?

Telefonda bir ses... "Ne olur birşeyler yapın, kadım öldürüyorlar... Polis de çağırdık ancak, bu mahalleye polis de girmek istemiyor." Meşhur *Baba* filmi ve o donuk, delikanlı gülüşüyle baba Don Carleone geçen gece televizyondaydı. Ama o zaten hayatımızda. "Türkiye sizinle gurur duyuyor." Yanınızda, bucağınızda olan bazı kadınlar da ölebilir, mesele gurur meselesiyse onlar haydi haydi "Tamam o zaman."

karşı savaş

Şoven dalga erkek!

Şiddet kadınları sindirmenin en sık başvurulan yollarından biri. Bizi dışardaki kötülüklerden koruyup sıcaklığıyla sarıp sarmalayacağını varsaydığımız "yuva"larımızda, en yakınlarımız olan erkekler, babalarımız, kocalarımız, erkek kardeşlerimizden gördüğümüz şiddetle başlar sindirilmemiz, denetim altına alınmamız. Ev dışında maruz bırakıldığımız cinsel ve fiziksel erkek şiddeti bizi evlere mahkûm eder. Erkeklerin çocuksu eğlencesi olarak sunulan futbol maçlarından boşalan güruh kadınların üstüne akar sokaklarda; "Maç dağılmadan eve döneyim" dedirtir. Rakip takım kadındır hep; gol "kaleye koyulur."

İslamcıların türban yürüyüşündeki sakallılar, başörtüsü olmadığı için "namussuz" olan kadınların üstüne üstüne yürürler. Başörtülerine sahip çıkmak isteyen kadınlar, derslere alınmadıkları okullarının bahçesinde oturdukları için tartaklanırlar. Savaşta kadınların ırzına geçilir, göz altında dayağın, işkencenin yanında, bir de cinsel şiddet bekler kadınları. Hükümete, pahalılığa, patronuna kızan karısım döver; takımına, düşmanına, muarızına kızan, "orospu" der, "kahpe" der, "geçirir" ya da yoldan geçen kadınlardan alır hırsını. Evde, sokakta, işyerindeki "gündelik" erkek şiddeti yetmez gibi, toplumda her hangi bir nedenle şiddetin dozunun arttığı dönemlerde, kadınların ödeyecekleri ek bir fatura her zaman vardır. Neye, kime yönelirse yönelsin, şiddet dönüp dolaşıp bizi vurur. Şiddetin uygulayıcısı genellikle erkeklerdir. Erkeklik adına yüceltilen değerler, şiddetin her türüne rengini verir.

Son günlerde Abdullah Öcalan'ın iade edilmemesini bahane olarak kullanan ve basının ve politikacıların kışkırtmasıyla sokakları işgal eden şoven dalga cinnete varan bir şiddet sergiliyor. 1 Mayıs'lara, 8 Mart'lara, Cumartesi annelerine dar edilen Galatasaray, Beyoğlu ve Taksim'in yanımda Ümraniye, İzmit ve daha bir çok yer polisin seyirci kaldığı linç girişimlerine sahne oluyor. Hıncını İtalyan mallarını tahrip ederek, kuklaları, bayrakları yakarak, tepkisini ya da düşüncesini barışçı yöntemlerle dile getiren insanları öldüresiye döverek almaya çalışan milliyetçi şiddetin önünde ne gösteri yürüyüşleri yasası, ne polis, ne valilik izni, ne de resmi yürüyüş güzergâhı engeli var. Şoven dalganın, milliyetçi şiddetin dili, yöntemleri, liderleri, kadroları erkek. "Türkler İtalyanlar'a kızmışlar"; buyrun kadınlar olarak bu öfkeden bizim payımıza düşenler: "Dansöz İtalya", "Maksimum Dallama", "O..... İtalya". Sokaklarda on beş-on altı yaşında çocuklar, kendilerinden geçmiş, bayraklar sallayarak "şarkı" söylüyorlar: "Çarşambaya az kaldı, Juventus nerde. O g..te koyamazsam çıldıracağım." Ocalan'ı aşağılamak için seçilen yöntemlerden biri de, Abdullah Öcalan'la birlikte yolculuk eden, belki de sevgilisi olan Ayfer Kaya'dan onun metresi olarak sözetmek. Evli bile olmayan Ocalan mı aşağılanmış oluyor burada, yoksa kadınlar mı güme gidiyor belli değil. Hangi ölçülere dayanarak bilinmez, Ayfer Kaya ve Fatma Özen, "güzel" ve "çirkin" olarak birbirlerinin karşısına koyulduktan sonra, nasıl birinin Apo'ya "metres" olarak ayrıldığı, diğerinin "çirkin" yani işe yaramaz olduğu için ölüme gönderildiği anlatılıyor. Öyle ya, kadınlar kendi yaşamlarında cinsel ya da siyasi tercih yapabilen özneler değil, erkeklerin istediklerini yaptırabildikleri nesnelerdir zaten. D'Allema'ya dallama adını takan Fatih Altaylı, Yaşar Kaya'yla birlikte Ocalan'ı görmeye giden iki sarışın kadının Apo'nun cinsel ihtiyaçlarını karşılamak üzere (zaten sarışınlar da!) oraya gittiklerini söylüyor. Bir kadın Abdullah Ocalan'la başka bir sebeple görüşemez çünkü. Bunlar sevilen, beğenilen yazarlar. Kadınları aşağılamak için cinsiyetçiliğe başvurulur. Ama bunların kafası öyle ki bir erkeği (bu örnekte Ocalan) karalamak için bir sürü kadım aşağılamaktan çekinmiyorlar. Şovenizm kokan bir saldırı, birdenbire bir erkekler arası kavga ve kadınlara yönelik saldırı haline geliveriyor.

Bu şoven dalga, herkesin ama en çok kadınların ihtiyacı olan barışı engellemeyi hedefliyor. O yüzden, şovenizmin böylesine tırmandırıldığı bugünlerde barışa sahip çıkmanın çok önemli olduğunu düşünüyoruz.

Evdeki, sokaktaki, hayatın her alanındaki kadına yönelik şiddeti protesto ettiğimiz 25 Kasım'da biz feministler barış istiyoruz.

Bu kadınlar her Cumartesi burada toplanıyorlardı, neden şimdi engel oluyorsunuz?

"Çünkü artık anneliğin bile meşruiyeti yok." "Çünkü artık 'Kahrolsun' veya 'Gurur' temel renklerimiz, başkaca da bir renge ihtiyacımız ve tahammülümüz yok."

Ama bizimle aynı düşüncede olan erkekler her yere girebiliyorlar, bizim başörtülerimiz neden okumamıza engel?

"Çünkü siz de 'tamam o zaman'lardansınız ve sizin ne tür bir baskı altına alınabileceğinize biz karar veririz!"

Konca Kuriş halen kayıp.

24 Kasım Dünya Öğretmenler Günü; dayak yemiş bir öğretmen kadm, ensesini tutarak acıyla yürüyor. Elinde bir hediye paketiyle "sıradan bir vatandaş kadın," olanlara ve o öğretmene bakarak ağlıyor. Oradan geçmekte olup adliyeye ulaşmaya çalışan -ve sabahki duruşmasında güzelim bir kadın hâkimin 4320 Sayılı Kanun'un uygulanmasına ilişkin verdiği kararın sevinciyle yürüyen- bir avukat kadın "Kimsin lan sen?" sözlü şiddetine maruz kalıyor.

"Batan geminin şiddetleri, seç beğen al" şeklinde sürüp gidiyor bütün bunlar.

Artık "Tamam o zaman" değil; **Yeter o zaman.**

17 Mayıs 1987 Kadıköy Yoğurtçu Parkı, sabah saat 11.00; "Dayağa Karşı Dayanışma Yürüyüşü"nün tertip komitesi olarak, herkesten önce, toplanma yerimiz olan parka geliyoruz. Bütün park polislerle dolu. Peki kadınlar nerede? Daha yürüyüşün başlamasına iki saat var; gelecekler, gelmeliler!

Sonraki yıllarda belki bir çok kez, bazen yazılarda bazen konuşmalarda ifade ettiğimiz "Elli kadm da gelse yüz kadın da gelse yapacağız bu yürüyüşü demiştik," sözleri, itiraf etmeliyim ki o anda "Ne olur kadmlar gelin, bu parkı biz dolduralım," şeklinde yankılanıyor kafamda. Sonra yürüyoruz, rengârenk, şarkılarla, sloganlarla, inanılmaz bir coşkuyla. Eminim bir çoğumuz o coşkulu yürüyüşün bir kez daha gerçekleşmesini çok istemişizdir. Belki de yapmalıyız, yeniden ve aynı coşkuyla... Bugüne kadar elde etmiş olduklarımızı daha fazla uygulanır kılabilmek için. Çünkü şiddetin adı hâlâ erkek, belki daha da sert ve hâlâ aym müstehzi ifadeyle "Tamam o zaman," diyor.

Filiz Kerestecioğlu

Bütün kadınların Mor Çatı'sı

Türkiye'de kadın hareketinin 80'li yıllardaki mücadelesi üzerinde yükselen, tek tek birçok kadının yıllarca verdikleri emekle kurulan ve varlığını sürdüren ilk bağımsız kadın sığınağı Mor Çatı'nın gönüllüleri ve çalışanlarıyla, sığınak deneyimleri ve kadın politikası üzerine heyecanlı ve verimli bir söyleşi yaptık.

Mor Çatı'da çalışmaya nasıl başladınız?

Birsen: Ben kadın hareketiyle *Kaktüs* dergisi aracılığıyla tanıştım. Sonra Ayrımcılığa Karşı Kadın Derneği'ndeki Dayağa Karşı Kampanya toplantılarına katılmaya başladım. Yani sığmaktan çok önce kadınlara yönelik şiddet konusuyla ilgileniyor ve bu alanda çalışıyordum. Sığmakla birlikte ister istemez bir şeyler değişiyor. Çünkü bir sürü sorunun çözümünde kadınlarla birlikte olmak zorundasın. Bir bakıma benim için bu bir kazanç diye düşünüyorum çünkü Mor Çatı gönüllüsü ya da çalışanı , konuşma sırasında başvuran kadının kafasındaki alternatifleri açığa çıkarmaya çalışıyor. Biz çok acemice başladık bu işlere. İki günlük eğitim yetmiyor; bu bir birikim işi. Şimdi ne yapacağımızı biliyoruz, imkânlarımızın sınırlarını biliyoruz.

Biraz sığınakta yaşananlardan söz edebilir misiniz?

Birsen: Sığınağı da el yordamıyla öğrendik gibi bir şey. Çünkü Türkiye'de daha önce hiç uygulanmamış bir şeyi yapıyorduk. Hem bağımsız olacaksın, hem politika yapacaksın, hem de başvuran kadınların hayatlarına ilişkin birşeyleri birlikte kotaracaksın. Hiç kolay değil aslında. Herhalde kolektif ruh denilen şeyin önemi burada ortaya çıkıyor. Sığınağın açıldığı ilk günlerdeki o dayanışma ve kolektivizm... Hâlâ da bunu sürdürmeye çalışıyoruz. Bir kere biz de başkanlık, müdürlük sistemi yok, amirlik, memurluk, ast üst ilişkisi yok. Her yapacağımız işte, birarada değilsek bile arkadaşlarımızı işyerlerinden, gece yarısı evlerinden arayarak ortak kararlar alıyoruz. Sığınağın ilk açıldığı günlerde eksikleriniz vardı ama birbirimizi tamamlıyorduk çünkü iletişimi iyi kurmuştuk açıkçası.

İlk gelen kadını hatırlıyor musunuz?

Birsen: Nasıl hatırlamam? Bir gün sabahtan telefon açıldı bana, "Birsen, kadınlar gelmişler, sığmağa gitmek için bekliyorlar," diye. Bu önceden planlanmış değildi. Birden karşımda üç çocuklu bir kadın buldum. Bir taksi buldum, pürtelaş gittik binaya, kapkaranlık, soğuk. Ne yapacağımı da bilmiyorum. Neyse Almanya'dan stajyer bir arkadaşımız vardı, o imdadıma yetişti. "Burada pazar kuruluyor bugün," dedi. Nasıl sevindim, çünkü evde hiçbir şey yok, çocuklar aç. Hemen mutfağı temizledim, toz aldım, çarşaf filan verdim. Hiç unutmuyorum, sığınağımıza gelen o ilk kadın menemen pişirdi. O da ilk, biz de ilk, bir heyecan. Üzüm, peynir, çay. Birden gerginlik ve koşturmaktan ne kadar yorulduğumu fark ettim. Oturup beraber yemek yedik. Sonra birden evin havası değişti, aydınlandı, sıcacık oldu o kasvetli ev. Yemek kokuları, çay, kadınlar, çocuklar. Hâlâ heyecanlanıyorum anlatırken.

Peki çalışanlar olarak kendi aranızda yaşadığınız sorunlar oluyor muydu?

Birsen: Mümkün değil olmaması. Bizim anlaşmazlıklarımız daha çok politik tartışmalarda çıkıyor. Bir de sığınağın sorunları ve çözümler konusunda oluyor. Mesela ben koşulları daha iyi bir evde az kadınla olalım istiyorum. Az kadın olsun ama onlar sığınaktan çıktıktan sonra birşeyler değişsin diye düşünüyorum. Çünkü çok kadın alıp oraya doldurmak, şiddetten kısa bir süre kurtarıp sonra tekrar şiddetin içine gitmesi bana çok anlamlı gelmiyor. Gerçi kısa süre de kalsalar, dönünce çok ağır şiddet yaşamayı reddedebiliyorlar. Şiddete dur demeyi başaran kadınlar da oluyor. Her gelene sığmak kuralarını, ilkelerini tekrar tekrar anlatmamız gerekiyor. En başta sığmağın adresinin gizli tutulması. Sığınakla ilgili problemler çok tabii. Çocuklara kreş bulmakta zorlanıyoruz. Kadınlar iş bulmakta zorlanıyorlar.

Siper: Çalışanlar arasında şöyle bir sorun olabiliyor. Genelde buraya çok zaman ve emek veren insan, farkında olmadan burayı sahiplenmeye başlıyor.

Birgül: O fark etmiyor ama sen de bu sahiplenme karşısında onu otorite gibi görmeye başlayabiliyorsun. Hiyerarşi kurmayalım derken böyle rahatsızlıklar başlayabiliyor. Durum fark edilip konuşulunca bu sefer sahiplenen kadın suçluluk duyuyor ve diğerleri onun üzerinde iktidar kurabiliyorlar. Eskiler daha deneyimli, kuralları daha iyi biliyorlar. İster istemez yeni gelenlere müdahale etmeye başlıyorlar. Bunları sürekli konuşarak aşmaya çalışıyoruz. Birbirimizi sürekli uyarıyoruz. Bu çok zenginleştirici oluyor.

Siz nasıl başladınız burada çalışmaya?

Birgül: Ben Yoğurtçu Parkı'ndaki dayağa karşı yürüyüşe katılmıştım. Feminist Hareket'le tanışmam öyle olmuştu. Mor Çatı'da sekreter olarak işe girdim. Mor Çatı deneyimim dünyaya bakışımda çok şeyi değiştirdi. Mor Çatı'yı düzene karşı durduğum en iyi yer olarak görüyorum. Kadına yönelik şiddet bunun çok önemli bir parçası çünkü ve kadınlara ilişkin bir ütopyamız varsa, oraya bu mücadeleyle gidiyoruz gibime geliyor. Mor Çatı durağan değil. Kadın mücadelesi verirken, başvuran kadınlardan birşeyler öğrenirken, kendi içimizde de sürekli birşeyleri değiştirmeye çalışıyoruz. Bu çok heyecan verici. O kadar pratik bir alan ki burası, okuduğumuz bir şeyi burada tartıştığımızda, bunun gerçek olan yanlarını hemen burada görebiliyoruz. Geçmişle bugün arasında bir köprü kurabiliyoruz.

Altan: Benim feminizmle tanışmam okulda oldu. Kadın Araştırmaları'nda master yaptım. Çalıştığım işte çok bunalıyordum. Sonra *Pazartesi Dergisi*'nde bir ilan çıktı. Aradım ve öylelikle başladım. Çok sevinçli ve hevesli geldim. Çok şey öğrendim. Çok fazla sorgulamadığım birçok şeyin burada sürekli sorgulandığını gördüm. Burada mesela "hayır." demeyi öğrendim.

Ne tür başvurular oluyor?

Altan: Başvurular çok yoğun ve çok farklı taleplerle arayabiliyorlar. Şiddet dışında sebeplerle arayanlar da çok. Basın arıyor, karısı kaybolan kocalar ya da aileler arıyor, hatta evlenmek isteyenler arıyor, eşyasını bağışlamak, gönüllü olmak isteyenler arıyor. Polis, kadınları sormak için arıyor. Herkes tabii bir beklentiyle arıyor ama aslında bunların hepsini karşılayacak gücümüz yok.

Kadınları arayanlara, örneğin polise ne diyorsunuz?

Altan: Hiçbir şekilde bilgi vermiyoruz. Kadın burada yoksa, yok da demiyoruz. Buna kocalar çok şaşırıyor. Yani nikâhlı karısı ve ilk kez birileri ona bilgi veremeyiz diyor. Bazen çok kabalaşanlar oluyor.

Birgül: Mor Çatı yla ilgili yaptığımız bir araştırmaya göre, sığınağa gelen kadınlardan yarıdan fazlası geri dönüş yapmıyorlar. Bu çok önemli. Bu yeni 4320 sayılı Aileyi Koruma Yasası'nın sonuçlarını yaşamın içinde görmek cesaret verici. Kadın şiddet gördüğü kocadan kaçıp sığınağa geliyor, sonra ev bulup eve çıkıyor. Koca evin yerini bulunca yeni ev arıyor. Sürekli bir kaçma kovalama hali. Artık bu yasayla mekânı terk etmek zorunda olanın kadın olmaması çok önemli. Bu yasa birçok kadına müthiş güven ve güç verebiliyor. Bazıları avukata bile ihtiyaç duymuyor, tek başına uyguluyor yasayı. Bir ara burası için sosyal hizmet kurumu gibi tartışmalar oluyordu. Hayır hiç

değil. Mor Çatı gibi feministlerin açtıkları bağımsız sığınaklar politik olarak çok çok önemli.

Canan: Ben de Altan gibi Kadın Araştırmaları'ndan geldim. Sığınak elemanı olarak alınmıştım ve ne yapacağımı tam olarak bilmiyordum. Bir iki hafta merkezde başvuru aldım. Sığmakta çalışırken şiddetle ilgili duygularımı geriye itmeye çalıştığımı, fazla bir şey hissetmemeye çalıştığımı fark ettim. Kötü etkileneceğimden korkuyordum. Beni en çok yaralayan, sığınaktaki kadınların şiddet hikâyeleri değil, buraya başvurup da herhangi bir nedenle sığmağa gelemeyip bilinmeze doğru giden kadınlar.

Siper: O duygu seline kapıldığında hiçbir şey yapamaz hale geliyorsun. Halbuki kadının doktora ihtiyacı olabilir. hukuk danışmanlığına ihtiyacı olabilir. Çok etkilenince yapman gerekenleri yapamıyorsun. Kendini biraz kapatmak gerekiyor.

Birgül: Maddi güçlüklerimiz var. Fazla bilinen bir kurum olmadığımız için bağış bulmakta zorlanıyoruz. Bir bilgisayar temin etmek bile sorun olabiliyor. Kadın işverenlerden, toplumun her kesiminden destek bekliyoruz.

Altan: Sonuçta Mor Çatı kimseye değil, kadınlara ait bir yer. Yalnızca parasal anlamda değil, böyle bir yerin yaşamasına destek olmanın pek çok yolu var. Her an her yerde şiddetle karşılaşabiliriz. Bu konuda duyarlı kadınlardan hem parasal destek hem de gönüllü çalışma bekliyoruz. Gönüllü sayısının artması çok önemli. Mor Çatı her kadın için önemli. Burası bir devlet kurumu değil, kadınlar için var olan bir yer. Buradaki ruhu paylaşmak önemli.

Politik olarak neleri başardınız?

Birgül: Belki politik olarak bir şey başarmak değil de, kadına yönelik şiddete karşı durmak önemli. Ben karşı durmak ve dayanışma için burdayım.

Mesela Mor Çatı olmasaydı 4320 sayılı kanun olur muydu?

Birgül: Tabii öyle değişiklikler yalnızca Mor Çatı ım değil, kadın hareketinin ortak çabasıyla oluyor. Sığınaklar çok önemli tabii. Bu yüzden önümüzdeki Kurultayı çok önemsiyorum. Avrupa'da her semtte bir sığınağın olduğu; on bin ya da sekiz bin kişiye bir sığınağın düştüğü yerler var deniyor. Türkiye'de ise iki tane bağımsız kadın sığınağı var. Kadının şiddetten kurtulması, güçlenmesi için çok önemli sığınaklar. Mümkün olduğunca çok bağımsız sığınak açılmalı, kadın bakış açısına sahip kadınlar buna destek vermeli.

Altan: Geçen sene 8 Mart'ta, sığınağa başvuran kadınlar, gönüllü ve çalışanlar birlikte yürüdük. Bu çok güzeldi, Mor Çatı'ya şiddet görmüş bir durumda gelen kadınları orada öyle görmek. O değişimi görmek çok güzel bir şey. Kurultay'a gelince, bizi zaman zaman arayan, çeşitli yerlerde örgütlenmiş birtakım kadınlar var. Bunlardan ilk başta Diyarbakır'da kurulmuş olan Ka-Mer bizimle iletişime geçti. Daha sonra Mersin'den, Adana'dan, Bursa'dan, Edirne'den kadınlar örgütlendiklerini ve sığmak kurmak için bizden bilgi istediklerini söylediler. Onlarla toplantılar yaptık. Bazıları Mor Çatı'da staj yaptılar, biz oralara gittik. Kurultay bir ihtiyaç haline geldi, farklı deneyimleri paylaşmak için. Biz burada şiddet görmüş kadına "Polise git, şikâyet et," diyoruz rahatlıkla. Diyarbakır'da bunu diyen bir kadın çok ters bir tepki alabiliyor. Farklılıkları ve ortaklıkları paylaşmak önemli. Biz bu kurultayın gelenekselleşmesi için adına Birinci Kadın Sığınakları Kurultayı dedik. Her sene ya da iki senede bir farklı farklı şehirlerde yapılabilir.

Birsen: Mor Çatı'da yıllardır birikmiş bir bilgi ve deneyim var. Bunun diğer kadın çalışmalarına aktarılması gerekir. Bu feminist dili, feminist politikayı aktarmak önemli.

Yeni Mor Çatı'lara doğru

1. Kadın Sığınakları Kurultayı

21-22 Kasım günlerinde Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı'mn çağrısıyla 25 Kasım "Uluslararası Kadına Yönelik Şiddete Son" günü bağlamında düzenlenen 1. Kadın Sığınakları Kurultayı, İstanbul Teknik Üniversitesi Maçka Konferans Salonu'nda, çeşitli illerden ve K.K.T.C.'den gelen yüzü aşkın kadının katılımıyla gerçekleştirildi. Kurultaya. kadın sığınakları ve kadın danışma merkezleri açmış ya da açmak üzere olan kadın gruplarının ve belediyelerin temsilcileri, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu na bağlı olarak çalışan kadın konukevleri ile Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün ve bağımsız kadın gruplarının temsilcileri katıldı. Kurultay'm sonuç bildirgesinde, kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması konusunda atılması gereken adımlara, yapılması gereken maddi ve hukuki düzenlemelere geniş yer verildi. Her semtte bir kadın sığınağı ve kadın danışma merkezi talebinin dile getirildiği bildirgede, 4320 sayılı yasanın tanıtılması ve uygulanması için gerekli düzenlemeler sıralandı. Kurultayın her yıl başka bir ilde toplanmasına karar verildi.

Kurultay Sonuç Bildirgesi'nin ayrıntılı metnini Mor Çatı'dan temin edebilirsiniz.

Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı
Tel: (212) 248 16 80, 233 60 85
Faks: 231 68 72.

Belediyeye bağlı birtakım başka sığınak girişimleri de oldu. Örneğin şimdi Küçük Çekmece'de bir tane var sanıyorum. Bu kurumlarla Mor Çatı'nın farkını biraz daha açabilir misiniz?

Birgül: Belediyelerden bağımsız olmak önemli çünkü belediyeler siyasal partilere bağımlı ve el değiştirebiliyor. Dolayısıyla siyasi partilerden bağımsız olmak diye tanımlamak daha doğru. Geçmişte yaşanmış pratikler var. Belediyeyle bir iş yapıyorsun, belediyeyi başkaları alıyor ve senin üzerinde kendi siyasi görüşü doğrultusunda baskı kuruyor. Kadın bakış açısı da çok önemli.

Canan Arın: Bağımsızlığın en önemli yanlarından biri şu: devletin siyasi bir görüşü var. Aile Anayasa'va göre devletin koruması altında. Dolayısıyla kadının bağımsız birey olmasından yana değiller ve bundan çekiniyorlar. Sığınakların bağımsız olması kadının can güvenliğini sağlamak açısıdan önemli. Devletin aileyi koruma ideolojisine bağımlı olan yerlerde, önemli olan kadının can güvenliği değil, kadına şiddeti çekmesi için biraz daha tahammül aşılamak. Oralarda mesela nüfus kâğıdı diye tutturuyorlar, çocuğun nüfus kaydını istiyorlar. Bu kayıtlar can güvenliğinin üstünde tutuluyor.

Son olarak söylemek istediklerini?

Siper: Eskiden bu kadın ne olacak diye düşünürken, artık biliyoruz ki bir kadın, evden çıkmakla, buraya gelmekle, bu adımı atmakla, bir gün sonra, bir sene sonra hayatını değiştirecek, şiddet bitecek.

Canan Arın: Kendine güvenini tamamen yitirmiş bir kadın geliyor, bir yıl sonra karşında derlenmiş toparlanmış bir bütün, bir birey görüyorsun. Müthiş heyecan verici bir olay bu.

Anne evinden daha sıcak...

S.B. kocasından işkenceye varacak düzeyde ağır şiddet görmüş bir kadın. Her şeyden ümidini kestiği bir anda Mor Çatı'yla tanışmış. Hikâyesi yalnızca şiddetin, acının, çaresi liğin değil, kadın dayanışmasının, umudun ve yeniden doğmanın da hikâyesi.

Yirmi beş yaşında evlendim. Evlenmeden önce hamile kalmıştım. Çok çocuk istiyordum, biraz da o yüzden evlendim. Ama kocam ilk çocuğumun düşmesine sebep oldu. Evlenmeden beş yıl flört etmiştik. Ast subaydı. Çok içine kapalı, çok kibar, asil, anlayışlı bir insandı. Bu süre içinde asla bir şiddet eğilimi görmediğim gibi, benden de çok çekiniyordu.

Yeniden hamile kalmıştım. İlk bebeğin ölümünden beri konuşulmamış bir sürü şey vardı. Gerilimlivdik. Her zamanki gibi kavga çıkarmaya çahştı. Yemekte mantar vardı, içine biraz et koymuştum. Bımu bahane etti. "Benim annem bu etle sekiz çeşit yemek yapardı," diye bağırıp tencereyi yere attı. Nereme gelirse vurmaya başladı. Vazoyla kafama vurdu. Kapının önüne çıkardı, ben bağırıp yardım istiyorum, askeri lojmanlarda oturuyoruz, duvara dayadı beni ve sürekli karnıma tekmeyle vuruyor. Çocuğun düşmesini istediğini o zaman anladım. Hiç kimse dışarı çıkmadı. Görenler de yürüyüp gittiler. Elinden kurtulup kendimi karakola attım. Üstüm başım yırtık, kan içinde. Polisler ben o haldeyken oturup yemeklerini yediler, çay söyleyip sohbete daldılar. Tek isteğim benimle eve gelmeleri. Üstümü değiştirip para alıp memleketime gitmek istiyorum. "Boşansan ne olacak, mesleğin mi var?" deyip nasihat ediyorlar. Çok yalvardım ama biri bile benimle eve gelmedi. Ertesi sabah, boşanmaya kararlı, memleketime döndüm. Hemen arkamdan geldi. Bin pişman, yalvarmalar, ağlamalar, özürler. Sanki beni döven adam o değil. Kendimi vururum, yakarım tehditleri. Ailemi ikna etti. Geri döndüm. Bir süre balayı devresiydi. Bu gidiş gelişler üç yıl sürdü ve her seferinde şiddetin dozu arttı. Kendi kendimi kandırıyordum, alkolü bırakırsa düzelir filan diye. Mutlaka bir sebebi vardır, aslında beni çok seviyor diye düşünüyordum. Doktorlara götürmeye kalktım. Kişiliğimden, bedenimden, her şeyimden ödün verdim. Hiçbir şey değişmedi.

Çalacağım bütün kapıları çalmıştım, ailem, karakol, askeriye; amirlerine bile gittim. Kimseden destek görmedim. O ara hep düşünüyordum, "Nasıl olur, devletin benim durumumdaki kadınlara yardım edecek bir kurumu yok mu?" diye. Yokmuş. Şiddet gördüğüm sırada bütün cesaretimi yitirmiş, sinmiştim. Oysa önceden çok cesaretli biriydim. Kendi başıma gelince bütün güvenimi kaybettim. Bir psikiyatra gittim. Mor Çatı'dan o söz etti bana. Bu kafama takıldı. 118'i arayıp telefonunu öğrendim . Bir gece yine beni korkunç dövüp gece yarısı pijamalarla sokağa attı. Bir telefon kulübesi bulup Mor Çatı'yı aradım. O an hissettiklerimi anlatamam. Desteğe hazır, beni sorgulamayan bir kadın sesi. Kimsin, nesin, doğru mu sövlüyorsun yok. Bunun o anlarda ne kadar önemli olduğunu anlatamam. Ama o gece eve döndüm. Çünkü yeni doğan bebeğim yoğun bakımdaydı. Hamileyken gördüğüm şiddet yüzünden bağırsakları dışarıda doğmuştu. Evde öbür bebeğim vardı. Onu o psikopatla bırakamazdım. Çocuğa da işkence yapıyordu. Camdan dışarı çıkartıyor, yağmura tutuyordu; sütünü vermiyordu bana acı vermek için. Yoğun bakımdaki bebeğimi görmemi yasaklamıştı. O geceden birkaç gün sonra, Mor Çatı'dan biriyle buluşmaya gittim. Beni hemen Avukat Canan Arın'la tanıştırdılar. İlk aşamada boşanma davası açtım. O sıralarda sığınak yoktu, sadece danışma hizmeti vardı Mor Çatı'nın.

Yalnız, hiç unutmayacağım, iki kız kardeş komşularım vardı. Onlar çok yardımcı oldular bana. Ömer'in arkadaşları hiçbir şey yapmıyorlardı. Arkasından, "Neden çekiyorsun bunu, öldür de kurtul artık," diye elime silah veriyorlardı, ama ben karakola gidince, gelip Ömer için referans veriyor, "Arkadaşımızdır, bir daha olmaz," deyip beni yine ona teslim ediyorlardı. Ailemden hiç destek yoktu. Sürekli iki bebekle nereye giderim diye düşünüyordum. Bebeğimin hastaneden çıktığının ertesi günü amcam geldi. Ben şuursuzca iş yapıyorum, bir yandan da düşünüyorum. Birkaç tane burma bileziğim vardı. Birden amcama, "Ben burada bir gün daha kalamam. gidiyorum," dedim. Amcam beni vazgeçiremeyince kamyon buldu. Uyuşmuş bir halde, son gücümle eşyaları topladım. O iki komşum yardım etti. Yola çıktım ama nereye gittiğimi hiç bilmiyorum. Önce şoföre, "Ankara," dedim. Çünkü orada bir sığınak olduğunu duymuştum. Aslında sen bir adım atınca başka kapılar da açılıyor. Bir mucize oldu. Yolda şoförü durdurup ablamı aradım. O zamana kadar ayrılmama hep karşı çıkan ablam, "Madem çıkmışsın yola, buraya gel," dedi. İzmit'e gittik. Kalan parayla ev tuttum. Evin içine girdik ama bir sonraki kirayı ödeyecek para bile yok. Mor Çatı'yı aradım, "Bunu başardım ama şimdi ne olacak?" dedim. "Çalışabilirsin," dediler. Hayatımda aklımın ucundan geçmemişti çalışmak. İki tane bebekle nasıl çalışırım, zaten ruh sağlığım bozulmuş, korkunç güvensizim. Bu kadınlar delirmiş, diye düşündüm hatta kızdım onlara. Ama birkaç gün sonra düşünmeye başladım, çok güvendiğim insanlardı çünkü, bir bildikleri vardı herhalde. Derken ilanlara bakmaya başladım, yarım günlük bir iş buldum. Baştan çok zordu ama sonra para kazanmaya başladım.

Çok kısa süre içinde beni buldu. Ama bulduğunda çok kötü bir vaziyettevdim. Bebeklerin ikisi de zehirli ishal olmuşlardı. Çalışamıyordum, doktora bile götürecek param yoktu. Perişandık ve bir Allahın kulu kapımız çalmıyordu. Annem zaten hastaydı. Ablalarım çare olmadığını düşünüyor, kocama dönmemi istiyorlardı. Bir komşu teyze sonunda durumu fark edip bizi hastaneye götürdü. Biri su kaybından ölmek üzereymiş, onu yatırdılar, diğerini almadılar. Hangisinin yanında kalacağımı şaşırdım. O perişan durumda buldu bizi. Çok iyi davrandı, kendini affettirmeye, maddi manevi destek olmaya çalıştı. Ben kalmasına razı oldum çünkü çaresizdim.

Destek amacıyla yanıma on altı yaşında bir kız çocuğu almıştım, hamileydi, gidecek yeri yoktu. Onunla yatıyormuş meğer. Bir gün evde yakaladım ikisini. Beni fena halde dövdü. Çok zor durumda kaldım, kıza git de diyemedim, uzun süre beraber yaşadık. Yine karakola gittim. Polislere, "Burası benim evim, bu adamı sokmayın," dediğimde yine, "Ne yapalım, kocan," dediler. O zaman 4320 sayılı yasa yoktu. Yine Mor Çatı'yı, Canan Hanım'ı aradım boşanmak için, "Açalım yine davayı," dedi. Boşandık ama kâbus bitmedi. Mahkeme çocukları görmesine izin vermişti. Çocukları kullanıp duygu sömürüsü yaparak yine evde kalmaya başladı ve şiddet de yeniden başladı. Üç gün eve kapatıp çocuklarımın gözü önünde işkence yaptı bana. Elektrik verdi, bıçakla kesmeye kalktı. Çocuklarımın psikolojik durumları mahvoldu. Bu üç günden sonra karakola gittiğimde, boşanmış olduğum halde, "Yine de kocan sayılır, çocuklarının babası," dediler bana. Çalışamaz, ayakta duramaz, çocuklarıma bakamaz haldeydim ve o aşamada sığınağa gitmekten başka çarem olmadığını anladım. Hiçbir şey almadan çocukları kaptığım gibi otobüse bindim. Bu kez en yakınlarıma bile, "Ben Adana'ya gidiyorum," diye yalan söyledim. İyi ki söylemişim. Annem ve ablam bile hemen söylemişler, Adana'da aramaya başlamış.

Sığınağa geldiğimde hiçbir ümidim yoktu. Sadece canımı kurtarmak için gehniştim. Müthiş bir depresyondaydım. Kenara çekilip oturuyordum, kimseyle konuşmuyordum. Önlar da biliyorlardı, üstüme gelmiyorlardı. Sonra günden güne düzelmeye başladım. Meğer ihtiyacım olan böyle insanlar, böyle bir ortammış. Sığınak bana beş yıldızlı otel gibi geldi. Evişlerini paylaşıyorduk. En önemlisi seninle benzer şeyleri yaşamış kadınlarla konuşmak. Herkes en kötüsünü kendisinin yaşadığını sanıyor. Konuştukça ne kadar benzer şeyler yaşandığı ortaya çıkıyor. İstediğimizde psikologla konuşuyorduk. Müthiş bir dayanışma vardı. Hafta sonları çaylar pastalarla toplantı yapıyor, birbirimizle ilişkilerimizi konuşuyorduk. Bizim evimiz gibiydi, paylaştığımız bir ev. İnanmayacaksınız, o kadar güzeldi ki ve ben bazen bunları öyle çok özlüyorum ki. Anne evinden daha rahat, daha sıcaktı. Orada hızla toparlandım. Psikolog Saadet Hanım arada bir iş arayıp aramadığımı soruyor, öyle rahat ve mutluyum ki, hiç niyetim yok. Oradan ayrılmak istemiyordum açıkçası, zaten altı ay kaldım. Neyse sonra iş buldum tabii, ev buldum, Mor Çatı'nın bir deposu var, bağışlanan eşyalar durur orada. Oradan evimi düzdüm. Çocuklar yuvaya gidiyorlar, hayatımı yeniden kurdum. Muhtar adayı olmayı düşünüyorum. Eskiden aklımın hayalimin alamayacağı şeyleri yapabiliyorum. Sığınaktan sonra şiddetten geri dönülmez bir biçimde kurtuldum. Bir daha asla şiddet yaşamadım. Sığınaktan çıktıktan sonra yine buldu beni, uğraştı ama artık eskisi gibi olmayacağını anlayınca umudu kesti. Çocukları da görmüyor artık. Sığmak ailemle ilişkilerimi de değiştirdi. Benim aile yapım da garipti. Babam çok içerdi. Annem babamı sindiriyordu, onu dövemezdi ama beni çok döverdi. Sığmağa kadar annemden nefret ediyordum, babamı sabaha kadar eve almazdı, adamcağız sokaklarda ağlardı. Hep annemi suçladım. Sığınaktan sonra annemi anladım, müthiş bir barış oldu aramızda. Şimdi her ay bana maaşından para gönderiyor. Dört kız kardeşiz biz. Ablamlarla da aram çok gerilimliydi, şimdi çok daha dengeli, iyi bir ilişkimiz var. Sığmağın bana kazandırdıklarını size sözlerle anlatmam mümkün değil. Mor Çatı'yla bağım sürüyor. Sık sık uğruyorum. Kurultay'a da katıldım ve konuştum. Bunu yapabildiğim için o kadar heyecanlandım ve sevindim ki anlatamam size. Ara sıra sığınaktaki eski ve yeni arkadaşlarla Mor Çatı'da buluşup parti falan yapıyoruz.

Nesrin Tura

Konca Kuriş afişine yasak!

Kaçırılmasının ardından aylar geçmesine rağmen, akıbetinden bir haber alınamayan Konça Kuriş'i kadınlar unutmadı. Mersin Bağımsız Kadın Derneği ve Bağımsız Kadın İnsiyatifleri, "O bir kadın, düşündü, konuştu, kaçırıldı... Konca'mızı sağ istiyoruz" yazılı bir afiş bastırdılar. Mersin sokaklarını Konca Kuriş'in afişleriyle donatan kadınlar bir de basın açıklaması yaptılar. Ve büyük gelişme... Başbakan Mesut Yılmaz Konca Kuriş soruşturmasının yeniden ele alınacağını söyledi! İstanbul'da ise afişin asılma izni için 24 Kasım tarihinde İstanbul Valiliği'ne başvuran kadınlar karşılığında gerekçe gösterilmeksizin ret cevabı aldılar.

Şiddete ve savaşa karşı kadınlar sokakta

• 28 Kasım Cumartesi günü bağımsız feminist kadın grupları stand açıp eylem yapmaya hazırlanıyorlar.
• ÖDP'li kadınlar 28 Kasım Cumartesi günü parti il binalarında basın açıklaması yaptıktan sonra Cumartesi annelerine destek vermek için Galatasaray'a gidecekler. Dergiyi 28 Kasım'dan önce bitirmek zorunda olduğumuzdan eylemleri dergi sayfalarımıza yansıtamıyoruz. Bu nedenle de kadınların şiddeti protesto ederken şiddete uğrayıp uğramayacaklarını bilemiyoruz. Umarız bu kaygımız gerçekleşmez.
• Emekçi Kadınlar Birliği'nin (EKB) Yeşilçam Sokak'taki şubesinde 25 Kasım Kadınlara Yönelik Şiddete Karşı Dayanışma günü dolayısıyla sergi açıldı. EKB'nin yamsıra, KESK, İHD, halkevlerinden kadınlar, Can Kadınlar Derneği, Özgür Kadın Derneği, bağımsız kadınlar, Roza Dergisi ve K.Kadav da sergiye destek veriyorlar.

Kadınlarla ilgili çeşitli kurumlar ve kadın grupları şiddet günüyle ilgili bildiriler yayınladı. Bu bildirilerin bazı bölümlerini aktarıyoruz.

• "Bu ülkede kadınlara yönelik şiddeti sona erdirmek için yasalarda yapılacak değişikliklerin yetmeyeceğinin bilincindeyiz. Toplumun en küçük birimi kabul edilen aileden beslenen şiddete ve devlet şiddetine karşı kadınların dayanışması ve mücadelesi, şiddetin olmadığı bir toplum ve dünya kuruluncaya kadar sürecektir. Tüm kadınları şiddete karşı dayanışmaya çağırıyoruz."

DBP, İstanbul İl Kadın Komisyonu

• "Türkiye'de uygulanan politikalara baktığımızda okulda, evde, sokakta, mecliste, cezaevlerinde, üniversitelerde, her yerde şiddet! Cumartesi annelerine, Kürtler e, Aleviler'e, üniversite öğrencilerine, inanç özgürlüğünü savunanlara, insan hakları savunucularına, devrimcilere, demokratik hak taleplerinde bulunanlara, kısacası insani ve demokratik taleplerde bulunan her kesime karşı şiddet uygulanmaktadır. Bu anlamda şiddete maruz kalan tüm kesimleri bu politikalara dur demeye ve buna karşı seslerini örgütlü bir biçimde duyurmaya davet ediyoruz."

KESK, Diyarbakır Kadın Komisyonu

• "Apo'nun yakalanmasıyla başlayan, toplumda şiddet davranışlarına yol açan kışkırtıcı yayın, demeç ve yönlendirmelerden endişe duyan bir grup kadın olarak bu metni, medyadaki sorumlu kişilere göndereceğiz."

İstanbul'dan bir grup kadın

• "Evde, iş yerinde, okulda, sokakta, savaşta, gözaltında, dayak, ekonomik baskı, bekâret kontrolü, cinsel taciz, tecavüz... biçimlerinde kendini gösteren, bedenimizi ve ruhumuzu parçalayan erkek şiddetine bu 25 Kasım'da bir kez daha "hayır" diyoruz. ÖDP'li kadınlar yükselen faşist-ırkçı şoven dalganın, yalnızca Kürtler için bir tehdit olmadığının bilincindeler. Bu nedenle intikam çığlıklarının son bulması, barışın, demokrasinin sesinin hakim olması için itirazlarımızı dile getiriyor ve ırkçı şiddetin mağdurlarıyla da dayanışma içinde olduğumuzu altını çizerek vurguluyoruz."

ÖDP'li Kadınlar

HAK EDİYORUZ!

Pazartesi nin bu sayısında yer alan şiddetle ilgili yazılar ve röportajlarda, sık sık 4320 sayılı "Ailenin Korunmasına Dair Kanun" dan söz ediliyor. Bu vesileyle, kadın hareketinin önemli kazanımlarından birisi olan, ancak uygulanmasında güçlüklerle karşılaştığımız bu kanunu, kapsamlı olmasa da ele almak gerektiğini düşündük.

4320 sayılı kanunun 1. maddesine göre "Türk Medeni Kanunu nda öngörülen tedbirlerden ayrı olarak, eşlerden birinin veya çocukların veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinden birinin aile içi şiddete maruz kaldığım kendilerinin veya Cumhuriyet Başsavcılığı nın bildirmesi halinde, Sulh Hukuk Hakimi re'sen (kendiliğinden) meselenin mahiyetini göz önünde bulundurarak, aşağıda sayılan tedbirlerden bir ya da bir kaçına birlikte veya uygun göreceği benzeri başkaca tedbirlere de hükmedebilir."

Kusurlu eşin;

a. diğer eşe veya çocuklara (veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerine) karşı şiddete veya korkuya yönelik davranışlarda bulunmaması,

b. müşterek evden uzaklaştırılarak bu evin diğer eşe ve varsa çocuklara tahsisi ile diğer eş ve çocukların oturmakta olduğu eve veya işyerlerine yaklaşmaması,

c. diğer eşin (veya çocukların veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinin) eşyalarına zarar vermemesi,

d. diğer eşi ve çocukları (veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerini) iletişim vasıtalarıyla rahatsız etmemesi,

e. varsa silah ve benzeri araçlarını zabıtaya teslim etmesi,

f. alkollü veya uyuşturucu herhangi bir madde kullanılmış olarak ortak konuta gelmemesi veya ortak konutta bu maddeleri kullanmaması, karara bağlanabilir.

Yukarıdaki hükümlerde tatbiki öngörülen süre (altı) ayı geçemez ve kararda hükmolunan tedbirlere aykırı davranılması halinde tutuklanacağı ve hürriyeti bağlayıcı cezaya hükmedileceği hususu kusurlu eşe ihtar olunur.

Hâskim bu konuda mağdurların yaşam düzeylerini göz önünde bulundurarak tedbir nafakasına hükmeder.

Birinci fıkra hükmüne göre yapılan başvurular harca tabi değildir.

Buraya kadar herşey iyi güzel, ancak kanunun 2. maddesine gelince, yani karar verildikten sonra bunun nasıl ve kimler tarafından uygulanacağı noktasında zorluklar başlıyor. Aslında artıyor demek daha doğru çünkü; koruma kararlarının alınması da en kolay şey değil ne yazık ki. Burada kolaylaştırıcı bir unsur olarak yapılması gereken; şiddete maruz kaldıysanız ve bu kanunun uygulanmasını istiyorsanız, doğrudan doğruya Sulh Hukuk Mahkemesi'ne başvurmanız.

Kanunun nasıl uygulanacağı, yani alınan bütün o tedbirlerin nasıl hayata geçirileceğine gelince, 2. madde şöyle diyor: "Koruma kararının bir örneği mahkemece Cumhuriyet Başsavcılığı'na tevdi olunur. Cumhuriyet Başsavcılığı koruma kararının uygulanmasını zabıta marifetiyle izler." yani savcılık, koruma kararının bir örneğini alır almaz bu tedbirlerin uygulanmasının da, görevlendireceği polisler vasıtasıyla takipçisi olmak durumunda. Ancak "adam nereye gitsin şimdi" gibi cümlelerle bu uygulama aşamasında karşılaşmanız çok mümkün. Oysa adamn nereye olursa gitmesi, üstelik bu koruma kararma uymaması halinde hakkında kamu davası açılması ve üç aydan altı aya kadar hapis cezasıyla cezalandırılması gerekiyor.

Bütün bunların bugünkü kadar zorlukla karşılaşmadan ve kanunun ne olduğunu tekrar tekrar anlatmak zorunda kalmadan hayata geçebilmesi, daha fazla başvurunun yanısıra örgütlü bir şekilde davranmaktan geçiyor sanırım. 1.Kadın Sığmakları Kurultayı'nın en önemli konularından birisi de zaten buydu ve Sonuç Bildirgesi'nde alman kararların hep birlikte takipçisi olmamız gerekiyor.

Filiz Kerestecioğlu

RAMİZE ERER TÜPÇÜ

Saygın, Kırca. Arman üçgeni

Ve bekâret...

Geçtiğimiz günlerde Işılay Saygın bir kez daha gündem oldu. Gazeteci Ayşe Arman'la yaptığı röportajda "bakire" olduğunu açıklamış ve Levent Kırca da "Olacak O Kadar" adlı programda bu açıklamayı hicvetmişti. RTÜK, programın yayınlandığı kanala kapatma cezası vererek, olayın gündem olmasına yol açtı.

Bu ülkede her şey "özgürlük" çığlıkları ile yapılıyor. Her gün televizyon kanallarında mankenlerin, medyatik şahsiyetlerin ya da medyatik olmak için kendisi üzerinden "olay üreten" zavallı insanların resmi geçitini izliyoruz. İnsan onurundan başlayıp ilkeler üzerine yürüyen bir eleştiriye başlayacak olsanız, herkes çığlık çığlığa bağırmaya başlıyor: "Herkes istediğini yapmakta özgür değil mi? Bu onun kendi tercihi." Bu bırakınız yapsınlar-bırakınız geçsinler ortamında, insanlar milyonlarca izleyicinin önünde birbirine giriyor, birilerinin onuru ayaklar altına alınıyor, hakaretler, açık küfürler... Her şey özgürlük için!

Bu genel durumun vehameti, Işılay Saygın'ın kadınlara yönelik tutumu ile belleğimizde, edindiği yerin olumsuzluğu ve memlekette küçücük bir onur kırıntısı için ayağa kalkanların genellikle "sağlam köşeler" edinmişler arasından pek çıkmıyor olması ile birleşince; olay karşısındaki ilk insani tepkim sansüre karşı çıkmak ve Levent Kırca'nın protestosunu desteklemek oldu. Söz konusu parodiyi izlememiştim, ama programın formatını aşağı yukarı bildiğim için, bu çok da önemli gelmiyordu bana. Sonra metni gazetede okudum. İçimde bir şeylerin kırıldığını, Kırca'nın "eylemi"ne duyduğum sempatinin yara aldığını hissettim (Zaten o aralar "eylem" de bitmişti). Parodi bütünüyle, cinsel beraberliği kadının "vermesi" ve Saygın'ın da "verecek insan bulamaması" üzerine kurulmuştu.

Kadınla erkek arasındaki ilişkiyi bir "verme-alma" pazarlığına indirgeyen erkek-egemen anlayışla, "veren" ya da "verecek birini bulan" kadınların ve kadınları teslim alan erkeklerin, diğer kadınları, yani yaşlı bakireleri, yani "kız kurularını" aşağılayan söylemiyle de mücadele etmiyor muyduk biz? Sansüre karşı çıkılması ve protesto örgütlenmesi gereken an, tam da bu an mıydı? Bu söylemi gözardı ederek ve eleştirisini yapmadan "özgürlükçü" olmak mümkün müydü? Mevcut politikanın hicvi, eğer Kırca'nın savunduğunu iddia ettiği "halk için sanat" zemininde yapılacaksa, bunun politikanın yapılma tarzına yönelen bir eleştiri olması gerekmiyor muydu? Işılay Saygın'ın genç kadınları bekâret muayenesine yollayan zihniyeti, evlilik dışı ilişkileri "namussuzluk" olarak nitelendirmesine yol açan erkek-egemen mantığı politik bir hicvin konusu olarak, "halk sanatı" için çok daha işlevli değil miydi?

Bu ülkede söz konusu uygulamalardan örselenen milyonlarca kadın var ve ben Saygın'ın bekaretinin kendi başına biz kadınlara verdiği bir zarar olduğuna, taşıdığı zihniyetin "bakire" olmasıyla bir ilgisinin kurulabileceğine, dolayısıyla bu uygulamalara yönelen eleştirinin (eğer niyet buysa tabii) Saygın'ın bekâretine ve "verme"ye indirgenmiş bir komedi ile sağlanacağına inanmıyorum.

Aradan birkaç gün geçti. Bu kez bir televizyon kanalı, Işılay Saygın ile Ayşe Arman'ın röportaj kasetini yayınladı. (Kasetin nasıl ele geçirildiği açıklanmadı tabii!)

Olayın bana göre esas dehşet verici kısmı buydu. Ayşe Arman, Işılay Saygın'la politika ve hayat üzerine "samimi" bir sohbet yürütüyor(muş gibi yapıyor); hepiniz de biliriz ya, çok kibar, hiç meraksız, karşısındakinin derdine ortak olmaktan başka hiçbir kötü niyeti olmayan "asil" numarayla, bakanın ağzından "bugüne kadar kimseyle beraber olmadığı, yani bakire olduğu" itirafını almayı başarıyordu!

Işılay Saygın, tamamen zorlanarak, lafın nereye gideceğini pek de kestiremeden kendisini "kendi cinsel hayatı" üzerine konuşurken buluyordu. Sesi bazen sinirli, bazen üzüntülü bir ton alıyor; Arman'a bazen kızarak, bazen de içini çekerek yanıt veriyordu. Bu duygusal gelgite, karşısındakini gazeteci-kadın gazeteci-dert ortağı kadın konumlarının hangisine oturtacağını bilemeyen bir kararsızlık da ekleniyordu.

Ayşe Arman ise, şaşkınlıktan küçük dilini yutacak(mış gibi yapıyordu). Sanki hayatta hiç evlilik dışı cinsel ilişkiye girmeyi reddeden bir kadınla tanışmamış gibi, sanki çevresinde hiç "evde kalmış" kadın yokmuş gibi, sanki genç yaşta ölen kocasının ardından kendi bedenini de bir anlamda mezara gömen kadınların varlıkları çok yabancısıymış gibi, sanki bu ülkede turist pasaportuyla yaşıyormuş gibi...

"Ay doğru olamaz bu. Doğru değil, şaka yapıyorsunuz di mi?" bildik numarasıyla, karşısında oturan kadının özel hayatına utanmazca dalıyordu. Bu hayatı milyonlarca insanın gözü önüne sermek ve sanki Işılay Saygın durup dururken "Bakın şimdi size bir açıklama yapacağım, biliyor musunuz ben bakireyim," demiş gibi yapıp, bu uzun röportajın malum cümlesini yazının "başarılı başlığı" yapmak üzere, sabırsızca ve keyifle kasetini, tevbini toparlarken düşünüyorum onu. Ne kadar "başarılı" hissetmiştir kendini kim bilir, hem gazeteci olarak, hem de "bunları aşmış" bir kadın olarak! Kendisi, kedisinin cinsel hayatını okurlarına en az üç günde bir rapor edecek kadar "sıcak ve samimi" olduğu için, herkesten bu samimiyeti isteme, olmuyorsa zorla koparıp alma "özgürlüğüne" sahip ne de olsa! Karşısındaki kadın da "özgür tercihini" yapıp açıklamasaydı, di mi yani!

Kaset yayınıyla (umarım) noktalanan bu olayla birlikte, bu ülkede hem taraflı hem de özgürlükleri savunan bir noktada durmanın ne kadar zor ve aynı zamanda zorunlu olduğunu düşündüm. Saygın-Kırca-Arman üçgeninde; Saygın'ın zihniyetine, Olacak O Kadar ekibinin erkek-egemen "komikliğine" karşı duracak ve aynı zamanda Saygın'ın kadın kimliğinin de, sanat üzerindeki sansüre ve baskıya karşı her türlü direnişin de yanında olacaksın. Bunları birbirine karıştırmayacak, ama birbirleri ile ilişkilerini kurarak iç içe anlatacaksın... Zor, ama galiba anlamlı bir kadın muhalefeti için, bundan başka bir yol yok.

Peki Saygın-Kırca-Arman üçgeninde, Arman'ın yanında ve karşısında durmanız gerekenler noktasında anımsattığı değerler yok mu? Yok. Çünkü Saygın ve Kırca, her şeye rağmen gerçek. Arman ise gerçek(miş gibi yapıyor)!

Şöhret Baltaş

Roza toplatıldı!

Kürt kadınlarına yönelik cinsiyetçi ve ırkçı uygulamaları konu edinen *Roza*'nın 14. sayısı İstanbul DGM'ce toplatıldı. Anayasanın 28. CMUK'nun 86 ve 5680 sayılı yasanın ek, 1/2 maddesi gereğince, dergide yer alan toplam beş yazarın yazıları gerekçe gösterilerek toplatılan *Roza*, yaklaşık üç yıldır yayın hayatını sürdürüyor.

"Dalgalar"

Zaman zaman dergimizin sayfalarında yazılarını okuduğunuz Laleper Aytek'in "Dalgalar" isimli fotoğraf sergisi 3 Aralık'ta açılıyor. Profesyonel Tanıtım Fotoğrafçıları Derneği üyesi olan Aytek,1960 İstanbul doğumlu ve Boğaziçi Üniversitesi Ekonomi bölümü mezunu. 80'li yıllardan beri çeşitli dergi ve yayınlarda fotoğrafçı ve editör olarak çalışan Aytek bugüne kadar biri İstanbul'da, ikisi Almanya'da olmak üzere üç kişisel sergi açtı ve birçok karma sergiye katıldı. Sergi 21 Aralık'a kadar görülebilir. Adres: İletişim Kitabevi, Kıbrıs Şehitleri Caddesi, 48/A, Alsancak, İzmir.

"Kadınlar direnişin havasını değiştirdi"

Seka işçisi Havva Tunç, "Saat dörtte, vardiya çıkışı topladılar bizi ve kararı açıkladılar, Seka'yı kapatıyorlarmış, şoke olduk, hemen direniş kararı aldık," diyor. İşçilerin bu kararıyla 1671 işçinin çalıştığı ve özelleştirilmek istenen Seka, 26 gün boyu sürecek bir direnişe sahne oldu. 1671 işçinin sadece 12'si kadındı ama kadınlar direnişin hep önündeydiler. Seluloz-İş Basın dairesinden Mecit Ünal, "Kadınlar direnişimize destek vermek için, fabrikanın dışında toplanıyorlardı, direnişe destek vermek için gelen diğer kurumlar, kişiler ilk önce kadınlarla karşılaşıyorlardı. Direnişi kadınlar ayakta tuttu. Direnç, güven verdiler. Sloganlarla, türkülerlerle, halaylarla eşlerini canlandırdılar. Çocuklarıyla geldiler. Gelenleri ilk karşılayan onlar oldu, yaptıklarıyla direnişin havasını değiştirdiler. Camiye ya da kahveye gidecek erkekler baktılar ki eşleri orada, bir yere kıpırdamadılar. Onlar bırakmak istese, eşleri bırakmayacaktı. Eğer ki kadınlar destek vermeseydi eylem çökerdi," diyor. Sonuçta, eylem çökmedi ve Seka'nın kapatılma kararı geri alındı, 31 Ekim'de binlerce kişinin katıldığı bir mitingle bu kazanım kutlandı adeta.

Özelleştirme Yüksek Kurulu Seka'yı kapatmak isteyince, güçlü bir tepkiyle karşılaştı. Binlerce işçi direnişe geçti. İşyerinde çalışan sadece on iki kadın vardı ama Kocaelili kadınlar direnişi başından sonuna kadar destekledi. Sendikacılar; "Direnişi ayakta tutan kadınlardı," diyorlar.

İzmit'e on üç yıl önce gelin geldiğini söyleyen Ayten Hanım, hayatında ilk kez bir direnişe ve ilk kez bir mitinge katılmış, ilk kez slogan atıp ilk kez sokaklarda halay çekmiş. Şimdiye kadar politikayla ilgilenmemiş ama Seka'nın kapatılmak istenmesiyle her şeyin politikayla ilgisi olduğunu anlamış. "Ekmek kavgasının kendisi politika," diyor. Ayten Hanım, ev dışında hiç çalışmamış, iki çocuğunu büyütmekle uğraşıyormuş. Kızı ilkokula gidiyor, oğlu gelecek sene başlayacakmış, Seka direnişine her gün oğluyla birlikte gitmiş. "Yemeklerimi akşamdan yapıyordum, sabah oğlanın karnını doyurur doyurmaz doğru direnişe gidiyordum." Ayten Hanım, memleketinden uzakta, Kocaeli'nde komşulara gidip gelmek dışında pek dışarı çıkmazmış. Direnişin başladığı gün, eşleri direnişte olan kadınlar ona da haber vermişler, "Sen de gel," diye. Oysa eşi o gece telefon edip evde fabrikanın kapatılmak istendiğini, direnişe başladıklarını, eve gelemeyeceğini söylemiş ama herkesten destek beklediklerinden söz etmemiş. "O gün eşim beni karşısında görünce çok şaşırdı. İlk defa ona söylemeden dışarı çıktım, hiç kızmadı, çok memnun oldu."

"Mutfakta 'Yılgınlık yok,' diyerek iş yapıyordum"

Havva Tunç, on dokuz yıllık işçi, emekliliğine sekiz ay var. Kızı üniversiteyi bitirmiş, çalışıyor, oğlu askerden yeni gelmiş. Çalışma yaşamına Sosyal Sigortalar Kurumu'nda başlamış, kısa bir süre sonra sendikal çalışmalar nedeniyle atılmış, o günden beri Seka'da çalışıyor. Kendi deyimiyle "çok direniş, çok grev" görmüş. Son direnişi sonuçları itibariyle çok başarılı buluyor; "Birlik beraberlik olduğu zaman, direnildiği zaman başarısız olmak mümkün değil," diyor.

Havva Tunç'un eşi otuz gün boyunca dukkânını kapatıp oğluyla birlikte direnişe omuz vermiş, ama Havva Tunç "Eşlerimiz," derken erkek çalışma arkadaşlarının eşlerinden söz ediyor. "Eşlerimiz öyle bir birlik beraberlik gösterdi ki, kazanmamızda en çok onların payı var, doğumuna bir hafta kalan hamile kadınlar bile yanımızdan bir an ayrılmadı," diyor. "Sadece eşlerden değil, kadın gruplarından, bazı partili kadınlardan, kadın derneklerinden de destek aldık."

Havva Tunç, hep böyle durumlarda o sessiz duran kadınların nasıl en önde mücadele ettiklerine tanık olmuş. "İşte çalışan kadınlarımız, hiç beklemezsin, mücadele sırasında en öne geçiverir. Kadınların koltuk sevdası da yoktur, kadınlar koltuğa sıcak bakmazlar, mücadelesini yapar, geri çekilir. Sendikada filan görev almaz. Tabii sırf koltuk sevdası olmaması değil, engeller var, eşler de engel olabiliyor kadınların daha aktif çalışmasına. Kadın aktif olmak istiyor ama olamıyor. Ben bu konuda eşimi de silkeleyebilirim. Dik başlı olduğum için, ayaklarımın üzerinde durmak istediğim için direnmek istiyorsam eşime karşı da direnirim."

Havva Tunç elbette bazı zorluklar yaşamış direniş boyunca; "Yeri geldi bir sıcak çorba pişiremedim, yeri geldi gece birde, ikide eve gittim eşimle, çocuğumla sorunlar yaşadım. Ama evdeki zorluklara da göğüs gereceksin, çaresi yok. Mutfakta bile iş yaparken kendi kendime "Yılgınlık yok," diyordum. Mutfakta bile direnişte söylediğimiz o sözleri söyledim. Neden başardınız derseniz, yılgınlık göstermediğimiz için ve çeşitli kurumlardan, insanlardan destek gördüğümüz için. Herkes birleştiğinde bizi ezmek isteyenlere karşı başımızı dik tutmamamız için bir neden yok. Bu bizim ekmek davamız, bunda direnmeyeceğiz de nerede direneceğiz? Bu kapatma işi, bizim insanlarımız için bir uyanma oldu. Bu halkı uyutuyorlar, kendisine dokunulmadan bu halk uyanmaz. Seka'yı kapatma kararıyla Seka işçisi de, halkı da uyandı, zannetmesinler ki hâlâ uyuyoruz, uyandık artık."

Havva Tunç sözü yine kadınlara getiriyor; "Direnişimize öyle kadınlar katıldı ki inanamazsınız, bir arkadaşımızın eşi vardı, izinsiz komşuya bile gidemez, evden dışarı çıkması yasak, otuz beş gün boyunca buradan ayrılmadı, kocası da hiçbir şey diyemedi. Evden çıkamayan kadın evden çıktı bu direniş sayesinde."

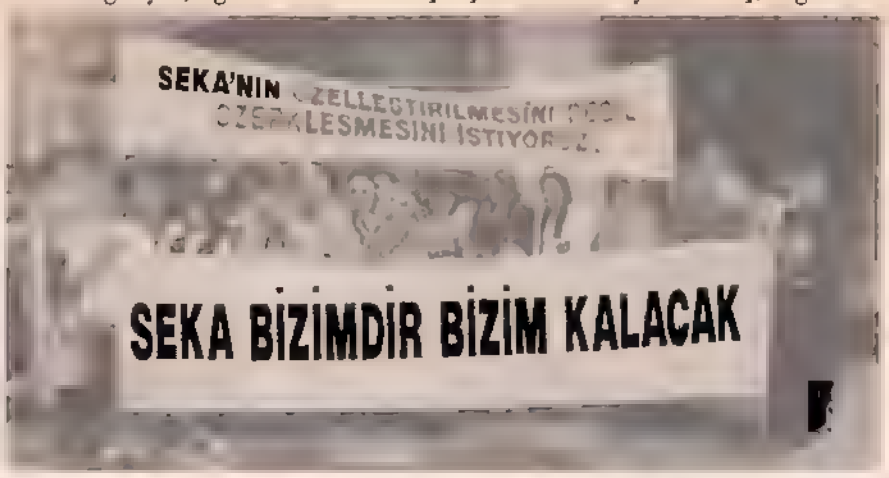

"Direnişten, kadınlık dertlerinden söz ediyoruz"

Resbiye Sevim elli yaşında, ev kadını. "Torunum var ama içim genç, yirmi beş yaşında gibiyim," diyor. Onun Seka'yla ilgili mücadelesi birkaç ay önce başlamış, Seka'ya ait fidanlıklar satılmak istendiğinde ÖDP'liler, Eğitim-Sen'liler, TMOOB'lular eylem yaptıklarında o da katılmış; "İşçiler o zaman bu eyleme katılmamışlardı, çok azı katılmıştı, şimdi 'Siz haklıymışsınız,' diyorlar bize. O da direniş başladığında hemen ertesi sabah gitmiş destek vermeye. "Komşum haber verdi, eşi gelmemiş eve, birlikte gittik. Sonra her gün iki, üç defa uğradım. Eylem yaptık, slogan attık. 'Seka halkındır, satılamaz,' dedik. Orada lojmanlarda oturan hanımlarla, genç kızlarla tanıştık, kaynaştık, birlikte çay içtik. Şimdi de evlerimize gidip geliyoruz, evlerimizde çay içiyoruz, direnişten konuşuyoruz, kadınlık dertlerinden konuşuyoruz."

Bir direniş bitti. Son zamanların en etkili işçi eyleminde, herkes kadınların ne kadar etkili olduğundan soz ediyor. Onlar şimdi evlerinde, hem direnişten, hem "kadınlık dertlerinden" söz ediyorlar.

Filiz Koçali

"Saç mı sakal mı?"

Süreyya Bayraktar Teşvikiye'deki Süreyya Erkek Güzellik Salonu nun sahibi. Ama yalnızca sahibi değil, erkek berberliği eğitimi almış, Türkiye'de erkek mesleği olarak bilinen bu mesleği yıllarca fiilen yürütmüş, bugün de sürdürüyor. Süreyya Hanım'la mesleği üzerine konuştuk.

Erkek berberliğini nasıl öğrendiniz?

Ben beş yaşındayken Almanya'ya gitmiştim. Kuaförlük meslek lisesini bitirdim. Orada öğrenip çalışmaya başladım. Sonra ailemle birlikte 1985'te Türkiye'ye dönduk. Çeşitli otellerde çalışmaya başladım. İlk başta burada çalışmak zor oldu. Beni kolayca kabullenmediler. Nasılsa bir süre sonra evlenip gidersin, bırakırsın bu işi diyorlardı. Ama mesleğim çok güzel ve ben çok dayanıklı çıktım bu işte.

Ne tür zorluklar yaşadınız?

Almanya'da bu işi yapan çok kadın var. Okulda, bizim sınıfta otuz kadın bir erkek vardı bu işin eğitimini alan. Oysa ben Türkiye'de erkek berberliği yapan iki kadın duydum, onlardan biri de Türk değil zaten. Diğerini de yalmzca duydum, görmedim. Bir de orada sakal işi yoktu, onu bilmiyordum. Onu öğrenmek istiyordum ama öğretmek istemediler. Ama ben öğrendim çünkü gelen müşterinin saçını kesip sakal kesmeyi bilmiyorum demek olmayacak bir durum. Bir gün bir müşteri geldi çalıştığım yere. Ben, "Saç mı, sakal mı?" dedim. O, "Havır, manikür istemiyorum," dedi. İkinci defa sormak zorunda kaldım çünkü bir kadının erkek berberi olacağım düşünemiyordu bile.

Şimdi kendi dükkânınız var?

Ben buraya üç sene önce girdım, bir sene çalıştım, sonra burayı satın aldım. Benden önceki sahibi burada klasik berber işlemi yapıyordu, farklılık olarak yalnızca manikür pedikür vardı. Ben aldıktan sonra değişti. Cilt bakımı, solaryum, masaj gibi ek hizmetler vermeye başladım. İki kadın, altı erkekten oluşan bir ekibim var. Kadınlardan biri manikür pedikür yapıyor, diğeri masaj, cilt bakımı, solaryum, epilasyon uyguluyor.

Erkekler en çok ne tür bakım talep ediyorlar?

En çok tabii ki saç sakal için geliyorlar. Sakal tıraşına talep eskiden daha çok oluyordu ama şimdi biraz azaldı. Ama bazen batık oluyor mecburen geliyorlar. Almanya'da sakal tıraşı yoktu çünkü onlar bu işi daha pratik hallediyor. Oradakiler daha pratik, vakit nakittir, diye bakıyor. Bizimkiler rahatlıyayım, gevşeyeyim istiyor. Bunların dışında da epilasyon, cilt bakımı ve masaj için geliyorlar. Tanıdığımız, sürekli gelen muşterilere masaj yapıyoruz. İnsanlar çok stresli, masaja ihtiyaçları var. Bel, baş ve sırt masajı yapıyoruz. Türkiye de bakım işi paraya bakan bir şey ancak belli bir kesim erkek bundan yararlanabiliyor. Bakım yaptıran erkekler de bir kadın kadar titiz olabiliyorlar. Erkeklerin epilasyonla ilgili talepleri, yanak üstü tüyleri, kaş araları, kulaklarındaki ve sırtlarındaki aşırı tüyleri ile ilgili oluyor. Cilt bakımında da daha çok sivilce şikâyetiyle geliyorlar.

Erkek müşteriler size nasıl davranıyorlar?

Her şeyden önce çok kibarlar ve bana saygıyla bakıyorlar. Mesela sakal tıraşlarını yaparken bana bağırmıyorlar. Hatta bir müşterim bu işi kadınların yapmasının daha doğru olduğunu söyledi. Kapris yapmıyorlar. İşime düzgün gideyim, rahat bir saçım olsun, temiz görüneyim, en çok istedikleri bu.

Tacizde bulunan oluyor mu?

Taciz her yerde var. Sonuçta benim çalıştığım yere herkes giremiyor. Belli bir kültür almış oluyor, o tür şeylere itibar etmiyor. Zaten ben de buraya herkesin gelmesini istemem. O nedenle de fiyatları yüksek tutmak zorundayım. Sonuçta bu ülkede sınıf farkı var. Bazen gelen oluyor ama fiyatları öğrenince geri dönüyor. Ayrıca taciz olsa bile daha mesafeli olur, ölçüsü farklıdır. Biraz insanın kendisine de bağlı. Daha önce çalışırken taciz oldu ama çok önemli değildi. Saçım kesiyordum, tacizde bulundu, rahatsız oldum. Patrona devam etmek istemediğimi söyledim, o da "Tamam," dedi. Böyle durumlarda patronların tutumu da önemli.

Erkeklere masaj yapan kadın çalışanınız tacize uğrarsa ne yapıyorsunuz?

Bu masaj işi Türkiye'de hep farklı algılanmış Halbuki bu bir iş, bir hizmet. Aynı saç kesmek, tıraş gibi. Masaj yapan kadın mı erkek mi diye umursanmamalı. Çünkü o kişi işini yapıyor, başka bir gözle bakmıyor. Uygunsuz şeyler olursa da bu bize bağlı; o kişiye uygun bir şekilde davranırsak bundan vazgeçer zaten. Ben kendime ve ekibime güveniyorum. Bu iş doğru dürüst yapılabilir. Ayrıca dışarıda taciz var diye çalışmaktan vazgeçmemek lazım. Aslında insan çalışmadığı zaman her türlü tacize uğrar bence, çünkü o zaman her şeye boyun eğmek zorunda kalır. Şimdi erkeklere taciz olsa, onlar işlerini bırakırlar mı? Kadınlar çok çalışmalı, konumlar değişince daha güçlü olunur.

Kadın çalışan bulmak zor oldu mu?

Burda çalışmak için başvuran kadınlar erkek kuaförü olduğunu görünce çekindiler. Ailem ne der, eşim, çevrem ne der diye düşündüler. Ben de ailelerinin gelip ortamı görmelerini istedim. Çünkü gelip görünce eminim ki ön yargıları değişecekti. Nitekim öyle de oldu. Müşterilerimin eşleri de geliyor. Burayı ve beni gören kadınlar, "Ben de eşimi yollasam," diyorlar. Zaten ben buranın karma bir yer olmasını çok istiyorum. İleride umuyorum bunu gerçekleştireceğim.

Mesleğinizin kadınlar arasında yaygınlaşmasını ister misiniz?

Benim gibi çalışacak kadın yetiştirmek çok isterdim. Buradakilerin pek vakti olmuyor. Ayrıca bu iş benim için bir erkek mesleği değil, bu iş kadın mesleği, kadın gözüyle yapılması gereken bir iş. Nasıl ki kadın saçı kesen erkekler kadınları bir erkek gözüyle şekillendiriyor, erkekleri de bir kadın gözüyle şekillendirmek daha doğru. Almanya'dan ilk geldiğimde insanlar erkek kuaföründe çalışmamı anlayamıyorlardı. Ama şimdi herkes çok normal karşılayıp saygı duyuyor.

Eşinizin tepkisi nasıl?

Eşimle on senedir tanışıyoruz, beş aydır evliyiz. Kıskançlık diye bir şey yok çünkü bu benim işim, mesleğim. Ayrıca kadın çalıştığı zaman erkek ona daha çok saygı duyuyor. Biz kadın olarak beşikten büyüyene kadar yanlış yetiştiriliyoruz. Hep evlenmek, anne olmak, evimizin kadın olmak için yetiştiriliyoruz. Bir de bir sürü şey "ayıp" diye bize dayatılıyor. Bu çok yanlış. Klasik bir ev kadını olmak istemediğim için çalışmayı istedim. Kendi paramı kendim kazanmak istedim.

Nevin Cerav

Süreyya Erkek Güzellik Salonu'nun kalfalarının Süreyya Bayraktar'la ilgili düşünceleri şöyle:

Mustafa Çavdar, "İlk defa bir erkek berberi ve kadın işverenle çalışıyorum. Onunla çalışmak zor gelmedi ve iş konusunda da bir anlaşmazlığa düşmedik. Süreyya Hanım bir erkek kadar becerikli, bu işten anlıyor gerçekten. Makası keskin, çok titiz, çok daha ince ve hassas çalışıyor. Ayrıca daha estetik bakıyor. Müşteriler de çok memnun. Ama kadınların bu meslekte çoğalmalarını istemem çünkü bizim piyasamızı daraltırlar."

Süleyman Kılıç, "Süreyya Hanım'm iyi bir yönetici olduğunu ve mesleğini severek yaptığını düşünüyorum. Kuaförlükte yeniliğe açık bir insan. Bu meslekte kadınların çoğalmasını isterim ama yapabilecek olanlar yapsın ve bu işi bir sanat olarak görsünler. Ben kendi adıma bir kadını erkek kuaförü olarak yetiştirmek isterim."

Ali Baş, "Çok iyi bir işveren. Mesleğinde iyi bir sanatkâr. Ayrıca kadınlar başbakanlık yapabiliyorsa neden erkek kuaförü olmasınlar. Ben de kadınları yetiştiririm."

Öğüt veren kitaplar hangi birimizi kurtaracak?

Kadınlara öğüt veren bin bir türlü kitap: *Erkekler Neden Aldatır*, *Erkeğinizi O Kadından Nasıl Geri Alırsınız?*, *Akıllı Kadın Asla Yaşlanmaz*, *Her Genç Kızın Yaşam Rehberi*, *Zor Bir Erkeği Sevmek de Mümkün*... Hepsi de ilgi gören, çok satan kitaplar. Zihnimize, duygularımıza yönelik tam bir bombardıman. Erkekler bu tür kitaplara yüz vermezken, biz neden bu denli rağbet ediyoruz?

Türkiye'de *Prozac Toplumu* adlı kitabıyla tanınan yazar Elizabeth Wurtzel çalışması *Bitch*'de (kevaşe) kadınların yaşam ve erkek egemen düzen karşısında düştükleri durumlara değiniyor ve kendince yorumlarda bulunuyor. Wurtzel çevresindeki kadın erkek ilişkilerini incelerken ilginç bir gözlemde de bulunmuş: Erkeklere ilişkilerinde yol yordam önerecek, kadınları anlamalarına ya da kadınların iç dünyalarına eğilmelerine yardım edecek hiçbir kitabın bulunmadığını görmüş. Gerçekten kitapçı raflarına şöyle bir göz attığımızda kadınlara yaşamlarının farklı farklı evrelerinde, farklı farklı ama özellikle erkeklerle olan ilişkilerinde düştükleri durumlar karşısında alacakları tavırlar konusunda öğüt veren pek çok kitap görüyoruz. "Erkekler nasıl düşünür?"den, "erkeğinizi o kadından nasıl geri alırsınız?"a, "mükemmele yakın bir kaynana nasıl olursunuz"dan, "erkekleri hangi kadınlar büyüler?"e pek çok soruyu başlık edinen envai çeşit kitap ahırlarını bekliyor. Böylesi kitapları satın alan kadınların da sayısı hiç az değil. Bu yüzden kadınlara öğüt veren kitaplar dikkat çekici ticari başarılara ulaşıyorlar.

Kadınlara yönelik böyle kitaplar yazılmasının pek çok nedeni olduğu düşünülebilir. Arz talep ilişkisi, kadınların toplumsal yönlendirmeler içinde düştükleri durumlar, ilgi alanlarının biçimlenişi... Hoş yalnızca bunları değil, romanları, psikoloji kitaplarını da çoğunlukla kadınlar okuyor. Ama öğüt veren, "yaşamımızı kolaylaştıracağını" iddia eden türdeki kitapların özellikle bize reva görülmesi, bizim onlara meyl etmemiz, onlardan öğrendiklerimiz veya öğrenmediklerimiz, öğrenip uygulayamadıklarımızla sürdürmeye çalıştığımız yaşam ve ilişkiler ağı, üzerinde düşünmeye değer. Dünyanın hemen her yerinde erkeklere yönelik öğüt kitapları, *Garantili Kız Tavlama Sanatı* gibi bir kaç nadide örnekle kısıtlı kalıyorsa, bunun yanında biz her insani kederimize cinsimize özgü durumlar olarak kafa patlatıp sahipleniyorsak, ortada tehlikeli bir gerçek de var demektir.

Kadınlara yönelik öğüt kitaplarını üç grupta incelemek mümkün, kanımca. Birinci tür, rehber kitaplar. *Her Genç Kızın Yaşam Rehberi*, *Akıllı Kızların Yaşam Rehberi* gibi. Rehber kitaplar hemen anlaşılacağı üzere daha yolun başındaki kadınlara yönelik. Türkiye'de Inkilap Kitabevi'nden çıkan *Her Genç Kızın Yaşam Rehberi*, arka kapağında anlatıldığına gore, ünlü bir yazar doktorun elinden çıkmış. Doktor hanım, genç kızlara tampon kullanmaktan, mastürbasyona, cinsel saldırıdan, ebeveyn ilişkilerine, meslek seçmeden, makyaja pek çok konuda bilgi veriyor. Hoş, içeriğe dikkatle baktığınızda bilgiden çok akıl verildiğini fark ediveriyorsunuz. Kadın sağlığı ve cilt bakımı gibi bölümleri geçersek, bakirelik, masturbasyon, erkek arkadaşınızla cinsel ilişki gibi başlıklar taşıyan bölümlerde doktor hanımın maksadını aştığını düşünebilirsiniz. Mesela, erkek arkadaşa "hayır demenin" yolları başlıklı bölüme bakalım. Genç kız nasıl "hayır" demeli? Maddeler halinde sıralanmış. Çarpıcı maddelerden birkaçı, "Hayır, çok korkarım." "Hayır, evlenmeden olmaz." "Hayır, sizi yeterince tanıdığımı zannetmiyorum." "Hayır, istemem, girişilecek olursa tasalluttur." ""Baba olmaya hazır mısın?" Cinsel saldırı anında, yani "hayırlar" yetmeyince yapabileceklerimizden biri ise, "Onu kızdıracak, heyecanlandıracak davranıştan kaçınmak, gayet normal tarzda sırtını acıttınız demek, rahatsızlığın devamını belirtmek." Birden fazla erkekle ilişkiye giren kadınlara toplum içinde "fahişe" dendiğini de anlatan bu kitabın basım tarihi 1987. Kişisel bir değinme yapmak gerekirse, belirteyim, söz konusu kitap on dört yaşındaki kız kardeşim üzerinde mizah dergisi etkisi yapmaktan öteye gitmedi. Ondan farklı şartlarda, belki daha kapalı aile ortamlarında yetişen genç kadınlarda da eğlendirici olduğu kadar yanıltıcı etkileri olabileceğini düşünüyorum.

İkinci tür kitaplara gelince. Bunlar tamamen erişkin, aşk karşısında acze düşmüş kadınlara yönelik. Türkiye'de Form yayınları bu tür kitapları yayımlıyor. *Erkekleri Büyüleyen Kadınlar/Onu Elde Ettikten Sonra Size Sadık Kalmasını Nasıl Sağlarsınız?* (Orijinal başlık *Erkeğinizin Tekeşli Olmasını Nasıl Sağlarsınız?*) *Erkekler Nasıl Aldatır, Aşık Olur, Erkeğinizi O Kadından Nasıl Kurtarırsınız?* bu türden seçmeler. Ortak noktaları yazarlarının kadın gazeteciler, özellikle Cosmo geleneğinden yetişenler olması. Yalnızca arka kapaklarına bakmak bile çok fikir verici. *Erkekler Nasıl Aldatır, Aşık Olur*'u yazan Susan Curtin "Erkeğinizin ihtiyaçlarını anladıktan sonra doğruluğu tecrübe edilmiş bir yaklaşımla onun size bağlanma güdüsünü artırabilirsiniz," demiş. Tamam, bizim ihtiyaçlarımızı kimse anlamaya gönüllü değil. Biz onun güdüsüne çalışalım. *Erkekleri Büyüleyen Kadınlar*'ın yazarı Alexandra Penney ise bize erkeklerin tepki vereceği seks malzemelerinden filan söz ederken amacının "zengin, romantik, maceralı, doyurucu tekeşli bire bir ilişkinin yaratılması ve sürdürülmesine yardımcı olmak" olduğunu vurgulamış. Biraz karışık. Zengin burada erkeğin sıfatı olmalıydı belki de, ilişkinin değil. Üstelik ilişki eğer iki kişilikse, tek tarafın, kadının antremanıyla yaratılıp süreceğini düşünmek biraz saflık olmaz mı? Gelelim, *Erkeğinizi O Kadından Nasıl Kurtarırsınız*'a. Bu kitabı okuyanlar, herhalde *Erkekler Nasıl Aldatır*'ı ve *Nasıl Büyülenir*'i okumamış kadınlar. Gereken öğütleri alamamış veya yeterince kullanamamış olan kadınların son şansı bu yapıt. Daha birinci bölümden, aldatılma sorununuz olmasa bile, irkiliyorsunuz: "Gerçek: Kocaların en az yüzde 70'i eşlerini aldatıyor." "Gerçek: Bu erkeklerin yüzde 75 ile 85'i eşlerini ebediyyen terk etmiyor" (Ne yazık ki sülük gibi yapışıp kalabiliyorlar kadınların yaşamına.) "Gerçek: Boşanan erkeklerin ise ancak yüzde 15'i diğer kadınla evleniyor" Burada da bir oh çekmek gerek. Öteki kadınla da kolay kolay evlenmiyor, belki öteki kadın da onun ne mal olduğunu öğrendi kaçtı vesaire. Belki bu rakamlar gerçekten "gerçek" ama bunlardan hareket etmek hangi durumu nasıl düzeltebilir? Sizi başkası için terk etmiş bir adama, söz konusu kitapta söylendiği uzere, onu sevdiğinizi ve ona ihtiyaç duyduğunuzu özellikle vurgulamanız ne sizin hak ettiğiniz, ne onun layık olduğu bir şey. Ayrıca bu tür kitapların ortak bir yönü olan, hatayı kendimizde arayalım tavrı, kazık yemeye mustahak olduğumuz anlayışından başka nedir? Yeryüzünde pek çok erkek de aldatılıyor, kimi sevdiğini affediyor, kimi etmiyor ama belki hiçbiri kitapla antreman yapıp karşımıza dikilmiyor. Dikilseler belki hayırlıdır, hiç yoktan yol yordam öğrenmeye çabalamış olurlar. Ama allah aşkına, hangi erkek "hatayı kendimde arayayım" anlayışını bu denli sahiplenip, bir kadınla yaşamayı bu denli gönülden öğrenmeye girişebilir?

Öğüt verici kitapların üçüncü grubuna ise daha nitelikli diyebileceğim, psikiyatr ve psikologların kaleme aldığı çalışmaları koyabiliriz. Bunları da çoğunlukla Hekimler Yayın Birliği basıyor Türkiye'de. *Zor Bir Erkeği Sevmek de Mümkün*, *Erkekler Nasıl Düşünür*, *Atılgan Kadın* gibi adlarla karşımıza çıkıyor bu kitaplar. Aralarından, *Erkekler Nasıl Düşünür*, erkeklerin yalnızca sevgili değil, pat-

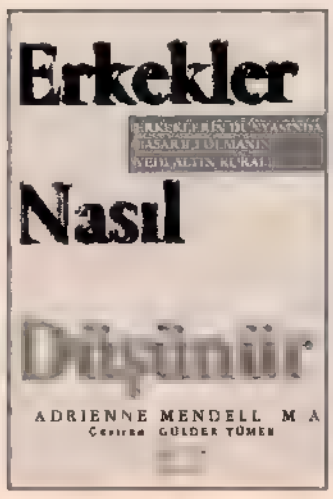

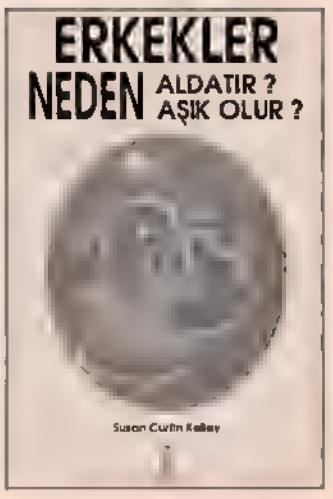

ron, iş arkadaşı konumlarında da nasıl bir düşünme mekanizması edindikleri konusunda bilgi veriyor okurlara. HYB'den Ferhan Köroğlu bastıkları kitapların gereksinimler düşünülerek seçildiğini, uzmanlar tarafından yazıldığını anlatıyor ve "Kadın-Erkek ve İlişkiler dizimiz aslında yalnızca kadınlar hedef alınarak yazılmamış." diyor. "Keşke erkekler de bu kitapları okusalar ve kendilerini, ilişkilerini geliştirme yönünde bir adım atsalar. Sanıyorum kadınların bu tip kitapları okumalarının altında yatan neden mutluluğu isteme, bunun için çaba harcama, daha iyi bir eş ve anne olma isteğidir. Kadınlar diğer pek çok konuyu sorguladıkları gibi kendi yeterliliklerini de gözden geçiriyor ve sorguluyorlar. Bu nedenle kendilerini geliştirmek için bir çaba içindeler."

Kadınlar kendilerini geliştirmek için bir çaba içindeler. Haklarını korumak, geri almak, hak ettikleri ilgiyi bulmak, ilişkilerini yürütmek için, daha pek çok şey için, hatta sokakta rahatsız edilmeden yürüyebilmek için bile çabalamaları gerekiyor. Hepimiz, her sınıftan kadın için geçerli bu çaba. Büyücüler, falcılar, komşu ablaların yerini modern zamanlarda kitaplar ve dergiler alıyor. Çabalarımıza, zaaflarımıza yeni adlar bulunuyor. Oysa yaşamın her alanında bir egemen erkek var. Baba, sevgili, eş, ağabey, patron, devlet başkanı... Koruyacak, esirgeyecek, alt edecek erkekler. Kitaplarla anlaşılamayacak, karşı durulamayacak, özlediklerimizi bize veremeyecek kadar çok. Hatta söz konusu kitapların bir kısmı, bu erkeklerin bir kısmının ancak kafasına fırlatılırsa işe yarayabilir.

Öğüt veren kitaplardan birinde "Erkekler hâlâ güçlü konumlarda oldukları için eğer oyunu hâlâ erkeklerin kurallarına göre oynamıyorsanız, hiç oynamayın daha iyi," deniyor. Bu da aslında pek çok öğüt veren kitabın insanın içini burkan ortaklığını vurguluyor: "Erkekler dünyasında onların kurallarına göre oynamak" zorunluluğu. Ya mızıkçılık edip işine gelmeyene ceza verenlerle oynamayı istemezsek bir gün? Ya aslında ortada oyun değil, düpedüz bir savaş varsa? Ya bir gün bizim dünyamızdan söz etmeye kalkarsak? Ya "gerçek"lerin, "hayır"ların başka bir dilin terminolojisiyle anlatılması şartsa? Sizce bu noktada bizi hangi öğüt veren kitap avutacak, yönlendirecek?

Gamze Deniz

Kadınların prezervatifi diyafram

Türkiye'de hemen hiç bilinmeyen doğum kontrol seçeneklerinden biri olan diyafram, Batı'da çok uzun yıllardır kullanılıyor. Bu kullanımın gelişmekte olan ülkelerde de artması için uluslararası örgütlerin desteğiyle, Kolombiya ve Finlandiya'nın yanı sıra Türkiye'yi de kapsayan bir çalışma planlanmış. Bu çalışma Türkiye'de 1995-97 tarihleri arasında İstanbul İncirli Hastanesi, Denizli Özgen Kliniği, İstanbul Üniversitesi Kliniği ve İzmir Doğumevi Kliniği'nde gerçekleştirildi. Bu klinikler hizmet verdikleri kadın kesimlerinin farklı olması göz önüne alınarak seçilmişti. Çalışmanın sonuçları 19 Kasım tarihinde, İstanbul Tıp Fakültesi'nde düzenlenen bir toplantıda değerlendirilerek, diyaframın diğer korunma yöntemleri arasında yeni bir seçenek olarak yer alması tartışıldı ve bunun yöntemleri konuşuldu.

Araştırma kapsamında, kadınlara diyafram kullanımı ile ilgili bilgi verilerek denemeleri istenmiş ve diyafram kullanan kadınlar izlenmiş. Araştırmanın sonucuna göre çalışma başarıya ulaşmış. Araştırma diyaframla ilgili olarak doktorların bile eksik bilgilerinden kaynaklanan ön yargıları olduğunu göstermiş. Mesela, bazı doktorların içeri kaçabilir endişesi taşıdıklarını, kırsal kesimden kadınların diyafram kullanmayacağını mastürbasyonun tabu olması nedeniyle cinsel organlarını ellemeyeceklerini, ancak "eğitimli, feminist vb." belli bir grup kadının diyafram kullanabileceğini düşündüklerini ortaya çıkarmış. Oysa araştırma sonuçları farklı sosyal konumda, ekonomik olanakları farklı, eğitim düzeyi farklı her yaşta kadının, evli olsun olmasın, yöntemi başarı ile kullanabildiğini gösteriyor.

Zaten diyaframın özelliklerine bakacak olursak bu önyargıların geçersiz olduğunu goruruz. Diyafram kubbe şeklinde lastikten yapılmış bir araç ve çeşitli boyları mevcut. İlişkiden hemen önce ya da 6 saat önce içine spermesid (sperm öldürücü) sıkılarak rahim ağzını kapatacak şekilde takılıyor ve yine cinsel ilişkiden altı saat sonra çıkarılıyor. Diyaframın içe kaçmasının imkânı yok çünkü vajina kapalı bir organ olduğundan ne kadar itilirse itilsin rahim ağzından daha yukarı çıkamaz. Bunların yanı sıra yan etkisinin olmaması, yırtılma, delinme olmadığı sürece defalarca kullanımının mümkün olması ve en önemlisi cinsel yolla bulaşan bazı hastalıklara karşı koruyuculuğunun bulunması diyaframın avantajları. Diyaframın önemli özelliklerinden biri de kullanma denetiminin kadında olması ve bildiğimiz geleneksel doğum kontrol araçları (hap, spiral, vazektomi vb.) gibi sürekliliğinin olmaması. Diyafram kullanmak için yapılacak tek şey, bu konuda eğitim almış bir sağlık uzmanına gidip yapınıza uygun bir diyafram edinmek ve onu takıp çıkarmayı öğrenmek. Kullanmaya başladıktan sonraki süreçte, dört kilodan fazla şişmanlar ya da zayıflarsanız vajinanızın genişliği değişebileceği için muayene olarak yeni bir boy diyafram almanız gerekiyor. Bunun dışında herhangi bir şikâyetiniz yoksa kontrole gitmeniz gerekmiyor.

Nevin Cerav

Sağlıklı Başlangıçlar Projesi

Fındıkzade semtinde yaşayan ve çalışan bir grup tarafından 1997 Haziran'ında başlatılan Sağlıklı Başlangıçlar Projesi, şu anda bölgede yaşayan on kadın ve İstanbul Üniversitesi Kadın ve Çocuk Sağlığı Eğitim ve Araştırma Birimi'nden bir grup kadınla birlikte çalışmalarını sürdürüyor.

Ailelerin sağlık durumlarını iyileştirmeyi amaçlayan proje bu doğrultuda ilk adım olarak Çukurbostan'daki Fatih Eğitim Parkı'nda ilk gebeliğini yaşayan anne adayları için ücretsiz hamilelik kursu başlattı.

Her grupta 15-20 hamile kadının eğitim gördüğü kursa şimdiye kadar 116 kadın katılmış. Kurslar haftada iki sabah (salı-cuma) olmak üzere dört hafta sürüyor. Seanslar sağlık çalışanları (hemşireler, hekimler, bir beslenme uzmanı) ve bir erişkin eğitimci tarafından, semt sakinlerinin oluşturduğu yerel plânlama ekibinin katkılarıyla yürütülüyor.

Ayrıca bu sonbahar eğitim programına, kursa devam eden kadınların isteğiyle iki yenilik daha eklenmiş; gebelik egzersizleri ve baba adayları için özel bir program.

Hamilelik eğitim kursunun konu başlıkları ise şöyle: Gebelik konusuna giriş, Gebelikte sağlık ve beslenme, Doğuma hazırlık, Doğum, Bebek beslenmesi, Bebek bakımı ve sağlığı, Doğum sonrası kadın sağlığı, Doğum sonrası gebelikten korunma.
Ayrıntılı bilgi için
0212 533 12 04 numaralı
telefonu arayabilirsiniz.

Sağlık ve toplum merkezi birarada

Umraniye'ye bağlı Mustafa Kemal mahallesinde yeni bir sağlık merkezi açıldı. İki kattan oluşan sağlık merkezinin üst katında ayrıca bir toplum merkezi bulunuyor. Kısa adı İNSEV olan İnsan Sağlığı ve Eğitim vakfı mahalle halkına haftanın hergünü hizmet veriyor. Muayene ücretleri oldukça düşük tutulan, ödeyecek durumda olmayanlardan ücret alınmayan merkezde ayrıca kadınlara belli aralıklarla sağlıklarıyla ilgili bilgiler veriliyor. Genel sağlıktan, gebeliğe, doğum kontrolünden, jinekolojiye kadar her türlü sağlık hizmeti veren merkezde üç doktor ve bir hemşire hizmet veriyor. İNSEV 8 Mart'ta kadınlara, 23 Nisan Çocuk Bayramı'nda ise çocuklara ücretsiz hizmet vermiş.

Üst katta bulunan toplum merkezinde ise kadınlara biçki, dikiş kursları, okuma yazma kursları, vb. çocuklara okul öncesi ders kursları, çeşitli müzik aletleri çalma ve tiyatro kursları ücretsiz olarak veriliyor. Ayrıntılı bilgi için **0216 472 43 20** numaralı telefonu arayabilirsiniz.

Almanya'da bir lokum!

"Esmer güzeli Türk lokumu Almanya'yı çok sevdi. Çifte kavrulmuş taze fıstık, Alman konukseverliğine hayran kaldığını ve ilk fırsatta buraya yerleşmeyi düşündüğünü söyledi."

Dün gece bir rüya gördüm. Sözde ben okumak için bir seneliğine Almanya'ya gidiyormuşum da oradan ikinci ve dişi bir Serdar Turgut olarak *Pazartesi*'ye yazılar gönderiyormuşum. İlk yazı da şöyleymiş:

Frankfurt Havaalanı'na ilk adımımda gayet zavallı bir halde büyük bir sırt çantası ve iki büyük valiz taşımaktan kan ter içinde kalmıştım. Heidelberg otobüsüne girince ilk yaptığım iş sütyenimi ve güneş gözluklerimi çıkarmak oldu; o sıcak güneşli havadan direkt yağmura ve sise girdim, sütyen ne alâka diye sormayın, onu da anlatacağım. Onden kopçalı olanları hiç tavsiye etmem. (Partnerinizin ekstra fantazi dosyasında yer almıyorsa) en olmadık yerde açılıveriyor ve siz içinizden kufürler sıralarken hiçbir şey olmamış gibi yürümeye devam ediyorsunuz. Bense bu rahatsız duruma el koyarak Almanya'ya gelmiş olmanın verdiği rahatlıkla arada çıkarıp çantama tıkıştırıverdim.

Taksilerin hepsinin Mercedes olduğu esprisini zaten yıllardır işçilerimizden duyarız ama bu kadar çok kadın taksi şoförünün varlığından habersizdim doğrusu. Oysa bizde *Pazartesi*'ye haber olacak kadar az sayıda (ben bir tane biliyorum sadece, bakınız sayı 43, sayfa 25!) Ben hiç düşünmeden Türkçe'deki 'o'nun karşılığı olan eril özneyi kullanıp "Er kann mir helfen" dediğimde karşıma iri yarı bir hatun çıkıp iki valizi birden sırtlanınca bayağı utandım doğrusu.

Ekim, Heidelberg-gençlik yurdu: Almanya'daki üçüncü saatim: Biri güney Koreli diğeri Macar iki kızın kaldığı bir odaya yerleştim. Macar olan biyoloji mezunu; burada bir yıl kalıp hem Almanca öğrenecek hem de üniversitenin biyoloji laboratuarlarında çalışacakmış. Koreli olan ise hazırlık senesi olarak Heidelberg'de dil kursuna gidip sonra ülkesinde Germanistik eğitimine başlayacak.

Gece kızlarla felekten bir gece çalalım diye gittiğimiz Bier Garten'da bir gazeteci fotoğrafımı çekti ve benimle röportaj yaptı. Ülkem, okulum, tarih, kültür vs. Ertesi gün gazeteyi elime aldığımda bir de ne göreyim! "Esmer güzeli Türk lokumu Almanya'yı çok sevdi. Başta eğitim amacıyla Heidelberg'e dil kursuna gelen Özlem birayı fazla kaçırıp masanın üstünde unutulması zor bir göbek dansı sergilediği o geceden bu yana sayısız teklifler aldı. Şimdilik dizi çevirmekle talk-show yapmak arasında karar vermekte zorlanıyor. Çifte kavrulmuş taze fıstık Alman konukseverliğine hayran kaldığım ve ilk fırsatta buraya yerleşmeyi düşündüğünü soyledi: 'Bira güzel, sosis çıtır, güneş yüzü görmemiş tüysüz Alman erkekleri çok güçlü, yine gelecek ben' başlıklı haber ve fotoğraf sayesinde gazete bugün normalin üç katı tiraj yaptı. Gazetecilerin hatırını kıramayıp bikinili poz da veren Türk güzeli ülkesinde böyle şeylere hiç ama hiç alışık olmadığından -fotoğrafta görüldüğü gibi- ağzı ve gözleri yarı açık bir ifadeyle dolaşıyor." Gördüğünüz gibi durumum çok iyi.

Özlem Ezer

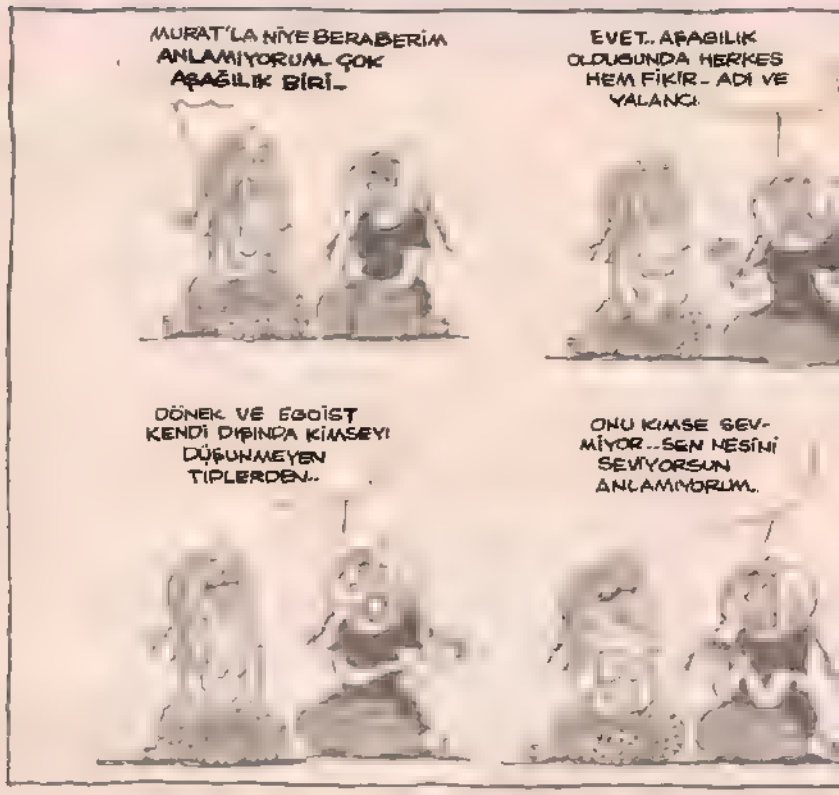

Erkeklerin oy vermelerine neden karşıyız?

1. Çünkü erkeğin yeri ordudur.
2. Çünkü gerçekbir erkek her hangi bir sorunu dövüşmek dışında bir yolla halletmek istemez.
3. Çünkü erkekler barışçıl yöntemleri kabul ederlerse kadınlar onlara değer vermez.
4. Çünkü erkekler doğal ortamlarından kopup kahramanlık öyküleri ve üniformalar dışındaki meselelerle ilgilenirlerse çekiciliklerini yitirirler.
5. Çünkü erkekler oy vermek için fazla duygusaldırlar. Beyzbol maçlarındaki ve politik toplantılardaki tutumları bunu göstermektedir. Ayrıca kaba kuvvete başvurma yönündeki içgüdüsel temayülleri onları hükümet etme konusunda uygunsuz kılmaktadır.

Alice Duer Miller (1874-1942)
The Penguin Book of Women's Humor

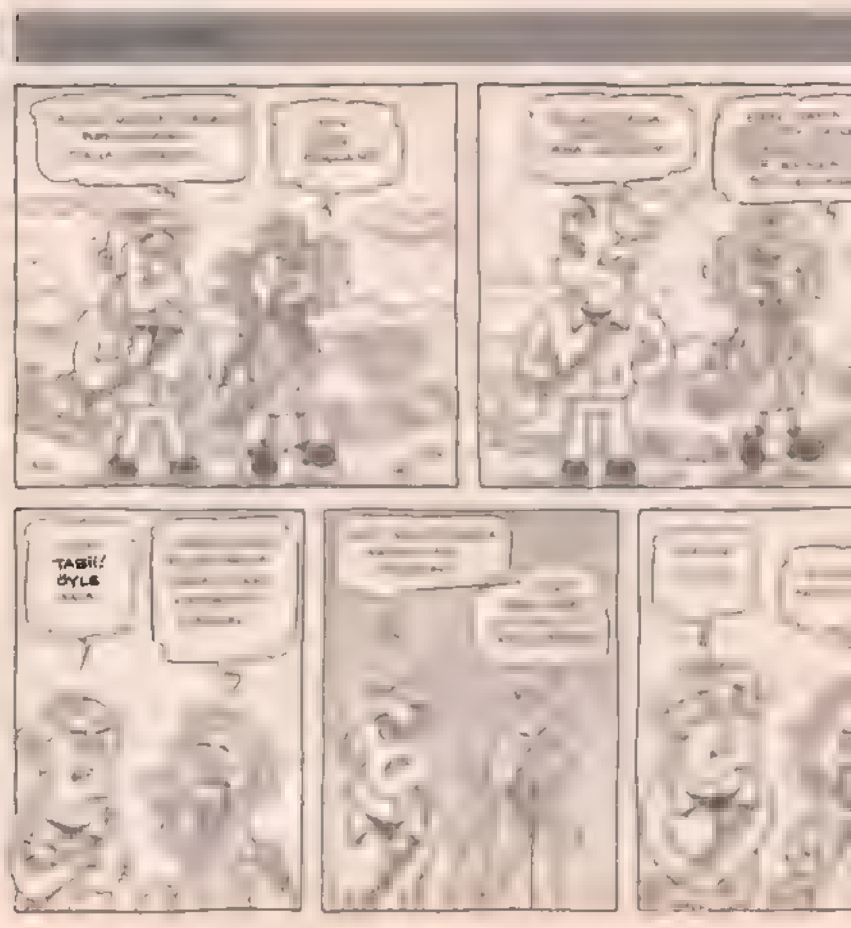

FEYHAN GÜVER

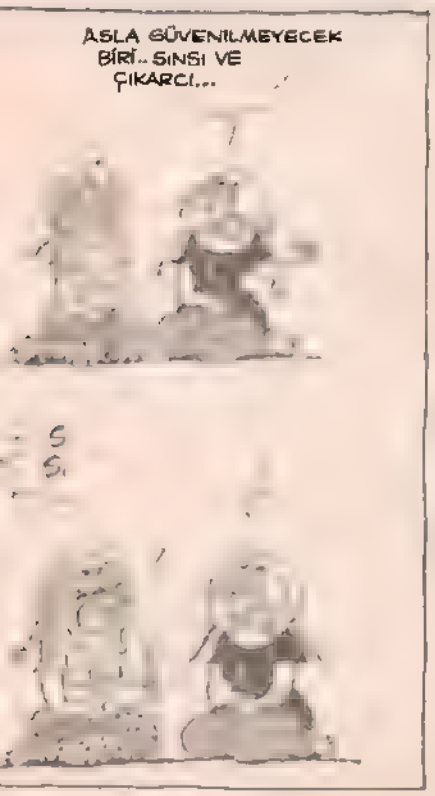

Biseksüel pantolon

Pantolone! Ya da pantol... Adem'lerden arakladığımız en belden aşağı şey! Prometheus gibi suçumuzu bile bile tanrıların alt giysisini çaldık! Kadının erkek, erkeğin kadın kılığına bürünmesini yasaklayan emirler, on emir kadar kesindi ama yine de çaldık... Niye? Eteklerin suyu mu çıkmıştı? Erkek "gibi" mi olmak istiyorduk? Erkeklik çok mu bulunmaz naneydi?

Olay nasıl başladı, ilk pantolon nasıl giyildi bilmiyoruz ama büyük olasılıkla nedeni ideolojik değil, pragmatikti. Yani günlük hayattan... Belki atın, filin sırtına binmek gerekiyordu, belki kayalara (ya da üst geçite) tırmanmak zorundaydık, belki vahşi hayvanlardan kaçıyorduk (belki polis kovalıyordu...) filan! Kadınların kaderlerini, erkeklerin ise cinsiyetlerini değiştirmek için kılık değiştirmeleri, yani feminist pantolon çok sonraları... Burçak Anger'in[1] deyimiyle "erkek kılığının statüsü..." İşte asıl çaldığımız bu!

Tarih erkek kılığının dokunulmazlığından yararlanmak isteyen kadınlarla dolu. Erkeklerin her şeyini, evet her şeylerini almış-çalmış durumdayız: Gömleklerini, şapkalarını, manşetlerini, kol düğmelerini, çizmelerini... Onların bizden aldıkları hiç kalır. Tek küpe, ucuz bileklikler, lümpen kolyeler... Daha aşırısını ancak cinsiyetlerini tehlikeye atma pahasına yapabiliyorlar. Topuklu papuç giyemiyorlar, saçlarına toka takamıyorlar, oje süremiyor, uçuşan etekler giyemiyorlar. Yakın zamanlarda bir "pasha" kendi kendini tehdit etmişti, "...dediğim çıkmazsa etek giyerim," diye. (Dediği çıkmadı, eteği de giymedi...) O "pasha"ya birinin anlatması gerekirdi; postmini etekli, Orta Asyalı Tarkan, çarşafa sarınmış Kaligule, çıplak Arşimet, entarili Araplar, tunikli Hintliler ve ekoseli İskoçlara rağmen, pantolon ne zamandan beri salt erkek giyimi olabildi ki?

Bundan öncesi de bir felaket: Önlerini otla, yaprakla hatta midye kabuğuyla örtüyorlarmış... ya da el kadar deri parçalarıyla. Duşünün, oralarında bir peçe! Bacakları ayrı ayrı sararak diz altına kadar örten giysiyi düşünebilmeleri çok çok sonraki bir "teknoloji"... Ve kadınlar bu teknolojiyi kullanmaya kalkışınca kıymete binmiş pantolon...

Jean D'arc bütün Fransa'yı erkek kıyafetleri içinde dolaşarak, halkı İngiliz işgaline karşı ayaklanmaya çağırmıştı. Engizisyon onu bundan dolayı değil, giyisilerinden dolayı yargıladı ve "sapkınlık" suçuyla yakılmasına karar verdi. Flora Tristan İngiliz parlamentosuna girebilmek için erkek gibi giyinmek zorunda kaldı... Kadınlar erkek giysileri içinde amiral olmuş, korsan olmuş, bir namazlığına halife olan ya da Dospina gibi elikanlılıkta erkekten beter pantolonlu kadınlar bile var... Onceleri böyle tek tük, sonra topluca giyilmeye başlanınca kıyamet kopmuş ve kadın özgürlüğünün bir parçası olmuş pantolon. Toplumculuk modaysa, pantolon da moda!

Ve erkekler için, erkek kılığındaki kadın karşısındaki zor günler başlamış. Elbette çoğu pantolonu aforoz etmiş, çünkü: Giysiler karışınca kafalar da karışır, tadımız kaçar... Uyarımsız kalırız, güçsüz kalırız... Bugün erkek kılığına girenler, yarın erkek alanlarına da girerler, işsiz kalırız... Pantolon kullanışlı değildir (Karşı cinste!)... Kadınlar pantolon giyerse başımıza taş yağar, fuhuş da artar hamşoluk da... gibi yeni(!) ve erkek erkektir, kadın kadındır gibi derin(!) ataerkil söylemler nedeniyle pantolon çok uzun yıllar vize alamamış bir kadın giysisi olarak kalmış... Ama hayatta kalmış.

Artık yediden yetmişe ve garson boydan battal bedene kadar bütün kadınlar pantolon giyiyor, "İyi ki doğdun pantolon..." diyerek: Boy, bos, kilo, yaş kaygıları başka birçok kompleksle birlikte çöpe atıldı. Artık pantolon bedene değil, yakışırsa kişiliğe yakışıyor. Bizde en çok hakkını veren Semra Özal... değil elbette. Sabık sarışın başbakan, adı aklıma gelmiyor, o da değil. Ya da, onun da soyadı aklıma gelmiyor, eski belediyeci Gülay hanım... Işılay Saygın olabilir mi, olsa iyi olur! Bunlar şakaydı, ama asıl ve en çok yakışanı Ayşe Özgün... Ciddiyim. Neyse, gerçekten ciddi olduğum ve anlatmak istediğim örnekler Mina Urgan'dır, Adile Naşit'tir, lisedeki sevimli ve tombul beden eğitimi öğretmenimdir... Bir de Aysel Gürel'dir ama o hâlâ mini etek dönemini doldurmadığı için, henüz pantolona yüz vermiyor...

Bütün zamanlar için pantolon idollerim, üç kahraman kadındır. Biri, çocukluğumun kahraman kovboyu Calamity Jane, diğeri "Mösyö" George Sand. (Asıl adı Barones Aurora Dupin) ve "İtalya'yı ikiye bölen kız" Tara... Kalemiti'nin "saloon"lardaki karizması Red Kit'e beş çeker! George Sand'ın politik edebiyat çevrelerindeki etkisi de öyle. Stili var... "Erkek giysileriyle çok rahat ettim," diyor, "Herkes beni genç erkek sanıyordu." Şopen'in bu smokinli kadına duyduğu büyük aşkı düşünürsek, demek ki pantolon giymekle kadınlıksız kalınmıyor... Lara Cardella'nın[2] romanındaki küçük kızın bozuk plak gibi durmadan, "Pantolon giymek istiyorum," diye sızlanması da aynı nedenden: Erkek zannedilmek istiyorlar! Yani taciz edilmemek, rahatsız edilmemek, satışılmamak, hatta fark edilmemek... Yani istediği gibi yaşamak. Ha Amerika, ha Fransa, ha İstanbul Ümraniye...

Pantolon giymek bizi kurtaracaksa bunun için savaşılır mı?.. Savaşılır. Pantolon savaşımı bir "paçalı don savaşı" değildir. Bir "görüntü kimliği" savaşımıdır. Pantolonun tatlı-sert duruşu ve çift cinsiyetli karakteri tam da bu iş içindir. Pantolon giyerek hepsini olabilirsiniz: Erkek Fatma, Şoför Nebahat, pin-up kızı, Lolita, Barbarella... ya da Sıdıka Avar. Hepsinin birer felsefesi vardır. Bazı jean pontolonlardaki protest kesikleri hiç de felsefi bulmamakla, kamuflajlı komando pantolonlardan ürküyor olmakla ve sado-mazoşist deri pantolonları görgüsüz bulmakla birlikte, bütün bunlar pantolonların suçu değil diye düşünüyorum...

Ben en çok, Çinli kadınların, köy enstitülü kızların, hemşirelerin, ressam komşumun ve bütün yaşlı kadınların, özellikle, babanım ölümünden ve altmışından sonra pantolon giyebildiği için annemin pantolonlarını severim. Çocukluğumun triko, lise yıllarımın ispanyol paça, üniversite yıllarımın kadife pantolonlarını da... Şimdilerde yalnızca Şarlo'nun hüzünlü pantolonlarını giyebiliyor olmama rağmen.

Suna Karaküçük

1. Burçay Anger, *Tarih Boyunca Erkek Gibi Kadınlar*, Kaynak Yayınları.
2. Lara Cardella, *Pantolon Giymek İstiyorum*, Telos Yayınları.

SEMRA CAN

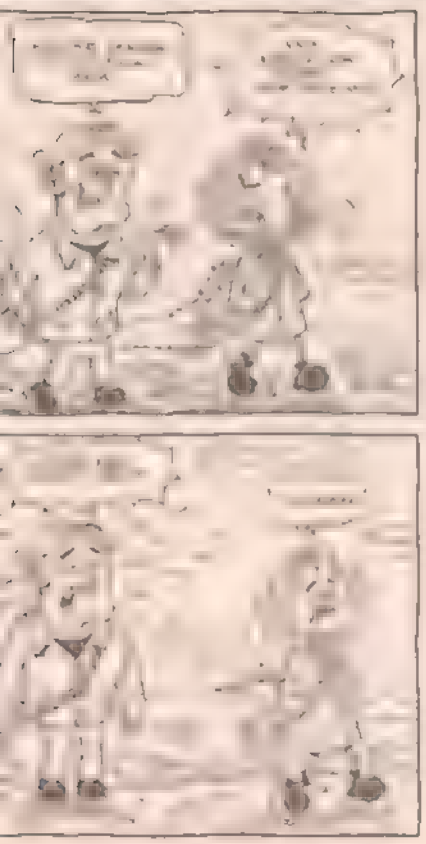

“Yalan, ezilenlerin silahı”

Baskıdan, denetimden kurtulmak için, tatsızlık olmasın diye, üzmemek, kırmamak için, ilgi uyandırmak, kıskandırmak için çok çeşitli nedenlerle yalan söyleyebiliyor kadınlar. Bu yalanların kimi geçici olarak durumu kurtarıyor ama genellikle sonunda işler sarpa sarıyor, ortaya çıkmasa bile, yarattığı gerilimle yalan, söyleyenin başına bela oluyor. Aşağıda dört kadının annelerine, babalarına, sevgililerine, kocalarına söyledikleri yalanları okuyacaksınız. Kadınların yaratıcılığına hayran olmamak da mümkün değil doğrusu!

Aynur: Çok zor yalan söyleyebilen biriyim. Fakat liseden sonra evlendiğim kocam çok kıskançtı. İlk zamanlarda yalan soylemiyordum, kıskanmasına rağmen doğruyu söyleyip durumumu savunuyordum. Sonra onun eski nişanlısıyla bir iki defa birlikte olduğunu öğrendim. Bunu öğrendikten sonra her şey koptu, çünkü hem yalan söylüyordu hem de beni aldatıyordu. Ben bu durumdan sonra problem çıkaracak hiçbir şeyi yansıtmadım ona; bu gibi durumlarda hep yalan söyledim. Mesela işten çıkınca başka bir yere uğradığımda ona bunu söylemiyordum, işte trafik vardı, filan diyordum. Bir de genç kızken annem her şeyi bilmek isteyen ve bana karışan bir insandı. Aslında çok baskıcı bir ailem yoktur benim. Ama bazı şeyler var mahrem kalmasını istiyorsun, onların bilmesini istemiyorsun. Yasakladı yasaklamadı sorunu değil yani. Fakat yine de baskıdan kaynaklanan bir şey. Çok endişe içinde yaşıyorsun, yalanım çıktı, çıkmadı, diye. İnsanda kişilik deformasyonu yaratan bir şey. Çıkar için yalan söylemek çok daha zor ama kısıtlamaya karşı yalan söylerken insan kendini çok doğru bir şey yapıyormuş gibi hissediyor, yani suçluluk duymuyor.

Ferha: Biz ablamla birlikte yalan söylerdik. Ama ablam çok suçluluk duyardı, “Ben babamın yüzüne nasıl bakarım,” diye. Çünkü klasik bir düşünce vardır ya, “Ben size çok güveniyorum ama çevreye güvenemiyorum çünkü çevre çok kötü.” Babamın argümanı buydu. Şimdi bizim evde de annem çok baskın olduğu için annemi kandırmak zordu. Çünkü ne yapar eder bulurdu, ajan gibi çalışır öğrenirdi. Dolayısıyla biz ablamla annemi yalanımıza bir miktar ortak edip babamı kandırıyormuş gibi davranırdık. Annesine bağımlılığını sürdürenler sonradan da yalan söylemek zorunda kalıyorlar. Annesi çocuğa bakıyorsa, bir arkadaşıyla yemeğe çıkmak için annesine iş yemeğine gidiyorum, demek zorunda kalıyor, çünkü bu daha meşru bir şey. Bazı arkadaşlarım var kocasına doğruyu söylüyor ama annesine babasına yalan söylüyor. Ne kadar bağımlı olduğunla da ilgili ne kadar yalan söylediğin.

Yalan, 30, tekstilci

Başak: Ben liseye kadar halamla kaldım bu nedenle çok rahattım, halamın çocuğu yoktu. Lise döneminde birdenbire ailemin yanına gönderilince kapana kısılmış gibi oldum. O saatten sonra da her şey yalanla dönmeye başladı. İşte babam fen bölümüne girmemi istiyor, ben onun imzasını taklit ederek edebiyat bölümüne giriyorum, ortaya çıkıyor. Hukukçu olacaksın, diye tutturuyor, ben sınava girmeden beş dakika önce hukuk tercihimi siliyorum, sonra da o bölümü kazanamadım, diyorum. Sürekli yalan söylüyordum. Ama onların istediği gibi biri de olamıyordum. Öğretmen çocuğuyum ya çok çalışkan olmam gerekiyordu. Ben tam tersine spora ilgi duyuyorum, atletizm yarışmasına gizlice girdim. Hatay birincisi olana kadar öğrenmediler, Hatay birincisi olunca madalyayı göstermeden duramadım. “Bu nerden çıktı,” dediler. Üniversitede biraz daha farklı oldu bu durum. Annemi, kızımı bir erkek kapacak, babamı da, kızımı bir örgüt kapacak saplantısı aldı. Eve giriş çıkış saatlerim belirlendi. Arkadaşlarında kalmayacaksın, panellere, seminerlere gitmeyeceksin, gittiğin sinemaların biletini getireceksin. Sonra ufak ufak eve giriş saatlerim değişti. Yalanım hep aynıydı ama, üniversite süresince ilk dört sene hep ders çalışıyorum, dedim. “Yarım gün iş buldum, arkadaşımda kalacağım,” deyip arkadaşımda gerçekten ders çalıştım. Çünkü evde çalışırsam bütünlemeye kaldığım ortaya çıkacaktı. Üniversiteyi normal zamanında bitiremedim. Beşinci seneye kaldığımı eve söylediğimde kıyametler koptu. Babam beni evden kovdu, ben bir süre arkadaşlarımda kaldım. Sonra evi aradım, bu sefer dön dediler, döndüm. “Madem böyle bir sene daha bir toleransın olsun,” dediler. Fakat ben beşinci sene de bitiremedim, altıncı seneye kaldım ve hayatımın yalanını söyledim evdekilere; “Okul bitti,” dedim. Bu yalanı söyledikten sonra hayat daha da zorlaştı çünkü ben okula gidiyorum hâlâ ve öğrenci eylemlerine katılıyorum. Gözaltına alınacağım diye ilk kez bu nedenle korkuyorum. Ama bana da belki de yalanlarım ortaya çıkmasın diye, dedektif gibi davranmadılar. İsteseler çok rahat bir arkadaşımı arayıp yalanımı ortaya çıkarabilirlerdi. Sanki ailemin de bu konudaki tavrı hep yalanlarımın üstunu örtmekten yanaydı. Çevreye karşı rezil olmama kaygısı var gibi. Ama sonra o okulu bitirdim yalanı çok büyük işler açtı başıma; çalışıyorum dedim, çalışmıyordum. Benden iş yeri telefonu istiyorlardı ben bir telefon uyduruyordum.

Nalan: Ben ortaokul son sınıfa kadar ailemin istediği gibi bir kızdım ama çevremde gördüğüm ve okuduğum şeylerden etkilendim, değişmeye başladım. Anladım ki onların istediği gibi biri olarak yaşamak beni öğrenmekten ve hayatı tanımaktan alıkoyacak. Ayrıca çevremde bana ornek olan biri vardı, ablam. O yalanlarını benimle paylaşır ve beni de kullanırdı. Derken ben de eve yalan söylemeye başladım ama çok masum yalanlardı bunlar. Çünkü arkadaşının doğum günü var gerçekten ama izin vermiyorlar gitmeme. Ben yaz tatillerinde küçük konfeksiyon atölyelerinde çalışıyordum o zamanlar. O doğum gününe gitmek için anneme pazar günü işyerinde mesai yapacağımı söyledim. Bu o zamana kadarki ilk yalanımdı ve çok heyecanlanmıştım. Ya telefon ederse diye endişe ediyordum ve aramasın diye şu aptallığı yaptım, “Anne sakın iş yerini arama çünkü telefon bozuk, çalışmıyor,” dedim. Pazar günü iş yerime gitmiş, beni kontrol etmiş. Böylece ilk yalanımda yakalandım ama bir daha da böyle bir saflık yapmadım. Eğer yalan söylemeseydim bir sürü şeyden mahrum kalacaktım. Eve söylediğim yalanlar bence çok masumdu. Eğer ailem o kadar tutucu davranmasaydı bunları yalan söylemeden doğal bir şekilde yaşayacaktım. Yani o yaşlardaki tipik ilgiler, gezmek, flört etmek, dansa gitmek.

Ferha: Genç kızlıkla birlikte sistemli bir yalan başlıyor. Ben genç kız olunca ablamla birlikte organize etmeye başladık yalanları. O zaman çok yaratıcı oluyorsun kafa kafaya verdiğinde. Benim babamı arkadaşlarım arasında, herkes çok severdi çünkü arkadaşlarım eve geldiğinde inanılmaz bir izzet ikram gösterirdi. İşte kim neyi sever, onun sevdiği yiyecek içecek alınır. Hikâye şu, hep bize gelinsin, ne olursa olsun, bizi yalnız bırakırlar, evi rahat kullanalım diye evden giderler, biz daha çok küçüğüz içki içeriz, sigara içeriz, bunları bilirler ama gözlerinin önünde olalım, bir kontrol olsun onlara yeter. Ben kendi çocuğuma izin veriyorum arkadaşında kalması için, bir telefonla denetleyebiliyorsun sonuçta. Ben de bazı şeylere çocuğum maruz kalsın istemem ama bunlar basit şeylerle hallolabilecek işler. Dolayısıyla abarttıklarını ve haksızlık ettiklerini düşünüyorum ben. İşte bu haksızlığa karşı evde yalnızca kız çocuklar olması işi zorlaştırıyor. Çünkü bazı şeyleri delebiliyor erkek çocuk. Daha geç gelebiliyor, eve arkadaşı gelebiliyor, o arkadaşına gidebiliyor. Erkeğin açtığı yoldan sen belki biraz daha kolay ilerleyebilirsin. Ama sadece kız çocuk olduğunda evde, haklar biraz zor kazanılıyor. Mesela bizde önce

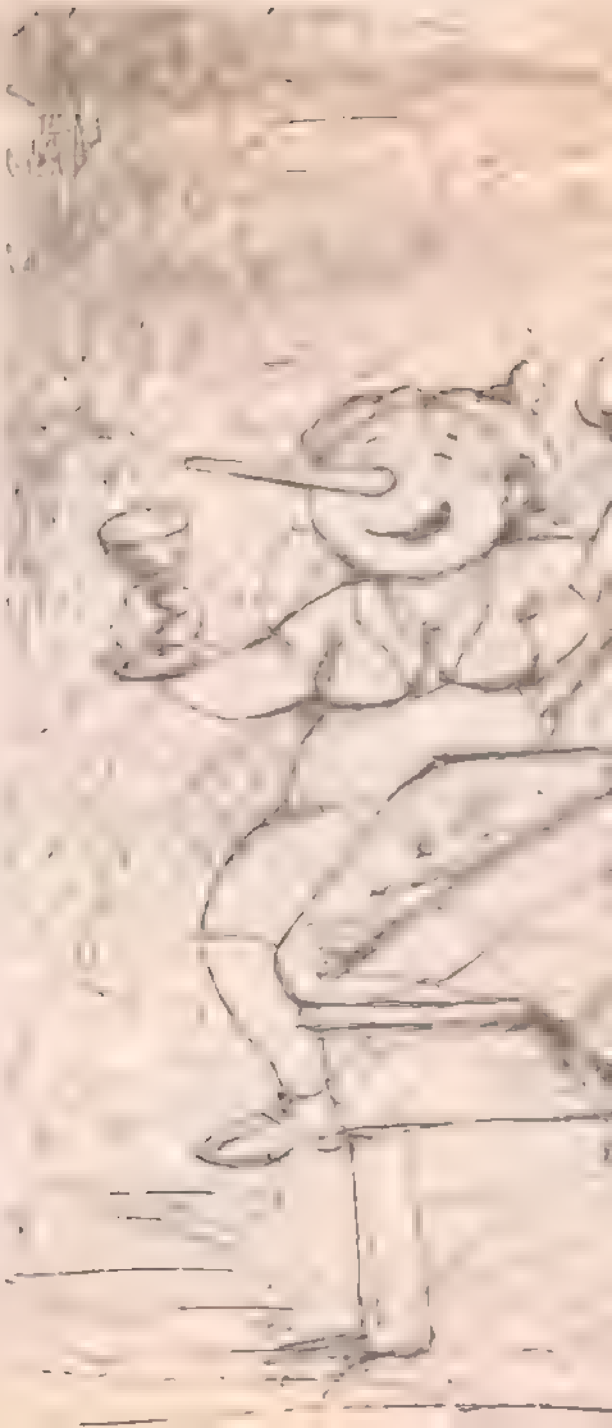

lam çok zorlandı. Benim
: kardeşim çok az yalan
ylemek zorunda kaldı
ıkü biz epeyce yol katet-
ştik. Ama ablam evden
lince, yalnız kaldım ve o
ganize yalan aşamasın-
ı evde didişmeye geçtik.
ıthiş bir hak savaşı ver-
ye başladım, zaten sen
ıdini daha büyümüş his-
lince ve bazı şeyleri goze
cak duruma geldiğinde yalan söyle-
ye gerek kalmıyor çünkü o şeylerin
ıcadelesini, kavgasını veriyorsun.

nur: Benim daha sonra söylediğim
ı yalanlar var daha büyüklerinin yo-
ıu açıyor, o konularda haklılarmış
sela. Ben daha çok masum yalanlar
ledim. Sevgilim çok kıskanç, aramız
zulmasın, diye. Ama mesela ben
ınla beraberliğimin sonunda, başka
ine âşık oldum ve yalan söyledim.
k olduğum adam bana mektup yol-
ordu. Ayrılmak üzereydik sevgilimle
a ben başkasına âşık olduğumu soy-
ıedim. O dönemde çok zorlandım,
a tekniği öğrenmişsin sonuç olarak.
ı bunları kızıma yaptırmak istemiyo-
n çünkü o teknikle, o soğukkanlılık-
çok daha vahim şeyler yapılabilir. Ya-
ı bağ kopunca arada buna itersin çо-
ğu. Benim bir arkadaşım vardı, anne-
imiz bizi aynı kursa yazdırdı. Ama
toplam iki kere gittik kursa. O kur-
ı parasını da başka bir yere verdik.

Allahtan ikimiz de istediğimiz bölümleri kazandık. Mesela o gün hiç işimiz yok dışarıda, haftada iki gün hafta sonlarıydı kurs ve uyumak istediğimiz halde kursa gidiyormuş gibi evden çıkmak zorunda kalıyorduk. Yani o mecraya sokarsan çocuğu ya da karşındakini yalanın sonu gelmiyor. Koca olayında da öyle, o kadar kıskançlık yapıp bunaltıyor ki karşısındakini, ayrıca yetişkin bir insan için çok onur kırıcı bir şey denetlenmek, sorgulanmak.

Ferİha: Benim annem sinemayı çok severdi, sinemaya gitme izni haftada bir gündü. Annem için dayanılmaz bir şey. Genellikle bizi alırdı yanma. Bu bizim aramızda bir sırdı annemle. Aslında o kadar masum bir yalandı ki anneminki. Babam annemi bu konuda yalan söylemek zorunda bıraktı.

Başak: Benim kız kardeşim benim her yalanımı bilir, beni de çok eleştirirdi, kızardı bana. Üniversiteyi kazandı, sevgilisi oldu, o zamana kadar çok çalışkan, sosyal hayatı olmayan bir kız, yurtta kalmaya başladı. Sevgilisi oldu ve yalan söylemeye başladı. Aslında ben eve geç kalma konusunda epey uğraş vermiştim ve kardeşimin bu konuda yalan söylemesine gerek yoktu. Sonra sevgilisini eve söyledi, sevmediler çocuğu annemler. Uzun saçlı bir çocuktu ve kardeşim sürekli yalan söylemeye başladı. Ve bütün yalanlarına beni ortak etmeye başladı. Ben şunu söylüyordum. On sekiz yaşındasın, üniversiteye gidiyorsun bunları kabul ettirmen çok daha kolay evdekilere. Yalan onun için evdekilerle ilişkisini bozmayan muhteşem bir şeydi. Oysa ben yalan soylerken de aram bozuktu evdekilerle, ben daha kötü olmasın diye yalan söylüyordum.

Nalan: Bence zaten bir evde yalan söylemeyen kadın yoktur ya da çok azdır. Çünkü çoğu durumda buna itiliyorsun. Genç kızlığımda eve söylediğim yalanları annem bir süre sonra fark etti ve baktı ki boyle olmayacak benimle arkadaş olmaya karar verdi. O konuşmadan sonra da ben çok rahatladım ve yalan söylememeye başladım çünkü anneme flörtümü bile tanıştırabiliyordum artık. Ve genelde anneler de kocalarına yalan söylediği için eğer evde anneyle bir bağ kurmuşsan, yalan söylemek durumunda kalmıyorsun zaten, annen babanı idare ediyor. Evlendikten sonra kocama yalan söyledim ama bu tamamen farklı bir durumdu. Kocama çok âşıktım ve onu kaybetmekten çok korkuyordum. Başkasına ilgi duyup beni bırakma olasılığının olması beni çok ürkütüyordu. Çünkü çok toydum ve ilginç ya da kadınsı olmadığımı düşünüyordum. Gerçekten de çocukmuşum. Ona kendimi ilginç göstermek için hikâyeler uyduruyordum, sanki bunları yaşamışım gibi. Bunların en çarpıcısı lezbiyen ilişki yaşadığım hikâyesidir. O gözlerini kocaman açmış bir şekilde beni dinlerken ben son derece hoşnut olurdum. Çünkü öylece bana olan ilgisini taze tuttuğumu düşünüyordum.

Aynur: Benim kocam bana böyle bir hikâye anlattı, bir kadınla birlikte olmuş, çok sinir oldum ben. Anlatıyor işte kadın yatağına mı gelmiş ne. Ben de dedim "Biriyle oldum ben," halbuki hiç öyle ortamlarım yok o zaman. Ayrıldıktan yıllar sonra karşılaştık bunun konusu oldu, ortaya çıktı ki o da yalan soylemiş, ben de. Bir de insan bir yaştan sonra bazı şeylerin açıklamasını yapmak istemiyor, bazen annem ben bazı eylemlere gittiğimde telaşlanıyor ve ben de o nedenle söylemiyorum, gizliyorum. Bu tür şeyler denetlemeden kaynaklanmıyor sadece o insan gereksiz yere telaş etmesin üzülmesin diye yapılan şeyler.

Ferİha: Bunlar küçük yalanlar tabii. Ama benim aynı yerde çalıştığım iki kadın arkadaşım vardı. İkisi de boşanmışlar ve anne babalarına söylememişler. Bir tanesi ailesi evine geleceği zaman eski kocasını arayıp, "Annemler gelecek sen de gel bu akşam," diyordu. Üç sene "Annem ölür, biter çok seviyor damadım," diye sakladı. Üçüncü senenin sonunda bir infial halinde söyledi, annesine de hiçbir şey olmadı. Obür arkadaşımın o kadar aleyhine bir şeydi ki bu yalanı sürdürmek ashında. Adam hayatını yaşıyor, işi de esnek o yüzden de rahat. İşte eve bir hafta gelmeyebiliyor, arada gelip kirli çamaşırlarını bırakıyor, çocuğunu görüyor, ertesi gün tekrar gidiyor. O yalan arkadaşımın çok aleyhine oldu çünkü görümcesi o sırada üniversiteyi kazandı ve kaynana, görümce gelip arkadaşımın evine yerleştiler, ama koca yok meydanda, o hayatını yaşıyor. Oysa arkadaşım evin içinde kaynana, görümce ve çocukla bir hayat sürüyor. Arkadaşım hem evin maddi ve manevi yükünü taşıyor hem de yalan söylüyor. İnanılmaz bir eza yaşıyordu. O da mesela bu yalanını açıkladıktan sonra hayatı çok daha kolaylaştı. Gerçi annesinin babasının denetimi kısmen arttı ama bir yandan da ona sahip çıkmaya başladılar.

Aynur: Orada şöyle bir fark olduğunu düşünüyorum. Mesela ben denetimden çıktıktan sonra ailemle aşırı açık bir ilişki kurdum. Değişik sevgililerim oldu, her zaman sevgilim olduğunu bildiler. Tanışmak filan bile istemediler. Mesela ağır bir hastalığa yakalansam onu söylemem üzülmesinler diye, bu farklı, bu denetimle ilgili bir durum değil. Ben kocamla evliyken ben ondan daha fazla para kazanıyordum, kaldığımız ev benim evimdi, o ailesinin evinde oturuyordu. Yani gidecek yerimiz yok, beni evden atar diye yalan soylemiyoruz sadece. Tatsızlık olmasın, surat etmesin. Aslında yalan ezilenlerin silahı. Bazen insan güçlü olduğu halde o silaha başvuruyor, orada bir zayıflık olduğunu düşünüyorum. Kadınlar güçle karşı çıkmak yerine yalanla ortalığı yumuşatmayı tercih ediyor.

Başak: Benim de bir arkadaşım var, ailesinden gizlice evlendi. Birkaç ay sonra ortaya çıkıyor evlendiği, ailesine söylemek zorunda kalıyor. Ama ailesi tavır alıyor kızlarına ve görmeye gitmiyorlar. Sonra arkadaşımın kocasıyla arası bozulmaya başlıyor ve ayrılmaya karar veriyorlar, arkadaşım başka birine âşık oluyor. Kocasından boşanıp öbür adamla yaşamaya başladı ve ailesi bir bayramda artık barışmak lazım deyip ziyarete gelmeye karar verdi. Her şey birbirine girdi, eski düğün resimleri, soyadı birbirine girdi. Biz de arkadaşımın yalanma ortak olduk ve yeni sevgilisi sanki eski kocasıymış gibi, resimleri yırttık, düzenlemeler yaptık. Kızın ailesi geldi ve atlattı arkadaşım bu olayı, ailesi hâlâ bilmiyor bu olanları.

Ferİha: Bu müthiş bir kopukluk aslında. Hem o kadar denetliyorsun, karışıyorsun ona hem de kimle evlenmiş, boşanmış bilmiyorsun. İnsan çocuğunun evliliğini kabul etmese, onaylamasa bile, rahat olup olmadığını merak etmez mi? Bu her zaman sevgiden kaynaklanmıyor. Güven ilişkisi kopunca öyle oluyor. Mesela iki tane on beş yaşında kız elele tutuşup kürtaj olmaya gidiyor. Olebiliyor belki de sonunda, bu çok fena bir şey. Bunu ailesinin öğrenmesi ailesi için çok yıkıcı bir şey, ama o kızın o anda çok ihtiyacı var aile desteğine.

SİZ OLSAYDINIZ NE YAPARDINIZ?

Geçen sayımızda, çok erken yaşta yaptığı evliliğini bitirip bitirmemek konusunda kararsız olan bir kadının mektubunu yayımlamıştık. Kocası iyi biri, onu asla incitmiyor. evişlerini ve çocuk bakımını paylaşıyor üstelik de kendisini seviyor. Gelin görün ki arkadaşımız artık ilişkisinden tat almaz hale gelmiş, evliliğin dayattığı kurallardan da sıkılmış. Aşağıda ona gelen cevapları okuyacaksınız. Ayrıca ne yapacağını soran bir okurumuzun mektubunu da yayınlıyoruz. Lale'nin yerinde siz olsaydınız,ne yapardınız, bize yazın. Yayınlayalım.

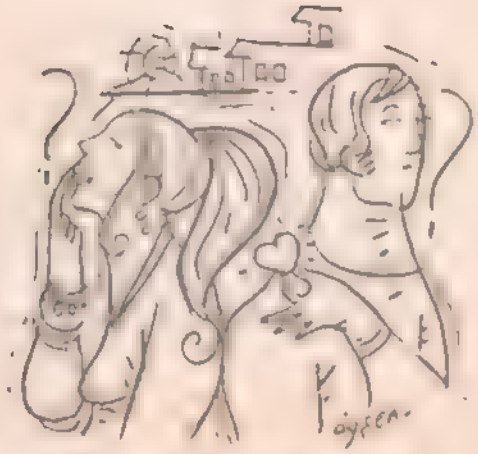

Evleneyim mi?

Bu kentte doğup büyüdüm. Üstelik de aynı mahallede. Annemle babam yaşlılıklarını küçük bir sahil kasabasında geçirmeye karar verince evimiz bana kaldı. Orada çok mutluyum.

Hareketli hayatı seviyorum. Çevrem geniştir, çok yakın arkadaşlarım, vazgeçemeyeceğim dostlarım var. Onlarla buluştuğum kahvelerde, garsonlarını tanıdığım barlarda geçer akşamlarım. Yalnızlıktan hoşlanmam, içkiyi, sohbeti, eğlenceyi severim.

Üniversiteyi bitirdiğimden beri üç tane iş değiştirdim. Şimdi çalıştığım yayınevine dört yıl önce girdim. İşimden çok memnunum, parası da fena değil. İşyerindeki arkadaşlarımla çok iyi anlaşıyoruz.

Gördüğünüz gibi her şey yolunda-idi. Bir konu dışında. Hayatımı düzenlemekte başarısız sayılmasam da aşk konusunda şansım hiç yaver gitmemiş, karşıma anlaşabileceğim birisi çıkmamıştı. İlişkilerim bir türlü uzun sürmedi.

Derken, annemle babamı görmeye gittiğim bir tatilde onunla tanıştım. Birisini görür görmez zınk diye kalırsınız ya, öyle oldum. O da benden etkilenmişti. Kısa bir süre içinde beraber olmaya başladık. Bu ilişki başkalarına benzemiyordu, çok mutluydum.

O işi gereği biraz o sahil kasabasında biraz da burada yaşıyordu. Ben de ailemin yanına daha sık gitmeye başladım, birlikte harika bir yıl geçirdik. Her konuda anlaşıyoruz, onun hayatımın erkeği olduğuna emininim.

Gelin görün ki, o çok iyi bir iş teklifi aldı. Ama bu iş sürekli olarak o kasabada yaşamasını gerektiriyor. Eskisi gibi görüşmemiz mümkün değil. Bana evlenme teklif etti, şu anda ikimizin kazandığı paranın iki katını kazanacağını, benim çalışmama gerek olmadığını söylüyor ve onunla birlikte o kasabaya yerleşmemi istiyor. Beni ölene kadar mutlu edeceğini, annemlere yakın olacağımı, o tatil kasabasına kısa zamanda alışacağımı, orada benim hoşuma gidecek uğraşlar, mekânlar bulacağına söz veriyor.

Onu çok seviyorum, ondan ayrılma fikri dayanılmaz geliyor ama hayatımı böyle riske atmak da istemiyorum. Evlenme teklifini kabul etmediğimde de bu ilişkinin yürümesi imkânsız gibi gözüküyor. Ne dersiniz?

Lale

Dışarıda hayat zor

Mektubu yazan kadının ekonomik özgürlüğüne sahip olup olmadığı önemli. Bu kadar çok düşündüğüne göre (âşık olmadığı adamla evli kalmayı) iş sahibi olmadığını duşünüyorum. Kendini yalnız hayata hazırlayıp ondan sonra ayrılması daha akıllıca. Çok çıkarcı bir düşünce gibi geliyor ama o kadar yıl evinin kadını olduktan sonra hesap yapmak ve bundan sonrasını düşünmek lazım, dışarıda hayat çok zor olabiliyor. Ayrıca çocuklar, var onları da düşünmeli. Maddi durumlar nasıl halledilir, nasıl yoluna konur (yoksa yolunda mıdır, hali hazırda) bilmem ama bildiğim tek şey sevmediği biriyle yaşamak için kendini zorlamamalıdır, bu haksızlık! Ne için, neyin uğruna kendi mutluluğunu geri plana atar insan (kadın)? Dışarda hayat zor biliyorum, ama yine de bunu göze almak lazım. Her şey yoluna girer zamanla. Hem ona tapan (onun deyimiyle) ve düşünceli bir insansa, ayrılma isteğini de anlayabilir ve çocuğun yetiştirilmesinde ayrılsalar bile ona yardıma devam edebilir, samimice.

Güzin

Bir daha dene!

Belki de sadece evliliğine gömülü kaldığı için bu onu mutsuz kılmış ve eşinden uzaklaştırmış olabilir. Evli olduğu halde bu ilişkinin yanı sıra kendi hayatı yani kendi uğraşları, kendi çevresi var mı? Uğraşlar derken, ev ve çocuklar için yapılan işleri, komşularla görüşmeleri kastetmiyorum. Kendisini hayata bağlayan, ona zevk veren ev dışı bir uğraştan söz ediyorum.

Böyle bir uğraş sayesinde evliliğin dışına çıkarak eşiyle ilişkisini daha objektif gözden geçirip belki de yine onunla birlikte olmaktan mutlu olabilme şansı olabilir. Kocasının yaptığı şeylerden derdi yok, belki de yapmadıkları onu ondan uzaklaştırıyor, Bunu da düşünüp eşiyle açıkça konuşabilse, ona isteklerinden söz etse, bir daha denese diye duşünuyorum.

Ben olsaydım öyle yapardım. Ama tabii yine olmadığında, ayrılmakta yarar var.

Nimet

Heyecan ve güven bir arada olmuyor

Bana yıllardır dostlarım herkesin işine karışmamam, çünkü insanların ancak kendileri ikna olduğu zaman o durumun gerektirdiği gibi davranacaklarını söyler. Fakat ben kafası karışık birini bulunca konuşmaktan, yazmaktan kendimi alamıyorum. Yalnız ahkâm kesmeye başlamadan önce, bu konularda kendi kafamın da karışık olduğunu söylemeliyim.

Ben bir insanın tat almadığı biriyle yaşamını sürdürmesinin iki tarafa da, ama özellikle de karşı tarafa haksızlık olduğunu düşünüyorum. Hele hele bir erkeğin beraber olduğu kadına sevgi, güven ve keyif verme yeteneği varsa, ondan tat alan ve ona sevgi verebilecek biriyle olmaya da hakkı vardır sanırım...

Sana, ayrılınca çocuğuna ve kendine bakacak maddi gücün var mı diye sormak ne kadar gerçekçi olsa da bana estetik olarak çirkin geliyor. Hem bunu sen nasılsa düşünmüşsündür. Hem de salt o nedenle ayrılmamak mutsuzluğa kapı açmak olur. Çünkü özellikle o zaman bu insanın iyi yanlarını değerlendirip onu tekrar takdir edip sevmek için gerekli çabayı göstermek çok zor olur gibi geliyor bana. Bunu yapamayınca da zamanla sinirine dokunması kaçınılmaz. Öte yandan ayrılınca, kendi ayaklarının üzerinde durma, çocuğunun sorumluluğunu tek başına yüklenme çabasının da sana gelişme ve değişme için fazla zaman ve enerji bırakmama ihtimalini hesaplamak gerekli. On yıldır, üzerine titreyen ve seninle her şeyi paylaşan biriyle olmanın sana verdiği güven ve gücün, yalnız başına yaşamla başa çıkmaya çalışırken aynen devam etmeyebileceğim de unutmamalı.

Eğer ayrılınca salt hoşluk yaşamak, değişik kişilerle bir şeyler paylaşmakla doyum duyabileceksen, sana hem heyecan veren ama hem de şimdiye dek alışık olduğun bir düzeyde sahip çıkacak biriyle olma umudunu beslemeyeceksen ayrıl derim. Ama bunu göze alamıyorsan yanındaki insanın olumlu yanlarından tat almak için uğraş. Onu bir engel olarak görmenin ve sana olan düşkünlüğünün seni kendini gerçekleştirmekten alıkoyduğunu düşünmenin, zamanla düşmanca duyguların kol gezmesine yol açacağını unutma. Benim gözlemlediğim kadarıyla yaşam herkese ve her zaman, hem heyecan hem sevgi ve güveni bir arada sunmuyor. Kolay gelsin...

Fulin Derin

Korku nedir bilmeyen bir kadınımdır

Bacaklarımın arasındaki en iyi makine!

Bir yıl önce baştan çıkarttı beni. Korku ve endişe içindeydim yanına yaklaştığımda. "Boşver." dedim kendi kendime, "Bırak kendini, bırak ne olacaksa olsun."

Verdim bacaklarımı ona; titreyişlerini hissettim vücudumda. Verdiği zevklerle uçtum, götürdüğü yerlere gittim. O gün anladım; bir daha ondan ayrılamayacaktım.

Kimi zaman yemyeşil kırlara götürür beni, kendimi çimenlerin bağrına atıp dinleneyim diye. Kimi zamansa bir deniz kıyısına gider biramızı içeriz dolunayın denizden yükselişini seyrederken. Doktora gideceğim derim, götürür; işe gideceğim derim, benle gelir; sergiye, sinemaya, bara... Sadıktır, kısıtlamaksızın, sorgulamaksızın her arzuladığımda yanımdadır. Hayat hikâyesi anlatmaz, ayağıma bağ olmaz, etrafı dağıtmaz, yemek-ütü istemez, pikniğe giderken dolma pişirtmez, yorgunum demez, kız arkadaşlarıma pis pis bakmaz, surat asmaz, maç seyretmez, bensiz gezmez, projelerime gülmez.

Sevgilim bir erkek değil, bir makina; ama bacaklarımın arasına aldığım ve kendini seks makinası sananlardan çok daha iyi bir makina.

Şaka bir yana motosiklet sevgisi bir çeşit sevda. Özellikle bağımsız yapıda, doğayı seven, gelenekselliğe kulak asmayan biri iseniz...

Kimi gece sevgilimle kapıştığımda kaskımı kapıp evden fırlamanın tadı yok mu... Yüzüme çarpan havanın şok etkisi yaratıp tüm olumsuz duygularımı temizlemesi de işin bir diğer yanı. Sonra başımda kask olduğu için saat gecenin kaçı olursa olsun bir erkek kadar güvenle yollara egemen olabilmem, otobanlarda gazlayabilmem... Motorcu kadınlara günün hiçbir saati, yolların hiçbiri yasak değil.

Motosiklet belki erkeksi bir uğraş olarak algılanıyor ama ben kendimi en çok motorumun üzerinde seksi hissediyorum. Domuz burun çizmelerim, rengi atmış jean'im, gümüş kanatlı kaskım ve incecik askılı penye bluzum ile akıllarım başlarından alıyorum erkeklerin. Kimi zaman hayranlık okuyorum gözlerinde, kimileyin şaşkınlık, çoğunlukla arzu ve sıklıkla da öfke... Onların egemenlik alanlarına kafadan daldığım için bozulsalar da, havalanan duygularına (!) karşı koyamayıp koşturup duruyorlar peşimden. Aslında o denli yırtınmalarına gerek yok, çünkü öyle kolay ki benimle olmaları: Beni motorum kadar mutlu etsinler yeter!

Acıdır ki çok az kadın "rider" var çevrede. Babacı kurallar burada da yakamızı bırakmıyor. Motosiklet erkekler tarafından tehlikeli ilan edilmiş ya, ötesini kimse düşünmüyor. Kadınlar denememiş ki ne bilsin. Oysa motor ancak manyakça sürersen manyaklaşan bir makine; aynı araba gibi. Bence tehlikeden hoşlananlara da yer yok motor dünyasında. Ama yaşamı kim tümüyle tehlikeden arındırabilmiş ki? Gaz da elimde, fren de... Kendime ve sağduyuma da güveniyorum.

Bir ay önce, bunaldığım bir günde atladım demir atıma, ver elini Çanakkale... Geçtiğim yerlerde olay oldu desem abartmış sayılmam. Oysa öylesine kolaydı ki gitmek... Zor olan motorla pazartesi sabahı Sirkeci'ye ulaşmak, ama gel de anlat millete. Biri çıkmış, kadın tek başına yolculuk edemez demiş, iş bitmiş. Bence bu düşüncenin gerisinde kadını evde yaşatma özlemi var. Karı evde yaşamazsa, dış dünyada aktif olursa alternatiflere sahip olur. Evin içinde yaşamının büyük bölümünü geçirmezse yemeği, temizliği, çamaşırı kim yapacak; haşmetlu erkekler büyük işler başarırken onların başarısının alt yapısını kim hazırlayacak?

Biraz da işin komik yanına geleyim: gezim sırasında kamyonları 140 ile sollarken aklımdaki baş düşüncenin benimkinin pişirip bıraktığım yemekleri ısıtıp ısıtamadığı idi. Eve döndüğümde ilk işim buzdolabını açıp bakmak oldu: Uç tencere yemek ellenmeden duruyordu!..

Erkek arkadaşlarım soruyorlar bana "Hiç korkmadın mı?" diye. Korktum, ama yollarda giderken değil, geceleri otelde yatarken. Öyle ki kapıya odadaki koltuğu bile dayadım. Tek başıma motor ile gezen bir kadınım ya, ben bile kendimi "av" olarak görüyorum. Çocukluğumdan kalan hangi ahlakçı koşullanmanın sonucuydu bu davranışım kim bilir? Gördüğüm filmlerdendi belki de; hani sapık katillerin yalnız yaşayan kadınları evlerine girip öldürdükleri filmlerden... Zaten ben de katil olsam kurbanıma sokağın ortasında saldıracağıma, ev gibi kapalı bir yerde saldırmayı yeğlerdim! Karışan yok, görüşen yok; oh ne rahat! Kocalar nerede dayak atıyor? Sokakta mı, evde mi? Tabii ki evde. Yani aslında kadın en çok sokakta güvencede, açık havada, uğraş verme dünyasında, cangılın ortasında! Şimdi erkeklerin kadınları kötülüklere karşı korumak için evde oturttuklarını düşünüyorum da...

Yolda çoğu hemcinsimin gözlerindeki hayranlıktan kadınların bağımsızlığa özlemlerini daha iyi anladım. Hepsine gülümsedim, tümüne dostça selam verdim. O anlarda öyle güzel bir dayanışma oluşuyordu ki aramızda. Sanki gizli arzularının gerçekleşmesi olanaksız hayaller olmadığını görüyorlardı bende. Konuşuyorduk gözlerimizle. Hadi, diyordum gülümseyişimle, düşlerinizi geciktirmeyin, ben yaptımsa siz de başarırsınız .

Bisiklet ve araba sürmeyi bilenlerin motosiklete kolay uyum sağlayacağına inanıyorum. Gereken biraz cesaret ve dayanıklılık. Özde sporculuğun bulunması şart. Ama bakıyorum kadın futbolcu, kick-boxer, dağcı, dalgıç, asker, hatta militan bile var, motorcu ise yok denecek kadar az. Neden diye soruyorum kendi kendime sık sık, neden?

Bence işin gerisinde koca koca çıkar hesapları sonucunda uygulanan gizli manipülasyonlar var... Kendimden biliyorum; beşinci kattaki dairemizin camlarını her on beşte bir dışarıdan silerken kimse endişelenmez ama motorcu olmama herkes karşı çıkar. İş sevgi kaynaklı bir sakınmadan doğmuyor; gizli amaç kadınları, motorun sürücüsüne zaman içinde kazandırdığı iki temel kavram ile çakıştırmamak. Yani bağımsızlık ve cesaret ile... Bağımsızlık -adı üzerinde- bağımlı olmama, bağlanmama; cesaret ise erkeklerin son kalesi... Üstelik bu kavramlar "gitmek" yani bir yere bağlı kalmamak ve hız kavramları aracılığı ile var olmuş! Şimdi anladınız mı neden babalar, ağabeyler, beyler, ağalar kadınlara, bacılara motorcu olma "izni" vermiyorlar. Haydi gelin, motor dünyasına grup olarak adım atalım.

Elvin Süzer

Usul usul yaşanmalı herşey

Dünyanın en uzun dört dakikasıydı bebeğinin ömrü. Her şey ustaca saklanmalıydı. Paran yoktu ve yalnızdın. Miden bulanmaktaydı. Yetiştirmen gereken yazıların vardı. Yalnızdın. Evde, sokakta, işte gulmeli ve insanları sabırla dinlemeliydin. Unutma zamanıydı. Aşkın ve yaşananların çünkü sorun bedenindeydi.

Gozlerin yaşlıyken ve bir kadın görebileceğin eczane ararken, yağmurda yükünu usul usul taşımalıydın. Sessizce boyun eğmeliydin iki kişinin hatasına. "Soru"nun ağırlığına rağmen, cevabın iki buçuk milyonluk ağırlığını duymamalıydın usulca. Yalnızdın. Hiçbir şey akıp geçmiyordu artık. Sadece somut detaylar duşunulmeliydi. Para, doktor ve en onemlisi gizlilik. Usul usul yaşadığın gibi diğer kadınsal zorlukları, bunu da öyle yaşamalıydın. Küçük bir benzerin olduğunu düşünmemeliydin içindekinin. Kıvırcık saçlı, mavi gözlü olma ihtimalini hele hiç düşünmemeliydin. Yalnızdın. Şanslıydm ki iki buçuk milyonu bulmuştun. Şimdi ise sadece renkler vardı. İki kırmızı yerine, bir beyaz bir kırmızı olursa "o" olmayacaktı. Esas adam prospektüsü bile okumamıştı oysa ki. Dort dakikayı en yakın kız arkadaşınla, sigara dumanıyla, soğuk ve rutubetli bir odayla paylaşmışsındır. Son detaylar konuşulmuştu en kötüsüne karşı. Hangi gün, hangi saatte, borçlar nasıl ödenecek gibi.

Zaman dolmuştu; duyarsızlık sınırında bedenini biraz öne, gözlerini daha öne itelersin. İşte tamam, büyük delik beyaz, sarılmalar... Yirmi üç yaşındasın, hamile değilsin ama hâlâ yalnızsın, soğuk ve rutubetli bir odadasm, bitirilmesi gereken bir tezin var ve hâlâ parasızsın.

Funda

Bu sayfaya yazan, tanıklıklarını, deneyimlerini, ilişkilerini bizimle paylaşan okurlarımıza teşekkür ederiz.

Kadınlar daha çok sevmiş!

Cumhuriyet'in 75. yılı kutlamalarına bir sergi de Yapı ve Kredi'den. Bir Yurttaş Yaratmak sergisi bize bir kez daha şunları hatırlatıyor: Cumhuriyet'in kadınları sevdiğinden çok ve hatta diyebiliriz ki daha temiz maksatlarla, Cumhuriyet'i seven, bağrına basan kadınlardır. Büyük toplumsal siyasal değişiklik dönemlerinde, savaş, altüst oluş, devrim zamanlarında, heyecanla ve büyük bir azimle ve kendileri için bir şey istemeyi akıl etmeden ortalığa atılan kadınlara, savaş sonraları, rejimi inşa veya restore etme dönemlerinde, ilk önce gelecek nesli büyütme, aileye sahip çıkma, çalışarak veya çalışmayarak gerekli fedakârlığı yapma telkin edilmiyor mu hep?

Galatasaray Meydanı'nın bir kısmını bir süredir kaplayan *Bir Yurttaş Yaratmak* isimli sergi, katalogunda şöyle tanıtılıyor; "Yapı ve Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Etkinliği olarak Cumhuriyet in 75. yıldönumu için düzenlenen sergi, bir ulus devletin oluşum sürecinde birey olarak yurttaş kimliğinin oluşumunu ve Cumhuriyet'in yurttaş örüntüsü üzerine inşaasını gündeme getiriyor."

Serginin açık olan bölümü yoldan geçen insanları hemen içine alacak şekilde tasarlanmış. Kollarında "security" yazan özel güvenlik görevlisi genç erkekler kimseye bir şey sormuyor, sergiyi sessizce koruyorlar. Sergi tasarımında statik hizmetleri "Tradearbed" isimli bir şirket vermiş. Refah Partisi, Beyoğlu'nda belediye seçimlerini kazanmadan önce bu alanda bir büfe vardı; postahanenin ve telefon kulubelerinin hemen etrafını sardığı bu meydanda, büfe de gittikten sonra ayakkabı boyacıları, jeton satanlar, çakmakçılar (yazları gözlükçü) ve tinerci çocuklar bölgenin ev sahipleri oldular. Cumartesi günleri gözaltında kaybolan yakınlarını sessizce arayanlara, onları gittikçe artan sayıda araba, cop ve mühimmatla bekleyen polislere, son zamanlarda ellerini kurt işareti yaparak havaya kaldıran ve her an birilerine kızıp saldırmaya hazır görünen gençler eklendi. Serginin cereyan ettiği bu meydandan bayrak kırmızısına boyanmış sunta duvarlarla oluşturulmuş koridorlara girdiğinizde 1923-1950 yıllarına doğru bir yolculuğa çıkıyorsunuz. Bu bölümdeki fotoğraflar işçilere, silahlı kuvvetlere, esnafa ve politikacılara ait. Serginin en çok gezilen bu bölümünde cumhuriyetimizin "sınıfsız, imtiyazsız, kaynaşmış bir yurttaşlar topluluğu" yaratmak fikri ve niyetiyle ilgili metinler okunabiliyor. Bir örnek Yunus Nadi'den; "Biz halkı hâkim kılmak istiyoruz. Ve halkın filan veya falan sınıfını değil bütün halkı. Bizim halkın hayatında partiler yok, muhtelif mesleklerde çalışan insanlar vardır ve bu insanlar birbiriyle mücadele etmiyorlar, birbirlerini tamamlıyorlar." Başka bir metin 1935 yılından CHP programına ait. Programın 14. maddesi "Grev ve lokavt yasak olacaktır. Milliyetçi Türk işçilerinin hayat ve haklarıyla bu esaslar içinde alâkalanırız. Çıkarılacak iş kanunlarımız bu esaslara uygun olacaktır," diyor. Sergide herşey o yılların havasını yansıtmak gayretiyle oluşturulmuş. Ama bu sakin sergilenişte ne Cumhuriyet'in ilk yıllarında savaştan zaferle yeni çıkmış bu toprakların insanlarının o azimli gayretini ne de girişilen "hepimiz kardeşiz" planının zorluklarını ve imkânsızlıklarını hissetmek pek mümkün oluyor.

Milliyetçilik, halkçılık, meslekçilik, devletçilik, laiklik, tek parti ve demokrasi, gençlik, köylülük bölümleri serginin kapalı bölümünde ele alınmış. Büyükçe bir alan da kadın hak ve özgürlükleri, kadın kimliği, kamusal alan, kadınlara siyasal haklar başlığı altında kadınlara ayrılmış. Yapı Kredi Bankası binasının üst kat camlarının bir kısmında asılı olan, İstiklâl Caddesi'nden Galatasaray'a yürürken görülebilen Cumhuriyetin yeni kadınlarının fotoğraflarına ek olarak bu bölümde de birçok kadın fotoğrafı var. Modern saç tuvaletleri ve şapkalarıyla "sembol" kadınlar bunlar. Serginin bu bölümünde bir düzenleme var. Modern bir Türk çiftinin oturma odası bu. İki koltuk, bir sehpa, duvarda bir tablo, yanda bir radyo. Sanki sembol bir oda burası da. Sergi kataloğunu hazırlayan Zafer Toprak "Türkiye'de toplumsal devrimin en önemli halkasını kadın oluşturmuştu. Çağdaş toplum kadın-erkek ilişkilerinde geleneksel yapıların çözulmesini ve eşitliğin yasal düzenlemelerle güvence altına alınmasını gündeme getiriyordu. Cumhuriyet kadından yanaydı," diyor. Gerçekten de Cumhuriyet kadından yanaydı. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı, yüksek okullarda okuma hakkı, doktorluk, öğretim üyeliği, mesleklere girme hakkı veren bir siyasi rejimin kadınlardan yana olmadığını kim söyleyebilir?

Sergide fotoğraf ve metinlerle, kadınların "Kadınlar Halk Fırkası" kurma girişiminin "Tüm ulusu kapsayacak bir Halk Fırkası kuruluşu gündemde olduğu için," sekteye uğratıldığı aktarılıyor. Zaten kadınların maksadı da kendi deyişleriyle siyasi değildir. *Süs* dergisinden aktarılan alıntı amaçlarını açıklamaktadır: "Muhterem heyetin herşeyden evvel emeli kadınlık âlemini bu harekete muktedir bir dereceye terfi ettirmek ve bilhassa memleketin içtimaı ve iktısadı terakki gayelerinin tahakkukunu temin etmektir. Bunun için bidayette kadınları tenvir, onları müstakbel vazifelerine ihzar etmek arzusundadırlar. Bu vazifeler ise, evvela analık ve sonra da aile kadını vazifeleridir." Cumhuriyet'in kadınları sevdiğinden çok ve hatta diyebiliriz ki daha temiz maksatlarla Cumhuriyet'i seven, bağrına basan bu kadınlardır. Onlar Anadolu'nun en ücra köşelerine gitmek, kadınları aydınlatmak, eğitmek, ülkenin saadeti için çalışmak istemekteydiler. 1924'te kurulan Türk Kadın Birliği de genç kızları hakiki anneler olarak yetiştirmek, dullara, kimsesizlere yardım etmek, fakir ve kimsesiz öğrencilere el uzatmak, kadınları iş hayatına ve üretkenliğe teşvik etmek istiyordu.

1930'da kadınların seçme ve seçilme hakkını elde etmesinden sonra İstanbul, 1935 yılında Uluslararası Kadınlar Birliği'nin 12. Kongre'sine evsahipliği yapar. Kongre'de konuşan Türk Kadın Birliği'nin başkam Latife Bekir, "Bundan böyle Türkiye'de kadın sorunu yoktur," der, "Erkek gibi kadın da ülkenin iyiliği için çalışacaktır." Zafer Toprak yeni sergi kataloğunda uluslararası düzey-

de bir değerlendirme yaparken, "Siyasi hakların elde edilmesiyle feminist hareket kısmen hedefine ulaşmış ve 1920'li yıllarda hızını görece yitirmişti. Ardından Nasyonal Sosyalist hareket feministlere büyük darbe indirdi. Nasyonal Sosyalist ideoloji için ideal kadın çocuk üreten ev kadınıydı," diyor. Büyük toplumsal, siyasal değişiklik dönemlerinde, savaş, altüst oluş, devrim zamanlarında, heyecanla ve büyük bir azimle ve kendileri için bir şey istemeyi akıl etmeden ortalığa atılan kadınlara, savaş sonraları, rejimi inşa veya restore etme dönemlerinde ilk önce gelecek nesli büyütme, aileye sahip çıkma, çalışarak veya çalışmayarak gerekli fedekârlığı yapma telkin edilmiyor mu hep? Elbette faşist ideoloji kadınlar için hayırlı değil ama kadınlar için hayırlı olabilecek birçok gelişmenin önüne en kolay dikilen engel, eş ve anne olarak yalnız başlarına yerine getirmeleri gereken vazifeleri ve taşımaları gereken iffet değil mi? Yapı Kredi Bankası'nın sergisinin ve bu kadar şık olmayan Cumhuriyetin öteki 75. yılı etkinliklerinin, kadınlar ve diğer ezilenler için bugün soracağımız sorulara ve önerebileceğimiz çözümlere tuhaf bir şekilde perde oluşturduğunu düşünüyorum ben. Sergiyi gezdikten sonra konuştuğum bir Yapı Kredi çalışanı bankada sendikalaşmaya çalışmanın iş kaybetmek demek olduğunu, grev kavramının genç memurların hiç bilmediğini söylüyor ve "Sergimiz bugüne de ışık tutuyor," diyordu. Sabiha Sertel'in bir belge olarak sergide yer alan çağrısı da kadınlara bugün için çok yararlı: "Mebus bayanlar niye bağırmıyorsunuz?.. Kadınla erkek müsavi değildir. Bilhassa işçi ve çalışan kadın bu müsavattan tamamen mahrumdur. Çünkü; **a.** Kadın erkeğin nısfı ücret alır. **b.** Kadının çalışma saatleri erkekten çok daha uzundur. **c.** Kadın hamilelik esnasında da çalışır. **d.** Ailede erkek hâkimdir. **e.** Kadının çalışma hakkı erkeğin rızasına bağlıdır. **f.** Evin işi ve çocukların bakımı kadının sırtındadır. **g.** Kadın cinsi ahlâkta da erkekle müsavi değildir."

Handan Koç

"Eli sopalı hanım birlikleri"

Savaşlar sırasında kadınlar göreceli olarak bazı haklar elde ettiler; fakat savaş bitip de erkekler dönünce çalışma yaşamındaki yerlerini sessizce erkeklere bırakmak zorunda kaldılar.

Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle II. Meşrutiyetin ilanından sonra güçlü bir kadın hareketinin varlığım daha önceki sayılarımızda dile getirdik. Özellikle *Kadınlar Dünyası* dergisinin aracılığıyla kadınların özgürlük taleplerini duyurduklarını ve bu derginin kadınların hak arama mücadelesine öncülük ettiğini biliyoruz.

Kadınlar özgürlük mücadeleleri içinde, gerek çalışma yaşamında sömürülmeleriyle ilgili olarak, gerekse ailelerini korumak adına kocalarına destek vermek açısından örgütlenerek birçok eylem ya da grev yaptılar. Bazen de yapılan eylem ya da grevlere destek verdiler.

Kadınların kocalarına destek verdiği bir grev örneğinden, 27 Ocak 1873 tarihli *Hadika* gazetesi söz eder: "Tersane işçileri grevinde, Babıali'ye doğru yürüyuşlerinde ve toplantılarına eş ve anneleri de destek vermiştir."[1] Kadınların erkeklerle dayanışmasına, özellikle grevci eşlerinin tramvayların sefere çıkmasını engellemek amacıyla rayların üzerine yatması şeklinde tanık oluyoruz. 1876 tarihli bir başka grevde ise Feshane'de çalışan elli kadar kadın işçi Babıâli'ye yuruyup sadrazama dilekçe sunarak; uzun süredir ödenmeyen ücretlerini talep etmişlerdir. Yine aynı yılın Mayıs ayında ise erkek işçilerin yapmış oldukları tersane grevine kadınlar da destek vermiş; gazeteler ise bundan "Eli sopalı hanım birlikleri"nin Tersane'nin kapısında durup çalışmaya yeltenen işçilere sopa yağdırdıkları şeklinde söz etmiştir.[2] Kimi zaman da erkekler kadınları protesto için kullanıyordu. Örneğin, 19. yüzyılda kadınlar valinin evinin önünde toplanıp halkın istemediği bir kararın geri alınmasını talep etmiş, yumruklarını havada sallayarak bağırışmış ve sonra geri çekilmişlerdi.[3] Açlık, yoksullar için her zaman en geçerli protesto nedeniydi. Bundan da en çok etkilenen kadınlar ve çocuklar olduğundan, kadınlar ekmek bulamadıklarını her fırsatta dile getiriyor ve bu nedenle eylem yapıyorlardı. Kadınların kocalarına destek verdikleri başka bir eyleme yine yüzyıl sonunda rastlıyoruz. "Devlet görevlilerinin maaşlarının ödenmesi gerektiğinden, büyük bir kadın topluluğu maliye nezaretine yürüyerek nezareti işgal etti. Feryatlarla ve ödeme talepleriyle merdivenlere üşüştüler, kapıları tuttular. Nazır, kadınların bu direnişi karşısında arka kapıdan kaçtı. Fakat nezaret elemanları içeride tutsak kaldı.[4]

Ozellikle 1907-1908 yıllarına gelindiğinde kadınların grev ya da eylemleri bizzat kendilerinin örgütledikleri görülür. Bu grevler için yararlanacağımız en kapsamlı kaynak M. Şehmuz Güzel'in *Kadın, Aşk ve İktidar* isimli kitabı. Grevlerin başlıca nedenini çalışma şartlarının yetersizliği ve düşük ücretler oluşturmaktadır. 1907-1908 yıllarında günde 14-16 saat çalışıp 40 para veya 2 kuruş alan Sıvaslı bir kadın işçi, bir günlük ücretiyle fiyatı 5 kuruş olan ekmek bile alamıyordu.[5] Bu da tabii ki en büyük isyan nedeniydi ve kadınların ayaklanmalarına neden olmuştu. Güzel'in kitabından öğrendiğimize göre, Fransa Sıvas Konsolos Yardımcısı'nın Fransa Dışişleri Bakam'na gönderdiği 25 Haziran 1908 tarihli raporunda bu ayaklanma anlatılır: "23 Haziran'da Sivas'ta bir ayaklanma oldu. Sabah on bir buçukta başlayan karışıklık öğleden sonra dört buçuğa kadar sürdü. Sabah saat on birde yaklaşık elli kadar Türk kadın hasta olduğu için Amasya, Havza'da bulunan Vali yerine Vilayet işlerini yürüten Defterdarın evi önünde toplanıp hayat pahalılığını, ekmeğin bozukluğunu ve tahıl kıtlığını protesto ettiler. Defterdar kadınları onlara vaatlarda bulunup sakinleştirmeye çalıştı ve Vali Konağına geldi. Gittikçe artan protestocu kalabalık onu Vali Konağı'na dek izledi. Defterdar konağa girer girmez kadın, erkek sayıları 500'e yakın ayak takımı konağın pencerelerini taşlayıp, kırmaya başladı. Konağın karşısındaki Belediye binasının bütün camları kırıldı." İsyancılar buğday depolarını yağmalar. Olaylar iki saat kadar devam eder. Sıvas'ta insanlar fiyatı 5 kuruş olan ekmeği alamadıkları için, genellikle kepekten ve kurutularak toz haline getirilmiş otlardan yapılan garip bir ekmek yemektedir. Anadolu'nun birçok kentinde de aynı durum söz konusudur. Açlık ve kıtlık nedeniyle kadınların öncülüğünde başlayan bu isyan hareketinin başka kentlerde de baş gösterip göstermediğine dair bilgimiz yok. Yine çalışma yaşamındaki haksızlıklara baş kaldırmaya ilişkin isyanlara dergimizin Ağustos 1997 tarihli 29. sayısında değinmiştik.[6]

1800'lü yılların sonlarında yapılan grevlerin bir kısmı kadınların yoğun bir biçimde çalıştığı dokuma iş kolunda gerçekleşmiştir. II. Meşrutiyetin ilanından sonra (1908) ise kadınların çalıştığı iş kollarının sayısı artmış ve bu tarihlerde yapılan grevler yoğun olarak yine kadınların çalıştığı gıda ve dokuma sektöründe olmuştur. 1909 ile 1915 yılları arasındaki grevlerin işkollarına göre dağılımına baktığımızda, toplam otuz dört grevden dokuz tanesi gıda, on tanesi ise dokuma ve deri iş kollarında meydana gelmiştir. Bu grevlerin içinde, özellikle tütün ve dokuma grevlerine, kadın işçiler aktif olarak katılmışlardır.[7] Yine, Bursa'da 1910 yılında çoğu kadın olan üç bin ipek işçisi, Bilecik'te ise bin ipek işçisi grev yapmıştır.[8] Grevcilerin istekleri arasında, kadın ve çocuk işçilerin sanayide çalıştırılmasının yasaklanması da vardır.

Bu tür grevler ve isyanları önlemek için devlet ilk olarak, Hereke Fabrikası'nda çalışmak için dışarıdan gelen işçilere yönelik geçici konaklama yerleri, lojmanlar açar, Türk ve Rum kızlarını milliyetlerine göre barındırır. Ayrıca çalışma süresi de 11 saatle sınırlandırılır. Her işçinin yılda 1 ay ücretli izin alabilmesi kararı verilir. Daha sonra 1915 yılında ise kadınlar için zorunlu hizmet kanunu yayınlanır ve ardından Adana ve çevresinde kadın Amele Taburları oluşturulur.[9]

Savaşlarla birlikte kadınların çalışma yaşamında erkeklerin yerlerini doldurmaya başladığım görüyoruz. Bu savaşlar sırasında kadınlar göreceli olarak bazı haklar elde ettiler; fakat savaş bitip de erkekler dönünce çalışma yaşamındaki yerlerini sessizce erkeklere bırakmak zorunda kaldılar. Bu yıllar bir anlamda suskunluk dönemidir ve kadınların herhangi bir toplu isyanına rastlamıyoruz.

Feryal Saygılıgil

Referanslar:

1. M. Şehmuz Güzel, *Kadın Aşk ve İktidar*, Alan Yayıncılık, Haziran 1996, s. 36.
2. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, cilt 3, Kültur Bakanlığı ve Tarih Vakfı'nın Ortak Yayını, İstanbul 1994, s. 424.
3. Godfrey Goodwin, *Osmanlı Kadınının Özel Dünyası*, Çevıren: Sınem Gül. Sabah Kıtapları, İstanbul 1998, s. 70
4. a g.e., s. 164
5. Güzel, a g e., s. 34
6. 1851 yılında Samakov'da yapılan eylemde, mekanik tarağa karşı girişilen harekette özellikle kadın işçiler kurek, balta ve sopalarla dokuma atölyesine saldırırlar. 4 Ocak 1867'de Levand Herald'da yer alan bir haber ise, kadınların alacakları yüzunden şamata yaptıkları ve çıkan kargaşada ıtılıp kakıldıkları şeklindedir
7. Güzel, *Türkiye'de İşçi Hareketi 1908-1984*, Kaynak Yayınları, Şubat 1996, s. 68-69.
8. Güzel. *Kadın Aşk ve İktidar*, s.43.
9. Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Kadın Araştırmaları, Mayıs 1994, s. 263.

İTALYA

Meclis'te altı kadın

Yeni göreve gelen Massimo D'Alema başkanlığındaki kabinede altı kadın bakan var. Eski kabinede yer alan üç kadın bakan yeni kabinede de yerini korurken, üç yeni kadın daha kabineye girdi. Bakalım, kadın bakanlar, kadınların sorununu çözecek mi?

İtalya kadınların iş alanları daraldığı halde endüstrileşen tek ülke. 1959 ile 1967 arasında bir milyondan fazla çalışan kadın işsiz kaldı. Bu, o dönemlerde İtalya'nın Hıristiyan Demokratlarca yönetilmesine bağlanabilirdi. Hükümetin siyasi anlayışı kadınların Katolik inançları ve öğretisi içinde yaşaması, yani evinde oturup ailesine bakması doğrultusundaydı.

Bugün ise pek çok iş yerinde hamile kadınlar işlerini bırakmaya zorlamıyor. Bu yasadışı bulunsa da, oldukça yaygın bir uygulama. Kadınlar kariyerleri ve aileleri arasında sıkışıp kalıyorlar. İtalyan kadınların çoğu dışarıda çalışmalarına rağmen ev işlerini de kendi başlarına görüyor. 1995'te hukümetin yaptığı bir araştırma kadınların yüzde 36'sının dışarıda ve evlerinde toplam yetmiş saatten fazla çalıştıklarını ortaya koydu. Çalışan erkeklerin ancak yüzde sekizi bu kadar çok çalıştıklarını belirttiler.

Çalışmak isteyen kadınlar ise seçimlerini geç evlenmekten, ilerlemiş yaşlarda ve az sayıda çocuk dünyaya getirmekten yana yapıyorlar. 1983 ile 1995 arasında yirmili yaşlarında anne olup çalışmayı sürdüren kadın sayısı yarı yarıya düştü. Yeni göreve gelen Massimo D Alema başkanlığındaki kabinede altı kadın bakanın bulunması bu tür sorunların çözümü yolundaki umutları güçlendiriyor. Eski kabinedeki üç kadın bakan yerini korurken, yeni kabinede üç kadın bakanın daha yer alması siyasi sahnedeki güçler dengesinin değişmesine bağlanıyor. Daha önce siyaset sahnesinde yeterince etkili olamayan kadınların bu kez mafyayla savaşan İçişleri Bakanlığı gibi bir kurumun başında görülmesi ilgi çekiyor. Yeni kadın bakanlardan Rosa Russo Jervolino İçişleri, Giovanna Melandri Kültür-Sanat, Rosaria 'Rosy' Bindy ise Sağlık Bakanlığı görevini üstlendiler.

JAPONYA

Ev kadınlarına vergi

Eşi özel sektörde çalışan ya da memur olan yaklaşık on iki milyon kadının vergi ödemesi ve zamanı geldiğinde de emekli olup maaş alması düşünülüyor.

Son zamanlar gittikçe kötüleşen iktisadi koşullar Japonya'yı yeni bir tartışmanın içine soktu. Yirmi yıldır düşüş gösteren nüfus artışının hızı nedeniyle, mevcut çalışanlardan kesilen emeklilik primlerinin ileride emekli maaşlarının ödenmesine yetmeyeceği ileri sürülüyor. Bu yüzden emeklilik primlerinin iki katma çıkarılması söz konusu. Bu yükü azaltmak isteyen kimi reformcular ise özel sektör çalışanları ile memurların eşlerinin de kendileri çahşmadıkları halde vergiye tabi tutulmasının iyi bir çıkış yolu olacağım öne sürüyorlar. Bu koşullardaki ev kadım sayısı on iki milyon civarında. Bugün sisteme tek kuruş ödemeyen bu kadınlar, yatırmaya başlayacakları primlerle gelecekte emeklilik hakkı elde edecekler. Pek çok Japon, 1985'te kabul edilen bir yasayla vergiden muaf tutulan ev kadınlarının koşullarının artık yeniden değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyor. Gazetecilik yapan ve ikiz çocuk büyüten Yukiko Morita, "Ev kadınları için şu an bir şey ödemek anlam ifade etmiyor ama ileride emeklilik maaşı alabilmeleri anlam ifade edecektir," diyor Bazı ev kadınları ise bu tür bürokratik yaptırımlarla uğraşmaktansa çalışma yaşamına dönmeyi tercih ediyorlar. Yasalardaki değişimler çoğunlukla kadınları bürokratik engellerle uğraştırıyor ve evrak işlerinden uzak duranların herhangi bir kazanç elde etmelerini önlüyor.

Madalyonun bir yüzünde de aslında "dışarıda çalışan" ev kadınları bulunuyor. Devlet yılda 1.3 milyon Yen'den az (yaklaşık otuz milyar Türk lirası) kazanan eşleri "çalışıyor" kabul etmeyip emeklilik primlerinden muaf tuttuğu için, pek çok evli kadın gelirim belli bir düzeyde tutuyor. İşçi sendikaları daha fazla kadının prim ödemesini sağlamak için yıllık gelir sınırının 900 bin Yen'e düşürülmesini öneriyorlar. Ama bu da çok sağlam bir yol olmayacak. Prim ödemek istemeyen pek çok kadın çalışma yaşamına girmemeyi tercih edecek. Sosyolog Yoko Kunihiro "Bu sistem yalnızca kadınları iş yaşamından koparmaya yarayacak," diyor. "Oysa şimdi emeklilik primi ödeyecek daha fazla çalışan insana gereksinimimiz var."

Japonyalı kadınlar erkekleriyle birlikte çalışmakta kararsızlar. Savaştan sonra eşleriyle birlikte yıkılan bir ulusu onarmaya giriştiler. Ama sonraları iktisadi durum düzelip işçiler kentlere taşınınca, geniş aileler parçalandı ve evli kadınlar çocuklarına bakmak için evde oturmaya başladı. 1986'da Eşit Fırsat Yasası yürürlüğe sokulduğunda, daha fazla kadın çalışma yaşamına girdi ve kadınların eğitim düzeyi ve kariyer arzularının arttığı gözlendi. Bugünün çalışan kadınları elde ettiklerinden vazgeçmek istemiyor. Gazeteci Morita, "İşimi bırakmayı asla düşünmedim," diyor. İşten çıkar çıkmaz oğullarım almaya kreşe gidiyor, akşam yemeğini pişiriyor, çocukları doyuruyor, banyo yaptırıyor ve uyutuyor. Butün bunlardan sonra da yorgun argın yatağa seriliyor. "Elbette hiçbir zaman kolay olmayacak," diyor. "Ama yapılabilir ve buna değiyor."

Ancak evde oturmaya istekli kadınlar da yok değil. Ev kadınları emeklilik hakkını kendi emekleriyle zaten elde ettiklerini düşünüyorlar. Bu kanıda olan Kayoko Hayaçi, "Ben evi çekip çevirdiğim için tek kuruş almıyorum," diyor. "Ama sanırını ileride emekli sayılmak, benim için şimdi hak edip sonradan alacağım bir maaşa kavuşmak gibi olacak." Bazı insanlar ise tek maaşa çift prim uygulamasının dar gelirli aileleri iyice zora sokacağından korkuyor. Bu nedenle hükümet prim ödemelerine uygun düzenlemeler yapmayı tercih edebilir. Tüketici dernekleri ise çalışmayan eşler için ödenecek primlerin yarısının işveren tarafından karşılanması gerektiğini savunuyor.

Araştırmalar ise kendini iş yaşamına adamış kadınların kız kardeşlerinin gözünü korkuttuğunu ortaya çıkarıyor. Üniversite mezunu pek çok kadın artık evlendikten sonra evde oturmayı tercih ediyor. Sağlık Bakanlığı'nın deyişiyle bu yeni "ev kadınlığı eğilimi" bir başka saptamanın da açıklaması olabilir. Japon kadınlarının evlenme yaşı 1970'lerde ortalama yirmi dörtken, 1990'larda yirmi yediyi buldu. Sağlık Bakanlığı'nda görevli Miçiko Mukuno bunu evde oturmak isteyen kadınların gelir düzeyi yüksek erkeklerle evlenmeyi planlamalarına bağlıyor. "Böyle bir erkek bulmak da kolay değil," diyor. "Bu yüzden uzun süre bekâr kalıyorlar." Geç evlenen kadınlar az sayıda çocuk doğuruyor ve bu çocuklar ileride daha büyük bir emeklilik primi yüküyle karşı karşıya kalacak. Onların primlerini kim ödeyecek?

Newsweek'ten çeviren **Gamze Deniz**

Genç kadınlar Paris'i sarstı

1968 olayları sırasında kadın öğrenciler Kızıl Danny gibi erkek liderlerin arkasında eyleme katılırlardı. Son günlerde Paris sokaklarındaki eylemlerde ise artık başı kadınların çektiği göze çarpıyor.

Fransa'da son haftalarda otuz kentte düzenlenen öğrenci gösterileri, 68'lere göre taleplerin değiştiğini açığa çıkardı. Öğrenciler daha tenha sınıflar, daha iyi ders malzemeleri, daha iyi iş olanakları istedikleri için sokağa döküldüler. Çarpıcı nokta ise sokağa dökülenlerin çoğunun genç kadınlar olmasıydı.

Protestocular sokaklarda alkışlarla, yüzleri boyanmış, sloganlar ata ata yuruduler. Seçtikleri liderler kadın. Sözcüleri Loubna Meliane yirmi yaşında bir Kuzey Afrikalı göçmen. Meliane feminist olmadığını belirtiyor, "Ev işi yaparım, kardeşlerime bakarım ama sokağa çıkıp protesto gösterilerine de katılırım," diyor. Ama o ve onun gibi kadınların ön plana çıkması kadın eylemcilerin yalnız kadınlar hakkında değil toplumun bütünü hakkında konuşmaktaki istekliliğinin yam sıra post-feminist bir rüzgârın Fransa'da da estiğinin bir göstergesi.

Yirmi yaşlarındaki feminist eylemci Valerie Laffont, "Fransa'daki genç insanlar artık savaşmamız gereken bir şey kalmadığını, her hakkın kazanıldığını düşünüyorlardı," diyor. Bu düşünce aşırı sağcı bir partinin yüksek oranda oy alması ve kadın haklarını tehdit edecek söylemleriyle dikkat çekmesinden sonra değişmeye başladı. Eşitlik ve özgürlük anlayışı sarsılacak gibiydi. Fransızlar çevrelerine bir baktılar ve Avrupa Birliği içinde Yunanistan'dan sonra en az kadın milletvekiline sahip olan ülke durumuna düşmüş olduklarını gördüler.

1997 seçimlerinde kadın siyasetçiler desteklenmeye başlandı ve Sosyalist Parti bir kota uygulaması yaptı. Ayrıca Fransızca'daki kimi eril tanımlıkların da değiştirilmesi gündeme geldi. Lionel Jospin'in Sosyalist Parti'yle başlattığı bu türden girişimler olumlu sonuçlandı.

Geçen ay Fransız öğrencilerin eylemleri de kızların başarılarını ortaya koyuyor. Bağımsız ve Demokratik Öğrenciler Birliği'nin yüzde sekseni kadın. Bir sosyolog "Lisede okuyan kız öğrenciler de güçlü bir eşitlik hatta üstünlük inancı var." diyor. "Toplumsal yaşamda etkin olmak istiyorlar oysa o yaşlardaki erkekler daha içlerine kapalı yaşıyorlar."

Meliane kadınların özel bir ihtimama gereksinim duymadıklarını, kotasız da başarılı olacaklarını öne sürüyor. "Bizim kuşağımız pek çok şeyi değiştirecek," diyor.

ALMANYA

"Hükümetin ilerici kadın politikası yok"

Parlamentodaki sandalyelerinin yüzde 73.5'ini kadın adaylara veren PDS'nin (Demokratik Sosyalist Parti) Hamburg Eyaleti sözcüsü Kirsten Radüge ile görüştük.

Kirsten otuz yedi yaşında, yalnız yaşıyor, sekreterlik yapıyor. Ayrıca Hamburg Üniversitesi Fransız Filolojisi bölümünde öğrenci. Partide yoğunlaştığı konu daha ziyade Barış Politikası. PDS'nin 11 kişilik Hamburg Eyalet yönetimindeki 6 kadından biri.

"Partinin yönetim kademesindeki kadın sayısının erkeklerden fazla oluşu dikkatimi çekiyor, parti genelinde de geçerli mi bu durum?" diye soruyorum. "Hemen hemen," diyor ve partide yüzde elli kadın kotası olduğunu belirtiyor.

Kirsten'le önce Almanya'daki hükümet değişikliği ve PDS'nin oylarındaki artış üzerine sohbet ediyoruz. Hükümet değişikliğini, çok büyük politik değişikliklere yol açmasa bile, olumlu buluyor ve radikal bir muhalefet politikası yapmanın PDS açısından daha olanaklı hale geldiğini söylüyor. PDS'nin Batı Almanya oylarında hafif artış olmasına rağmen, ne yazık ki hâlâ ağırlıklı olarak Doğu Alman partisiyiz diye ekliyor.

Hükümet değişikliği sizce kadınlar açısından olumlu gelişmelere yol açacak mı?

Pek zannetmiyorum. Hukümet programında ilerici bir kadın politikasına rastlamıyoruz. Bazı ufak tefek değişiklikler olabilir. Örneğin işsizlik azaltılırsa bundan kadmlar daha fazla yararlanmış olacak, zira işsiz kadın sayısı erkeklerden daha fazla. Kürtaj yasası değişmeyecek. Zira Paragraf 218'in ortadan kalkması anayasa değişikliğine bağlı. Parlamentoda kadın sayısının artmış olması şüphesiz ki olumlu! Bu durum genel politikaya kadın bakış açısının yansımasına yol açabilir. Kadınlar politikada daha sağduyulu olabiliyorlar. Ancak kadınların hangi goruşu temsil ettikleri de önem taşıyor.

Parlamentoya giren 35 PDS milletvekilinin 21'inin kadın oluşunu nasıl yorumluyorsun?

Kadınların hepsi PDS'li değil. Bağımsız adaylar da var. Örneğin 2 aday eski Bağımsız Kadın Birliği'nden. Bu sonucu çok olumlu buluyorum. Umarım radikal bir muhalefet politikası yürütebilirler.

PDS'de feministlerin durumu nasıl? Organlarda ve parti politikasında etkili olunabiliyor mu? Nasıl güçlükler yaşanıyor?

Partide LİSA isminde sosyalist feminist bir çalışma grubu var. Ama kadınlar bütün çalışma gruplarında yer alıyorlar ve yatay bir politika hedefleniyor.

Kadın bakış açısını bütün alanlarda etkin kılmayı mı kastediyorsunuz?

Evet. Mümkün olduğunca... Çünkü doğudaki üye sayısı 110 bin civarında, batıda ise 3 bin. Batıdaki üyelerin yüzde 80'inin yaş ortalaması 20-40 arası iken doğunun yüzde 70'ini emeklilik yaşındaki insanlar oluşturuyor. Oradaki kadınlar senin de tahmin edebileceğin gibi başka bir gelenekten geliyorlar ve feminist politikaya epey uzaklar. Aynı şey erkekler için daha da fazla geçerli... Ayrıca bir başka sorun üye kadınların büyük bir bölümünün aktif olmayışı. Aktif kadınlar genellikle genç, yalnız yaşayan ve çocuksuz olanlar.

Uluslararası kadın politikanız nasıl? Feminist çevrelerle, sosyalist feministlerle ilişkileriniz var mı?

Maalesef yok. Sadece parti üyesi olan yabancı kökenli kadın yoldaşlardan öğrendiğimiz kadarıyla bilgi sahibiyiz. Tabii bu da ne yazık ki çok sınırlı.

Kirsten'e *Pazartesi*'den bahsediyor ve götürdüğüm birkaç sayıyı gösteriyorum. Türkiye kökenli parti üyesi kadınların olduğunu ve dergiyi onlara göstermek istediğini söylüyor, karşılıklı başarılar dileyerek vedalaşıyoruz.

Hülya Eralp

Kate Millett'le görüştük

"Milliyetçilik erkeklere yarar, bize

Kate Millett, ikinci dalga feminizmin en önemli isimlerinden. Doktora tezi olarak yazdığı *Cinsel Politika*, patriyarkanın en radikal, en korkusuz eleştirilerinden birisi. Zaten korkusuzluk, Millett'in hayatının en belirgin çizgisi. Sokakta gösteri yaparken, lezbiyen olduğunu açıklayıp toplumla ve ailesiyle karşı karşıya gelirken, tımarhaneye isyan ederken, İran'da Humeyni rejimi tarafından gözaltına alınırken, Amerikan sisteminin alevhine konuşurken, işkence uygulamalarına karşı çıkarken hep cesur. Kate Millett, hayatını bir muhalif ve muhalefetin ta kendisi olarak kurmuş. Son zamanlarda pek modası kalmayan bir varoluş biçimi; altmış dört yaşında, başkalarının hayalini bile kuramadığı ormanlara ait, devrilmez, yıkılmaz bir çınar. Gülnur, Ayşe ve Nesrin Kate Millett'la görüştü.

Amerika'da ikinci dalga feminizmin başlangıcında ne gibi konular ele alınıyordu, nasıl bir bilinçle hareket ediliyordu? Bu konularda içerden birisinin bakışını bize aktarır mısınız?

Her taraftan gelen kadınlar vardı, ama çoğunluk soldan, insan hakları ve siyah hakları hareketlerinden geliyorlardı. Bu feministler için tipik bir durumdur. Pek çoğu, erkekler ya da beyaz muhalefet tarafından reddedilmiştir. Yani kurtuluş politikaları konusunda belli bir tecrübe edinmiştik. 1964'te imzalanan İnsan Hakları Bildirgesi bizi hareketlendirdi. Bu anlaşma kadınları da içeriyordu. Ve bütün Amerikalı erkekleri şaşırtarak geçti bu anlaşma. Artık kadınların da insan hakları vardı ve NOW adlı örgüt bize daha önce sahip olmadığımız bir garantiyi sağlayan bu yasanın etrafında örgütlenmeye başladı.

İlk ele aldığınız konular nelerdi?

Eşit ücret, çocukların gündüz bakımı ve üreme tercihlerinin kullanılabilmesi. Mücadelesini ilk verdiğimiz şeylerden birisi çıkan yasaların mahkemelerde uygulanmasıydı ve birçok dava kazandık. İş bulma konusunda bir ilerleme sağladık ama işlerin cinsiyete göre dağılımı konusunda bir eşitlik sağlayamadık. Gazeteleri protesto ettik. Bunların işçi bulma sayfaları iki sütuna ayrılmıştı, bir tanesi kadınlara, bir tanesi de erkeklere. Ve bunu tahlil ettiğimizde erkeklere daha fazla iş önerildiğini ve bu işlere daha fazla para verildiğini gördük. Bir ayrımcılık olarak bunu protesto ettik. Çok sıcak bir yazdı, her gün *New York Times*'ı protesto ediyorduk.

1967 yazı mı?

Öyle olmalı. Sonunda gazete o sayfayı değiştirdi. Bu bize büyük güven verdi. Aslında çok kalabalık değildik ama etkimiz büyük oldu.

Biraz özel bir soru sormak istiyoruz. Sizin bu feminist bilince ulaşmanızda sol hareket içinde yaşadıklarınız mı daha etkili oldu yoksa ABD'de bir genç kız olarak büyürken yaşadıklarınız mı?

Bence benim bilincim büyümekten geldi. Hep bir haksızlık duygusuna sahip oldum. Hani vardır ya, Papa, Başkan... Tam bir erkek yapılanma. Annem hep feminist olmuştur. Ben küçük bir çocukken, "Anne bu haksızlık," dediğimde "Tabii ki haksızlık," derdi. Ve o haksızlığı değiştirme fikrini paylaşırdık. Sonra ben Japonya'dan döndüğümde, dosya memurluğu dışında iş bulamadım. Yani şahane bir eğitim almıştım ve iş bulamıyordum. Bu beni etkiledi. O sıralarda siyahların özgurluğu için çalışıyordum. Bize gidin kendi işinize bakın dediklerinde bizim davamız belliydi zaten.

Annenizin kuşağının feminizmiyle sizinki arasında ne fark görüyorsunuz?

O zamanlar büyük değişiklikler, yapısal değişiklikler olduğunu biliyoruz. Ve bunun odağında kadınların oy hakkı mücadelesi vardı. Bunu kazandıklarında bir tür enerji kaybına uğradılar. Benim annemin de hayatı biraz böyleydi. Ben küçükken o ev kadınıydı. Üç kızına büyük enerji verdi. Biraz karışık bir mesaj aldık ondan. Özgür olun, çok çalışın ama aynı zamanda terbiyeli olun. Ayrıca bir Katolik olarak yetiştirilmiştim. Annem kocasından yani babamdan boşanıp iş hayatına atıldı. Sigorta işine girdi. Onun bütün hayatında ayrımcılığı tam anlamıyla görebiliyordum. Kadınlara sigorta ödemiyorlardı. Kadınlardan sigorta satın almıyorlardı. Ama annem kırk yaşındaydı ve sigorta komisyonlarıyla yaşamak zorundaydı. Bu işte bir tur öncu gibi oldu ve çok başarı kazandı. Sonra kadın sigortacılar örgütü kuruldu. Bu endüstrinin biraz daha adil işlemesini sağladılar ve sonunda annem "Yılın Adamı" seçildi.

İlk bir araya geldiğiniz dönemin ruhunu, havasını nasıl tarif edersiniz?

O zamanlar pek feminizm yoktu. onun yerine de Mc Carthy'cilik vardı. Ben Minnesota Üniversitesi'nden sonra Oxford'a gittim. Ben oradayken insanlar *İkinci Cins*'i okumaya başladı. Bu çok şeyi değiştirdi. Bu herkesin üzerinde duşündüğü bir kitaptı. Kahvelerde kavgalar çıkardı. Üstelik de solcu oğlanlar kitabı savunurdu biliyor musunuz?

Siz de daha sonra *Cinsel Politika*'yı yazdınız.

Çok daha sonra. İki yıl Japonya'da bir sanatçı olarak çalıştım. Sonra ABD'ye geldim. *Cinsel Politika* benim doktora tezimdi.

***İkinci Cins* ve *Cinsel Politika* arasındaki farkı nasıl tanımlarsınız?**

Bu iki kitap farklıdır. Simone de Beauvoir kitabımın çoğunu çaldın diye benimle dalga geçerdi. Onu okuyalı aslında çok zaman olmuştu ama farkında olmadığım biçimde, önemli bir bölümünü içselleştirmiştim.

O sıralarda tek kitap buydu.

Felsefi olarak de Beauvoir'ın kitabı çok buyuktü, içinde dünya tarihi vardı. Fikirler, kavramlar... Kitap iki dünya savaşı arasında kadın hareketinde yaşananların iyi bir özetiydi.

Biz sizin kitabınızın kadınlarla erkekler arasındaki savaşı daha iyi ortaya koyduğunu düşünüyoruz. Daha politik bir kitap ve daha politik bir teori. O yüzden yeni dalganın eğilimlerini daha iyi yansıtıyor.

Bu doğru olabilir. Ben bu kitabı yazarken pazartesi, salı, çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi akşamları birer toplantıya, pazar günü de iki toplantıya gidiyordum. Bir sürü grupla çalışıyordum, sürekli gösterilere katılıyordum. Simone de Beauvoir kitabını yazdığında tek bir gosteri bile yoktu, çok yalnızdı bunu yazarken. Bu kitabı yazdığı için lanetlendi. Büyük bir dışlanmayla karşılaştı. Ben bunları yaşamadım. Benim için her şey daha kolaydı. Etrafımda yoldaşlarım vardı, sürekli teori konuşuyorduk. O yüzden kendimi kuşağım adına yazıyor gibi hissediyordum. Hep sokaklardaydık, hep gösteri yapıyorduk. Yasalar değişebilirdi. Bazı yasaların değiştiğini görüyorduk. Daha önemlisi yapısal bir değişiklik olabileceğinin ümidi vardı. Bunun kısa zamanda olabileceği düşüncesi vardı

Kadın hareketi içinde patriyarkayı ilk eleştiren kimse olmanın şerefini taşıyorsunuz. *Cinsel Politika*'yı yazmanızın üzerinden otuz yıl geçti. Şimdi tekrar yazsanız değiştirmek ya da katmak isteyeceğiniz şeyler olur muydu?

Daha fazla sınıf tahlili katmak isterdim. Aynı zamanda eşcinsel kurtuluşundan daha fazla söz etmek isterdim. O zamanlar bunları bilmiyorduk. Tabii sınıf meselesini biraz daha fazla biliyorduk. Kadınların bir sosyal grup olarak sınıflandırılmalarına çabalıyordum. Sınıf meselesi bir biçimde bunun zıttıydı ve sanırımı bu sebepten bu konuya ayırmam gereken zamanı ayıramadım.

Sınıf kavramına bu mesafenizin sizi patriyarkayı eleştirirken güçlü kıldığını düşünüyoruz. Çünkü işe başlarken sınıf dışında da ezilme biçimleri olduğunu anlatmaya ve bunu ortaya çıkarmaya çalışıyordunuz. Bu önemliydi. Ama ondan sonra, bu bizim de sorunumuz. Sınıf sorununu cinsiyet sorunuyla nasıl eklemleyeceğiz? Bu tamamen başka bir mesele.

Örneğin ırk ABD'de çok önemli bir meseleydi. Ben de ırk meselesine çok fazla girseydim patriyarkayı keşfetmekte zorlanacağımı düşünüyorum. Aynı şey sınıf meselesi için de geçerli.

Sizin eşcinsel hareketi içinde de tecrübeniz oldu. Sizce lezbiyenlik erkek eşcinselliğinden farklı değil mi?

Çok farklı. Erkek eşcinseller, erkekler dunyasına aitler. Bence eşcinsel hareketin ABD'de bu kadar başarılı olmasının bir sebebi çoğunluğunu beyaz erkeklerin oluşturması. Para, örgüt, politik etki hepsi var. Bazı kadınlar enerjilerini eşcinsel harekete verdiler. Ben hep feminist harekete bağlı kaldım. Aslında aramızdaki çizgi çok muğlak olabilir. Ve lezbiyenlerin çoğu

enternasyonalizm gerek"

zaten her zaman feminist harekete katıldılar. Tıpkı bizim eşcinsel örgütlenmelere yardım ettiğimiz gibi. Ama bu patriyarka yüzünden çok farklılaşıyor. Patriyarkayla eşcinsellik belli biçimlerde işbirliği yapıyorlar. Hem tarihsel olarak hem de günümüzde. Ama yine de bütün cinsiyet sistemine kafa tutmanın yaratacağı imkânlar, erkeklik ve dişilik sistemine kafa tutmak, bunun çeşitli yolları vardır ve eşcinsellik bunlardan bir tanesidir. Bu sistemin dengelerini sarsar. Feminizmin eşcinsel hareketini desteklemesinin sebebi budur. Ben ömrüm boyunca sevici olmakla suçlandım. Feminist olmanın anlamı buydu. Sonunda "Çıkalım, hep birlikte, 'Evet, hepimiz lezbiyeniz,' diyelim," dedik. Herkesin Yahudi arması takması gibi, hepimizin eflatun üçgenler taktığımız yürüyüşler bile yapıyorduk. Böylece korkacak bir şeyimiz kalmamıştı. Çünkü artık eşcinsel kurtuluşunun bir parçasıydık ve bunu desteklemek üzere politik bir açıklama yapmıştık. Hem kişisel hem de psikolojik olarak muazzam bir adımdı. Herkesin başı büyük derde girdi. Çünkü teori başka, pratik başka. Benim ailemle başım çok derde girdi.

Sınıf, ırk gibi şeylerin ötesinde kadınların birliği üzerine ne düşünüyorsunuz?

Bizim açımızdan özellikle sınıf, ırk, değişik milliyetler ve farklı tecrübeleri fark etmek önemlidir. Ama bu farkları bu kadar farklı kılarsanız, o zaman ortak neyimiz kalır? Hiçbir şey. Böyle tartışır durur ve politik önceliklerimizi kaybederiz. Feminizm bir politika olmaktan çıkar. Akademi bunu tercih ediyor çünkü akademi işlerin politikleşmesini istemez. Yirmi yıldır kadınlar üniversitede, genç erkekler de. Ama bu durum esas olarak eylemciliğe ve kadınların bir kategori olarak görülmesine karşı işledi. Bazı şeyler öyle abartıldı ki. Bence daha iyi olan Beijing gibi BM Konferansları, özellikle Beijing'dir. Çünkü BM perspektifinden baktığımızda çok ortak şeyimiz olduğunu görüyorsunuz. Bazı şeylerin son bulması, bazı olanakların kazanılması için hep birlikte politik olarak çalışabiliriz. Bu bir uluslararası feminizm bakış açısıyla mümkündür. Bence Amerikan feminizmi artık çok taşralı kaldı, ben esas ilerlemenin uluslararası feminizmde olduğunu hissediyorum. Amerikan feminizmi yerinde sayarken, dünyanın çeşitli yerlerinde kadınlar bir sürü şey yapıyor.

Geriye gidişi nasıl açıklıyorsunuz?

Başta şöyle düşündüler, "Ah bir şey yok, sutyenlerini yakıyorlar sadece." Ama bana en şaşırtıcı görünen şeylerden birisi üreme tercihleri konusunda gösterilen muazzam dirençtir. Kürtaj hakkı konusunda resmen histerikleşiyorlar. Bu konu, patriyarkanın kadınların takıntılı bir biçimde denetlenmesi olduğu yolundaki radikal tahlilin doğruluğunu gösteriyor bence. Her şey babalıkla başlıyor. Sürekli izlenmek, belli bir yere konulmak, tekkocalılık. Bu konular kadın cinselliğinin denetlenmesi açısından esastır. Patriyarka bu konuyla duygusal olarak o kadar ilgili ki. Örneğin, ABD'de son zamanlarda ortaya çıkan doktorlara yönelik suikastler. Bunlar güya dindar insanlar, düşünün doktor öldürüyorlar. Doktorlar ABD'de çok saygı gören insanlardır. Doğmamışları korumak için doktor öldürecek noktaya gelmek! Aman allahım, klinikleri protesto etmek gibi vatandaşlık hakları yöntemlerinden buraya çok mesafe kat ettiler. Bunlar tabii bizim taktiklerimiz ve insan hakları hareketlerinin taktikleri, yani sivil itaatsizlik. Ama bu yöntemler işe yaramayınca cinayete ve bombalamaya başvurdular.

Bu kürtaj yasasına karşı çıkanların çok fazla kadını harekete geçirdiklerini düşünmüyor musunuz?

Çok da değil. Biz hâlâ düşünce sistemlerindeyiz. Klinik gösterileri bitti, artık suikast dönemi başladı. Kadınlar buna nasıl karşılık vereceklerini bilmiyorlar. Buna çare bulması gereken polis, biz değiliz. Ama kamuoyu böyle şeylerden çok sarsılıyor. Ertesi hafta herkes soruyor, "FBI nerede, polis nerede, neden kimseyi tutuklamıyorlar?" Bu insanlar hem valişileşiyor hem de giderek daha cüretkârlaşıyorlar, utanmıyorlar, saklanmıyorlar. Ve kürtaj yapan doktorlar gittikçe azalıyor. Tıp öğrencileri bu süreçten uzak duruyor. Kürtaj tekrar kötü bir kelime halini alıyor. Kürtaj olmak gittikçe zorlaşıyor. Kürtaj aslında hâlâ yasal ama bunu fiilen yasakladılar. Yasal ama olamıyorsun. Yaptırılamıyor. Dinci sağ Kongreye Kutsal Kitap, On Emir gibi şeyler empoze ediyor. Neredeyse Hıristiyan şeriatı uygulanacak. Bu bana İran'da gördüğüme benzer bir hali düşündürüyor.

İran'a ne bağlamda gittiniz? Oradaki kadınlarla daha önce ilişkiniz var mıydı?

Yedi yıl boyunca İran'da Şah rejimi altında yok edilen insan hakları için mücadele eden bir grupla çalışmıştım. Bu sebeple devrim kutlamalarına katılmak üzere davet edildim. Hepsi sürgündeki öğrenciler olan arkadaşlarımla birlikte. Aynı zamanda Dünya Kadınlar Günü'nü kutlayacaktık, çünkü devrimle kadınlar özgürleşecekti. Bu devrim için çok çalışmışlardı. İlk olarak, toplantı yapacak oda bile bulamadık. Camilerden dışarı çıkmış bulunan komiteler bize yer vermiyorlardı. Her geçen gün işler kötüye gitti. Sonunda gösteri yapmaya başladık. Gösterimize silahlı adamlar karşı çıktı. Olayı kamuya duyurmaktı amacımız. O yüzden yanımızda kamera vardı, bütün dünya olanları duysun istiyorduk. Bu başımızı daha da derde soktu. Televizyona çıktık, kadınların gösterisi görülmüştü. Bütün dünya kadınların haklarını ve demokratik haklarını kaybettiğini biliyordu. Bizimle birlikte yürüyen erkekler de vardı. Ama esas olarak bu bir kadın gösterisiydi.

Gözaltına alındınız değil mi?

Evet ama bunun da dışında baskıyı görebiliyordunuz. Ve bir karşı-devrimin ne kadar hızlı gerçekleştiğini görmek şaşırtıcıydı. Uğrunda savaştıkları her şey, demokrasi gibi, parlamenter hükümet gibi, bütün bunların adeta dinsel bir büyüyle, Ayetullah Humeyni'nin kişiliği ve camilerden kurduğu denetimle yok oluşu! Ve o kadar çok fakir insan vardı ki din, Şah'ın emperyalizmine karşı bir karşı güç halini aldı. Ve din sahte bir demokrasiyle iktidarı devraldı. Bilmiyorum, bu bana hâlâ biraz gizemli gelir. Bu nasıl olabildi? Batıl itikadın, inanmanın gücü. Amerika'da Hıristiyan köktendinciliği çok güçleniyor, oy avcılığına çıktılar. Bugüne kadar böyle bir şey yapmamışlardı. Eskiden Katolik kilisesinde daha fazla politika vardı çünkü çok paraları vardı. Şimdi alt sınıftan. Protestanlar'ın esas gücü oluşturduğu bir hareketlenme var. Ve Cumhuriyetçilerle ilginç bir koalisyon içine girdiler.

***Sokak Kadınları* adlı kitabınız *Cinsel Politika*'dan farklı. Fuhşun tahlilinden ziyade bu işi yapan iki kadının ve iki araştırmacının öznel anlatımlarına dayanıyor. Siz de kitapta bu kadınlardan birisi, sadece K. olarak yer alıyorsunuz. Olayları böyle kişisel tecrübe üzerinden tahlil etmek konusunda ne düşünüyorsunuz?**

Bu bilinç yükseltmekten gelen bir şey. O yıllarda hep bir araya gelir bir konuda konuşurduk. Biz çok sıkı bir gruptuk, toplantılar mecburiydi. Hâlâ da çok iyi arkadaşız. Bilinç yükseltmenin etkisi büyük bunda. Tecrübelerimizden öğrenmek, senin, senin, senin hikâyeni dinledikten sonra bütün bunların ne anlama geldiğini anlatan bir hikâye çıkarmak. Diğer yanı da sokaklarda eylem yapmaktı. O kadar çok gösteri vardı ki, oturmalar, olay çıkarma, medyanın gelmesini sağlama. O sıralarda solda bir politik tiyatro alışkanlığı vardı. Her şeyin tiyatrosu yapılıyordu. O kadar azdık ki, medya bizim dışımızdaki kadınlarla bağımız oluyordu. Bu iki taraflı bir durum tabii. Medya hemen bizim mesajımızı çarpıtıyordu. O zaman hepimizi orta sınıf olmakla suçluyorlardı. Üstelik hepimiz orta sınıf değildik. Hatta hepimiz beyaz bile değildik ama bu suçlama bizi geçersiz kılmanın bir yoluydu. Çünkü işçi sınıfından kadınlar ses verseler çok büyük bir şey olacaktı. Hareket çok güçlenecekti. O zaman bu işi orta sınıf, eğitimli kadınlarla sınırlı tutmak lazımdı. Aslında ele aldığımız konular işçi kadınları da ilgilendiren konulardı. Eşit ücret, çocuk bakımı, üreme tercihleri, bunlar onların da hayatlarındaki gerçek şeyler. Bunlar çarpıtılan konulardı. Benim kitabımı kötü göstermek için cinselliği bile kullandıkları oluyordu. Bir noktadan sonra gerçekten televizyonda konuşamaz hale geldim. Bana kapılar kapandı. Ben de kitaplar yazdım. Ama bunları basmak da her geçen gün zorlaşıyor.

Tehlikeli bir kadınsınız. İşkenceye karşısınız, lezbiyensiniz, psikiyatriye karşısınız...

Bu kadar tehlikeli olmayı hiç hedeflemedim. Ama bunlar benim başıma geldi. Biliyorsunuz ben radikal feministim. Birazı da pek o kadar kazaen değil de, şartların bir karışımının sonucu. Eğer tımarhane sistemiyle tecrübelerim olmasaydı bu konuyla bu kadar ilgileniyor olacak mıydım? Eğer İranlı öğrencilerle çalışmamış olsaydım işkence konusundan bu kadar etkilenecek miydim? En azından yedi yılımı bu konuda kitap yazmaya adamazdım. Bilmiyorum. Benimle ilgili birçok şey de kişisel hayatımın koşullarından kaynaklanan kazalardır zaten. Son zamanlarda en çok yazdığım konulardan birisi yaşlıların durumu. Bu da tabii benim koşullarımdan kaynaklanıyor. Annem bir huzurevine kondu. Ben de gidip onu kurtardım. Kardeşi çok pahalı bir huzurevine feci bir biçimde kapatılmıştı. Çok güzel görünen, şık bir yer, çok paraya mal oluyor. Ama eğer düzgün davranmazsan ilaç almaya zorlanıyorsun. Sonunda onu tekerlekli iskemlesine bağlamışlar. Ben de bu teyzemi çok severdim. Annem, "Bu işi hallet," dedi. Bu son isteğiydi. O yüzden elimden gelen her şeyi yaptım. Ama kaybettim.

Onu öldürdüler. Annemle ilgili kitabı bitirdim. Şimdi teyzemle ilgili bir kitap yazıyorum. Şunu anlamaya başlıyorsunuz, insan haklarını bir alanda kaybederseniz, başka alanlarda da kayboluyor. Psikiyatri ve kapitalizm bir tür el ele veriyorlar. Ve maddeler, her tarafı sarmış durumda, yasadışı olanlar, yasal olanlar. Tamamen para ve denetimle ilgili bir mesele. Her yerde aynı şey, birisi kilit altına alınırsa, bir daha çıkamaz. Benim yapmaya çalıştığım bunun değişik biçimlerini göstermek. Tamamen hapishaneye dönüşen bir toplum olduk.

Kadınların psikiyatriyle olan tecrübeleri hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu erkeklerinkinden farklı bir tecrübe mi?

Kesinlikle öyle. Terbiyeli ol yoksa tımarhaneye gidersin. Belki de erkekler hapishaneye biz de tımarhaneye gidiyoruz. Psikiyatri kadınları denetlemenin yollarından birisi. Birçoğumuz çok da kırılganız ama bu bir toplumsal denetim sistemi. Herkes kapatılmaktan ve kendisine deli denilmesinden korkar. Üstelik kapatılmanıza bile gerek yoktur evde ilaçlarını alan bir hasta olmanız yeterlidir.

Kadın hareketinin şimdiki durumuyla ilgili ne düşünüyorsunuz?

Dinci sağ çok güçleniyor. Ve cinsel özgürlük konusunda çok histerik haldeler. Genelde gerici politikalarla yüz yüzeyiz. Ama bir yandan da feminizm bütün topluma sinmiş durumda. İş hayatında hâlâ pozitif ayrımcılık söz konusu ama gün be gün bunları kaybediyoruz. Bunun sonuçları var. Üniversitelerdeki kadın araştırmalarında cinsel taciz gibi konular gündeme geliyor. Bir biçimde bütün kültüre yayılmış ama belli bir meşrulaşma olmadığı için bunu her an kaybedebiliriz. Moda değişti, kamu kanaati de. Biz de uluslararası kadınlardan çıkış bekliyoruz. Bize yeni fikirler verin. Bize bir ilerleme duygusu verin. Bizim aramızda enternasyonal feminizme yakın olanlar sadece Amerika'ya bakanlardan bazen daha iyimser oluyorlar.

Feminizm hayatınızı çok değiştirmiş. Şimdi nasıl yaşıyorsunuz?

Bizim New York'un dışında bir sanat kolonimiz var. Kendi kendimize yetiyoruz, çünkü Noel ağaçları yetiştiriyoruz. Bu aslında zor bir çalışma da gerektiriyor. Sabahları ağaçlarımıza bakıyoruz, öğleden sonra sanatla uğraşıyoruz. Çiftliği güzel bir yer haline getirmeye çalışıyoruz, çok da güzel bir yer, ütopyacıyız. Baştan çiftliği restore etmek için çok çalıştık. Şimdi başlangıçtaki kadar çok çalışmak zorunda değiliz. Yirmi yıldır sürdürüyoruz bunu ve bu kadarını beklemiyorduk doğrusu. Hepimizin sanatla uğraşması da katkıda bulunuyor. Harika bir aşçımız var, bir şair. Harika yemeklerimiz var. Daha ziyade bohem, hedonist bir varoluş içindeyiz. Aramızda bir şaka var, gerçek dünyada yaşarken devrimin ötesindeki hayatı denemeliyiz diye. Birçok şeyi kendimiz yaptık, elektrik, çiftçilik, makinalar. Ben bu işin eğitimini almadım, birlikte yaparak öğrendik. Kadınlar olarak Rönesans eğitimi aldık, diyoruz. Ama modern değil, endüstri toplumu öncesi. Çok değişik kadınlar var. Ve her konuda tartışmalar yapıyoruz. Sanat, politika, feminizm.

Sürekli kalanlar var mı?

Hayır, daha ziyade bir ağ gibi. Gelip gidenler oluyor. Eskiden kalanlar geri geliyor. Baharda ve sonbaharda tarım yapıyoruz. Orada yaşayanlar yazın kalıyor. Hasat zamanı bazı insanlar hafta sonu için gelir. Gönüllü çalışırlar, hasat zamanı hava kararana kadar çalışır, sonra da şişeleri açarız. Herkes parti için gelir, yardım eder. Sonra da ağaçları satarız. Çevredeki insanlarla ilişkilerimiz iyidir, Noel ağaçlarını bizden alırlar ve bu şekilde sanata katkıları olduğuna inanırlar. Orada yaşayan tuhaf sanatçılar değiliz. Onların güvenini kazandık. Bizi bir biçimde takdir ediyorlar. Vergi de ödüyoruz. Haziranda oraya gidiyorum. Eylüle kadar kalırım. Kasımdan sonra dört hafta ağaçları satarız. Çok sadık müşterilerimiz vardır.

Bütün bu yaşadıklarınızdan sonra Kate Millett olmakla ilgili ne hissediyorsunuz?

Bilmiyorum. Bazı günler harika bir şey, bazen felaket. Sizin için de öyledir sanırım. Ama bu kadar çok macera yaşayacağımı hiç düşünmemiştim. Ve çoğu çok iyiydi. Hepsinden öğrendim. Feminist olmak sanatım için de çok iyi bir şey oldu. Dostluklarım için de. Ve başka ülkelerdeki kadınları tanımama yol açtı. Bu hayatınızı değiştirir ve büyük bir mutluluktur. Milliyetçilik erkeklere yarar, kadınlara enternasyonalizm gerek.

cumhuriyetin 75. yıldönün

yiğidim

zülfü livaneli geçtiğimiz yirmi yıl içinde bu şarkıyı defalarca söyledi, önce devrimciler, sonra uğur mumcu ve nihayet mustafa kemal atatürk için.

Türkiye'de çeşitli durumlarla ilgili bir tahlil yapma zahmetine katlanmayıp klişelere başvurma âdeti vardır. işte bu âdete uyup "on iki mart karanlığı" adı verilen dönemin sonlarına, ya da aynı klişeden gidersek, günün ağarmaya başladığı günlere dönmek istiyorum bir an için.

12 mart'ın, daha doğrusu türk 68'inin ve hatta galiba bütün 68'lerin bir özelliği ağırlığın okumuş yazmış takımında olmasıdır. işte tam o günlerde, bunlardan yurtdışıyla bağlantıları güçlü olanların evlerinde makaralı teyplerden genç bir adamın türkü söyleyen sesi dinleniyordu. o zamanlar 50'lerin pelur kâğıttaki nâzım şiirlerinin tadıyla dinlenen bu kayıtlar daha sonra vatan sathında bütün solcu evlere girecekti.

hemen hepsi 12 mart döneminde hayatlarını kaybeden devrimcilerle ilgiliydi. hemen hepsine "köylülerin" yaktığı ağıtlar süsü verilmişti ve böyle oldukları bir rivayet olarak ortalarda dolaşıyordu; *nurhak sana güneş doğmaz / uçan kuşlar yuva kurmaz / dökülen kan yerde kalmaz / soracağız hesabını* gibi en hafif deyimle kavgacı, daha gerçekçi konuşursak intikamcı şarkılardı.

bunları seslendiren genç adam isveç'te yaşıyordu, adı tabii ki anladınız, ömer zülfükâr livaneli'ydi, ne mükemmel bir bileşim. hazreti ömer, hazreti ali'nin kılıcı ve hele de a'yı uzatırsanız gerçekten şiirsel bir soyadı. o zamanlar imaj lafı bilinmiyordu ama bilinseydi zülfü livaneli'nin 1970'lere solcular arasında gayet iyi bir imajla girdiği söylenirdi.

burada yaşamıyordu, diğer solcu şarkıcılar gibi "gece"lere falan çıkmıyordu. o yıllarda mesela cem karaca che beresi ve gerilla kıyafetiyle sol yumruğu havada sahne alıyordu. onu o haliyle en çok alkışlayanlar (şimdiki haliyle de çok alkışlıyorlar) bile içten içe bu işte bir soytarılık olduğunu hissediyorlardı. zaten 12 eylül sonrası onu bırakıp hep birlikte timur selçuk dinlemeye başladılar. zülfü, bu ikisi-

utlamalarının zoraki yıldızı zülfü livaneli'ydi

aslanım bıktırdı

nin arasında bir noktada duruyordu sanki. bütün bu süreç boyunca ortalarda görülmemesi bir tür büyü etkisi yapmıştı. 1979'da bir defa, yanılmıyorsam sinematek'in gecesine çıktı. açık renk bir takım elbise giymişti, şarkılarının arasında kendi takım elbisesiyle dalga geçti. sıcaktı ama öyle bir havası vardı ki kimse slogan falan atamadı. o sıralarda her plağı olay oluyordu. bıyıklarını daha kesmemiş arası ayrık dişlerini de yaptırmamıştı. plak kapaklarının içine döktürdüğü yazılara ömer zülfü diye imza atıyordu. solcuydu, bizdendi, üstelik iyi sanatçıymış gibi bir havası vardı. ama asıl ününü 12 eylül sırasında yaptı. en çok da *yiğidim aslanım*'la.

1981 devrimciler için gerçekten zor bir yıldı. bir şey söylemek mümkün değildi. öğrenci derneklerine uğramış insanların bile içine ürpertiler salan sürek avları düzenleniyordu. ve genç kızlar, genç adamlar işkence sırası bekledikleri hücrelerde kendilerini ayakta tutabilmek için zülfü'nün şarkılarını söylüyorlardı; *bak çocukların gözlerine / umudu kesme yurdundan*. cezaevlerinde herkes bir mısraını hatırlayarak zülfü'nün şarkılarını söylemeye çalışıyordu. her gelene sorulurdu, "*günlerimiz*'in mezar taşlarından suskun, sessiz, sitemsiz'inden sonrası nasıldı," ya da "*kardeşim duymaz*'ın başını biliyor musun?" diye. sonunda bütün şarkılar toparlanırdı, o da olmadı yeni söz yazılırdı. şahsen, *kardeşim duymaz, eloğlu duyar*'ın o dönemde idam edilen necdet adalı için yazılmış çok dokunaklı sözlerle okunduğuna şahit oldum.

dışarıdakiler içinse, *yiğidim aslanım*'ın önemi büyüktü. zamanında bursa cezaevinde yatan nâzım hikmet için bedri rahmi'nin yazmış olduğu bu güfte, herkese cezaevinde yatan bir yakınını hatırlatıyordu. her yerde erkeklerle benzer zulümlere katlanan, mamak'ta ilk direnişi başlatan kızları yiğitten, aslandan sayan yoktu tabii.

her kulturun, her alt kültürün bir romans kalıbı var. solcular da bu ülkede bir alt kültür ve bana sorarsanız, bu şarkının bu kadar tutmasının bir sebebi de tipik solcu romans kalıbına uygun olmasıydı. adam mücadele etmiş, cezaevine düşmüş, karısı onun mücadelesine destek verir, onu şerefle ve davasına ihanet etmeden bekler. bir tür pembe/kızıl dizi. bu tür şeylerin sorgulanmasına daha zaman vardı. aşklar tazeydi, acılar yürek paralayıcıydı, kendimizden bahseden bir şeye ihtiyacımız vardı. o yüzden herkes içine çeke çeke zülfü dinliyordu. zehirlendiğimizi nereden bilelim.

12 eylül öncesinde devrimciler faşistlerle yoğun biçimde yüz yüze gelmişler, onların şiddetine karşı mevzilerini korumak için haklı olarak şiddete başvurarak mücadele etmişlerdi. cezaevleri siyasal sebeplerle can almış insanlarla doluydu. resmi propaganda işin siyasal tarafını unutturup bu insanların sıradan katiller olduğunu öne sürüyordu. işte böyle bir ortamda *ne bir haram yedi / ne cana kıydı* diyen bir parça aslında içerdekiler için yenilir yutulur şey değildi. ama cezaevi kapısının önündeki anneler, babalar bunu düşünmek istemiyorlardı.

derken, yeni bir kaydı geldi. kaydı diyorum çünkü yine yurtdışında doldurulmuştu. satın almak mümkün değildi, elden ele kopyaları çıkartılıyordu. ve giriş şarkısı *neye yarar yabanın dili / seni sılaya çağıran haber/ ana dilinden* diyordu. yıl 1983, türkiyeli mültecilerin avrupa'ya yerleştikleri günlerdi. aynı besteyi daha sonra *mutlu aşk yoktur* diye okudu zülfü. ve türkiye'de bu sözlerle bilinir bu beste. tam herkesin boşanmaya başladığı günlerdi. ne dersiniz, adam kalbimizi okuyor değil mi?

kaçınılmaz değişim

ama bu yıllar içinde değişen bir şeyler vardı. zülfü'nün kitlesine hitap eden rakipler artmadıysa bile olanlar yetkinleşmişti. örneğin 1980 öncesi müziğe başlamış bulunan yeni türkü'nün popülerliği artmıştı. onlara özellikle murathan mungan'ın yazdığı şarkı sözleri dinleyicileri hunharca duygulandırıyordu. yine livaneli'nin dinleyicilerinden ve potansiyel dinleyicilerinden bir kısmı çoktandır ahmet kaya'nın yörüngesindeydiler; yeni zülfü öyle delikanlı çocukları pek kesmiyordu zaten. üstelik muhafazakâr mecralarda olduğunu ifade etmeyi bilerek sona saklayan fatih kısaparmak, ahmet kaya gibi "lümpen" de değildi ve "sound"u livaneli'yi çok andırıyordu. yani zülfü yeri doldurulamaz bir varlık olmaktan çıkmıştı kalplerde.

zaten o da kalp değiştirmeye niyetli gibi görünüyordu. "suyun iki yakasından" maria farandouri'yle şarkı söylemeler filan miadını doldurmuştu. sonraki yıllarda farandouri'nin yerini sezen aksu alacaktı. gerçi her şeye el atıyordu, kitap yazıp film de çekiyordu. zülfü kendini bir şarkıcıdan fazla bir şey olarak görüyor ve ifade ediyordu; uluslararası bir kültür elçisi.

26 nisan 1998 günü *hürriyet* gazetesinde tulûhan tekelioğlu'nun "Mitterand'la aranız çok iyiydi, Gorbaçov'la çok yakın olduğunuzu biliyoruz. Nasıl oluştu bu dostluklar?" sorusuna şöyle cevap veriyor:

"Ben sadece müziğimle değil, UNESCO'daki kültür alanındaki çalışmalarımla kurdum bu dostlukları. Kapı bir yerden açıldığı zaman eğer oraya uygun bir insansanız uluslararası aile sizi derhal bir sirkülasyona alıyor. İki dili iyi bilmem de buna çok yardımcı oldu."

biz onu uzun, karanlık gecelerde fısıldayarak kurulan dostlukların tercümanı sanırken böyle sirkülasyona girmiş olması bir felaket tabii, ama başka ülkelerin, ana dili, kültürü farklı, zamanı dar devlet başkanlarıyla kurulacak herhangi bir ilişkiye dostluk diyebilmesi de üzerinde durulmaya değer bir şey. insan gorbaçov'sa çocukluk arkadaşları arasından bile dostu kalır mı?

1991 yılında uğur mumcu'nun öldürülmesi, artık yavaş yavaş unutulmaya başlayan *yiğidim aslanım*'ı tekrar gündeme getirdi. binlerce kişi uğur mumcu'yu kastederek *yiğidim aslanım*'ı söylerken zülfü de misyonunu değiştirmişti. eskiden devrimcilerin şarkıcısıydı, artık kesin kes *cumhuriyet* gazetesinin.

yazı yazmaya *cumhuriyet*'te değil de *sabah*'ta başlaması da uygundur. hasan cemal de oradaydı zaten.

yazarlığı tam bir hayal kırıklığı oldu. ele aldığı konular sıradan, üslubu kuruydu. gerçi zülfü'nün hayal kırıklığına uğratabileceği pek kimse de kalmamıştı.

derken 1994 seçimlerinde chp'den istanbul belediye başkanlığına aday oldu. tabii, yenildi. ama bu süreçle ilgili esas şaşırtıcı olanı daha sonra, yaptığı bir çok röportajda, "politika benim için bir hataydı," demesi yani ilk politik tecrübesinin bu olduğunu üstü kapalı bir biçimde bile olsa iddia etmiş olmasıdır. halbuki bizler şarkı söylemenin de politik bir faaliyet olduğunu düşünmüştük. ve esas önemlisi politikayla ilgilenmeyince öyle şarkılar söylemenin ne manası vardı?

daha sonra hiç eskisi kadar popüler olamadı zülfü. sıvas yangınında ölenler için *yangın yeri* adlı bir parça ve aynı isimde bir kaset yaptıysa da o da pek tutmadı. ta ki son zamanlara kadar.

75. yıl

cumhuriyet'in 75. yıldönümü kutlamalarından hemen önce, korkmaz yiğit'i bahane ederek *milliyet*'ten ayrılıp tekrar *sabah* gazetesi'ne geçti zülfü livaneli. 75. yıl kutlamaları sırasında zülfü livaneli çok boy gösterdi. hatta bazı köşe yazarları, bunlardan bir tanesinde, "bu konserime katılanlar," gibi bir ifade kullandığı ve dolayısıyla hem kendisinden önce sahne alanlara saygısızlık ettiği hem de kutlamayı kendi konseri gibi gösterdiği için eleştirdi livaneli'yi. o derece özdeşleşmişti 75'le zülfü. işte bunlar sırasında *yiğidim aslanım*, müsaade ederseniz tatsız bir kavram kullanacağım, yeniden hortladı. amıt kabir'in karşısında, mustafa kemal atatürk için söyleniyordu bu defa. insaf!

şimdilerde geçmişiyle olan pamuk ipliklerini de birer birer temizliyor zülfü. olabilir. hiç okumuyorum ama bir zamanlar kendisinin dolaştığı avrupa'da siyasi sığınma arayan abdullah öcalan'ın aleyhine atıp tuttuğuna kalıbımı basarım. insan geçmişini unutmak, unutturmak da isteyebilir. ama en ağırına giden şu ki, "Aşk şarkılarım politik sanıldı," demiş. külliyen yalan. zülfü livaneli, orta yaşlı yakışıklı bir adam olmasına rağmen. aşktan bahsettiğinde bile insanı heyecanlandırmayacak kadar sasık bir kimliğin sahibi. biz onu aşk şarkısı söylüyor sanmadık, o bizim aşklarımıza politik olarak ihanet etti. ve daha da acısı, hep politika yaptı. aşktan bahsettiğinde bile. çok yazık.

ayşe düzkan

...Kadın şarkıları yapmak is

İnsan Hakları Derneği İstanbul şubesinde yoğun bir gün yaşanıyordu. İlkay Akkaya'yla orada, sözleştiğimiz saatte bir araya geldik. Ama İHD'nin bütün odalarında birer toplantı yapıldığı için ve İlkay da röportajdan sonra oradaki toplantılardan birine katılacağı için, daire içinde kendimize konuşacak yer aramaya koyulduk. Bize kala kala mutfak kalmıştı. Başka gune ve saate erteleyecek durumda da değildik. Kızılırmak ertesi gün konser için İngiltere'ye gidecekti. Biz de elimizdekiyle yetindik ve yeni demlenmiş çay kokuları ve mutfak kazaları arasında röportaja başladık.

Kızılırmak için "dağıldı" söylentileri var. Doğru mu?

Hayır, yok öyle bir şey. Son albüm bir buçuk ay önce çıktı. Bir ayrılık söz konusu değil. Son albümdeki künye olduğu gibi duruyor. Kuruluş sürecinden gelen iki kişi var. Uç kişi grubu kurduk, sonra Tuncay arkadaşımız ayrıldı. Kızılırmak'a rengini veren baskın unsurlar ağır bastığı sürece, yolumuzda yürüyeceğiz.

Kaç yıldır şarkı söylüyorsunuz?

1988'den beri sahnede söylüyorum. Ondan önce de okulun korosunda filan. Asıl eğitimim gazetecilik. Universite sırasında Türk Folklor Kurumu'na devam edip solfej dersleri alıyordum. 1990 senesinde Marmara Üniversitesi Klasik Batı Müziği Konservatuarı'nın şan bölümüne girdim. Fakat grubun turneleri ve etkinlikleri yüzünden okula devam edemedim ve o süreç kendiliğinden kapandı. Bir seneyi bile bulmadı oradaki eğitimim. Daha sonra değerli bir müzisyen hocam oldu. Ondan bir süre ders aldım. Hâlâ arada bir aklıma estikçe ders almaya gidiyorum.

Grup Kızılırmak'ın türünü nasıl adlandırabiliriz?

Biz kurulduğumuz dönemde "çağdaş halk müziği" diyorduk. Sonra bunun çağdaş ve çağdaş olmayan halk müziği gibi bir ayrım oluşturacağını düşünduk. Böyle bir ayrım da tabii yapılamazdı. Şu an bir isim koymaya çalışmıyoruz. İçimizden gelen şarkıları söylüyoruz.

Kızılırmak gibi bir grubun tek kadın elemanısın. Bir kadın solist olarak hiç sıkıntı çekmedin mi?

Açık konuşmak gerekirse ilk kez benimle bir kadın dergisi röportaj yapıyor. Ben telefon açtığında çok sevindim. "Allah Allah," dedim. "Nihayet." On yıldan bu yana ilk kez bir kadın dergisi benim bu yanımla ilgileniyor ve bana böyle bir soru soruluyor. Şöyle anlatayım; üretim ilişkisi anlamında hiç sıkıntı çekmiyorum. Kızılırmak çok demokratik bir grup. Ama tabii farklı fikirleri olan insanlar bir araya geliyor bir grup içinde. Biz ortak bir dil yakalıyoruz. İlk başlarda dışarıdaki insanlar beni daha az dikkate alıyorlardı birtakım konularda. Bir konser bağlantısı yapılacaksa önce erkek arkadaşlara soruluyordu. Müzik konusundaki sorular pek bana yöneltilmiyordu. Kadınlar için böyle bir zorluk her alanda var. Kendinizi kanıtlamadığınız, belli bir yerde ısrarla durmadığınız sürece hep erkeklerin dediği olur. Ben zamanla kendimi kanıtladım. Şimdi konser bağlantılarında benim de görüşlerim soruluyor. Karar aşamalarında en etkin elemanlardan biriyim.

İlkay Akkaya son günlerde yeni albümüyle gündeme gelen Kızılırmak grubunun solisti. Kızılırmak'ın dinleyici kitlesinin gönlünde özel bir yeri var. Sesi ve seslendirdikleriyle hayranlık uyandırıyor. Kendisiyle hem grup çalışmalarını, hem solo albümünü, hem muhalifliğini, hem de pek bilinmeyen yönleriyle yaşamını konuştuk.

Kızılırmak gibi gruplarda çalışan çok fazla kadın müzisyen var mı?

Evet, bazı arkadaşlar var. Çok sağlam duruşu olan kadınlar bunlar. Ama grup dışında çalışan çok fazla kadın müzisyen yok bildiğim kadarıyla.

Dinleyicilerinizle aranızda özel bir diyalog var, gözlemlediğim kadarıyla. Sesinize tutkunlar.

Sahneye çıktığımda yirmi dört yaşındaydım ve o günden beri herkes bana "abla" dedi. Dinleyicilerimle aramda çok sıcak biri ilişki var, bunu söyleyebilirim. Telefonlaştığını, dertleştiğim insanlar onlar. Bir sanatçı dinleyici hiyerarşisi söz konusu değil. Aramızda dostluk olduğuna inanıyorum. Birlikte yaşıyoruz, ortak sorunlarımız var. Birlikte üretiyoruz sonuçta.

Kızılırmak benzeri gruplarda bir erkek terminolojisi görüyorum. Gruptaki varlığınız mı bu terminolojiden uzak tuttu müziğinizi?

Grup arkadaşlarını o erkek terminolojisini kullanan insanlar değiller. Nazik insanlar. Barışçıl insanlar. Ortak kararlarımız grubu etkiliyor. Ashında en agresif tepkiler benden gelir grup içinde.

Hiç klip çalışması yaptınız mı?

Kızılırmak ile düşünüyoruz. Kendi solo albümüm için klip çektirdim. İki tane plak şirketi, parayla klip yayınlamayan kanallara gönderdi bunları. Ama o kliplerden sonra düşündüm de, pek anlamlı değil benim klip yapmam. Bir gün "Klibin şu saatte çıkacak," dediler. İlk kez televizyonda gösterilecekti. Oturdum, evde beklemeye başladım. Çayımı, sigaramı aldım. Bekle bekle. O sırada birçok klip çıktı, onları izledim ve kendimi onlar arasında anlamlandıramadım. Klipler şarkıları somutluyor bence. Oysa her insanın o şarkıdan aldığı başka bir haz, duygu yoğunluğu vardır. Ben klip çalışmasında somutlamamaya dikkat etmiştim ama yine de klip çekmek bana pek uygun gelmiyor. O ilk izlediğim gün depresyona girdim. On beş gün sürdü, televizyona bile bakamadım.(Gülüyor.) Şimdi Kızılırmak için klip düşünülüyor ama ben pek istekli değilim.

Kızılırmak'ta ürettikleriniz muhalif bir bakışı da içeriyor bu ülkede yaşananlara. Nasıl açıklayabilirsiniz bunu?

Müzisyenliğimin içine hayatın karşısında aldığım her türlü tavır giriyor. İnsan bir bütündür. Bu şarkıyı söyleyelim, o orada kalsın denemez. O şarkı sokaklarda da söylenmeli. Ben beste yaparken belli bir görevim olduğunu düşünmüyorum. Şu şarkıyı yapayım, insanlar bilinçlensin, gibi bir kaygım yok. Ben bunları yaşadığım, böyle hissettiğim için bu tür şarkılar yapıyorum.

Kimi meslektaşlarınız müzikle mesaj verileme-

yeceği konusunda çok iddialdar.

Mesaj ne demek önce? Popçuların bile görünümleriyle, giyimleriyle verdikleri bir mesaj var. Mesaj demeyelim bunun adına. Benim söylediğim parçalar benim düşüncelerimi, gelişimimi, paylaştıklarımı yansıtır. Senin şu röportajı yapman bir paylaşımdır. Sen ve ben, sen ve okur arasında. "Mesaj"sızların bir kısmı "Güneydoğu için Şark'ı" söylediler. Sanki Şark'ı biliyorlar. Şark'a ne zaman gittiler? Bırak onu, Şark'tan gelen insanlar buralarda, kentlerde nasıl yaşıyor, o şarkıcıların haberi bile yok. Gecekondu mahallelerinin dışında yeni kentler oluşturuluyor, insanlar naylonla çevrili evlerde oturuyorlar, bir aileden sekiz kişi tifoya yakalanıyor. Müzisyenler Şark'ın neresini söylüyorlar? Bu Şark mı anlattıkları? Bunu ikiyüzlülük gibi değerlendiriyorum. Hepsi mesaj veriyor. Hatta kimi zaman tehlikeli mesajlar veriyorlar. Sol dinamiklerini kaybettikçe çıktı bu ortaya. Solun simgelerini de sistem elden geçirip sahiplenmeye çalıştı. Deniz Gezmiş'e, Yılmaz Güney'e. Muhalefeti de biz yaparız, dediler. Basın Çakıcı kasetlerini yayımlıyor. En büyük reyting onlarda. Bence Çakıcı'nın kasetlerine klip çeksinler.

Türünüz türküye yakın. Türküleri sevdirdiğini iddia edip İstanbulluluğuyla övünen bazı müzisyenlerin ortalıkta fır dönmesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türküleri kimse sevdirmedi. Bizim kuşağımıza türkü geleneğini aktaran çok değerli müzisyenler var. Türkü zaten seviliyordu. Ustaların, Musa Eroğlu, Arif Sağ, Sabahat Akkiraz, Belkıs Akkale, daha

tiyorum"

adını saymadığım pek çok usta, türküleri bugünlere getirdi. Onların emeği unutulup türküleri şu sevdirdi, denir mi? Ben de İstanbul doğumluyum ama türkücülüğü buna dayandıramam. Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan, farklı milliyetlerden gelen insanlar ortak bir kültür oluşturdular, kaynaştılar. Göç İstanbulluluk kavramını da etkiledi. O göçle gelen insanlar da İstanbullu. Göçün bir etkisi de türkü dinleyicisinin artık büyük kentlerde yaşamaya başlaması. Türkü albümleri zaten çok satıyordu. Türküler klipsiz ve endüstriye mal edilmeden de seviliyordu. Unkapam'nda bir tıkanıklık yaşandı ve türkü kasetlerinin üç yüz bin civarındaki satışlarına göz diktiler. Promosyonla, şişirmeyle "sözde" türküyü "sevdirdiler". Bu faydacılıktan başka bir şey değil ki.

Müzisyen kadınların bir kısmı promosyon için görüntülerini ön plana çıkarıyorlar. Siz böyle bir durumla karşılaşmadınız mı?

Bizim tarzımızda bunun yeri az. Dinleyicimizin talebi farklı. Bulunduğumuz çevreler kadın-erkek eşitliğini en azından teoride kabul eden çevreler. Ama pop piyasası farklı. Orada bir yere gelmiş kadın arkadaşlarımız müziğe dair pek bir şey söylemiyorlar, onlara bu sorulmuyor, onlardan bu da beklenmiyor belki. O hayatın içinde belli bir noktada konuşlandırılıyorlar. Şık giyinilecek, güzel görünülecek. İyi söylemek arka planda kalıyor bu arada. Bu tür beklentiler o arkadaşların derinleşmelerini önlüyor. Oysa hayatın her alanında gelişim sağlamak insanı kendine yabancılaşmaktan kurtarır. Çağımızın sorunu bu yabancılaşma zaten. Kadın estetiktir, güzeldir diye diye kadını süs eşyası yaptılar. Aslında ekonomik açıdan özgür ve ünlü kadınların tembelleşmesini anlayamıyorum. Sezen Aksu kayıp anneleri için çok güzel bir şarkı yaptı. Bunu niye *Aktüel*'e armağan etti? Aynı Sezen Aksu niye bir kere olsun Cumartesi Anneleri'nin yanına gelmiyor? O gelse polis annelere öyle mi davranır? *Unzile* gibi güzel bir parçayı söyleyecek ruha sahip bir insan nasıl annelerle kucaklaşmıyor? İnsan söylediğini yapmalı. Samimi davranmalı. Cumartesi Annelerine destek veriyor çoğu feminist. Ama burjuva feministleri orada yok. Niye annelerle uğraşsınlar? Kaybedecekleri çok şey var. Oysa kadın kurtuluşu küçük insani adımlarımıza bağlı. Bir yerden başlanmalı. Bir araya gelmemiz gerek.

Feminist olduğunuzu söyleyebilirsiniz değil mi?

Evet. Bir kadının feminist olmaması mümkün değil. Ben insanların eşitlik ve özgürlük içinde yaşamasını istiyorum. Belli kanallardan çaba göstermezsek gereken değişimi sağlayamayız. Üretim ilişkileri değişse bile kültürel değişim kolay kolay gerçekleşmez. Diyelim komünal bir düzene geçtik, herkes eşit ama kadınların öyle bir düzen içindeki konumlarını şimdiden belirlemezsek, değişim sağlanmayacaktır. Bugünden hazırlanmalıyız. Azınlık hakları için de geçerli bu. Kadın hareketi için de böyle düşünüyorum.

Tam olarak neye muhalefet ediyorsunuz?

Bu düzene. Ülkede dönen oyunlara. Bu kötü koşulların bütünüyle değişmesini istiyorum. Tek bir alanda değil, insani ilişkiler anlamında da evrilmemiz gerek. Benim bu evrilmeye katkım bir damlacık, tek bir kişiyim. Ama çevremdeki insanlarla bir araya gelirsem, büyük bir dinamik oluşturabilirim. Bu dinamiği de insana yakışır biçimde kullanmalıyız. Güç şiddete de dönüşüyor çoğu zaman. Şiddet yıkıcıdır.

Kadınların karşı karşıya oldukları şiddet sizi düşündürmüyor mu?

Tabii düşündürüyor. Ben yaşadığım semtte her akşam kadınların çığlıklarını duyuyorum. Çocukken de çok olaya şahit oldum. Bu konuda bir şarkı yapmayı çok istiyorum ama düşüncelerim çok yoğun ve iyi bir yapıt olsun isterim. Unzile şarkısını severim mesela. Beni çok etkileyen bir şarkıydı bu. Çok düşünüyorum, çok iyi bir parça yapılmalı. O akşamları duyduğum kadın çığlıklarını yansıtmalı. Bu dünyada sırf kadın olduğu için acı çekmiş insanlar var. Bir kadın eşkıyanın hayatını okuyorum şu aralar, çok etkilendim. Hindistan'da yaşamış bir kadın ama Türkiye'de de koşullar aynı.

Bundan sonraki çalışmalarınızda bu tür konulara da yer vereceksiniz sanırım.

Evet, tabii. Şu an yeni albüm piyasada. Yeniden solo albüm yapar mıyım bilemiyorum. Bireysel düşüncelerim yoğunlaşırsa, Kızılırmak'tan biri değil de kendim olarak konuşmak istesem albüm riskini alabilirim. Solo albüm riskliydi ama sonuç olumluydu. Grup olarak yapacaklarımıza gelince. Bundan sonra konserler yasaklandığı için deneysel çalışmalara yöneleceğiz. Laboratuvar çalışmalarına zaman kalacak. (Gülüyor)

Evde durum nasıl? Evlisiniz sanırım.

Eşimle müzik alanında beraber çalışıyoruz. O da Kızılırmak'ın ses teknisyenliğini ve basımla ilişkilerini yürütüyor. Eve beraber girip evden beraber çıkıyoruz. Kızımı büyüttüm. On iki yaşında. Başlangıçta çok zor geldi bu tempoyu yürütmek. Evlendiğim ilk zamanlar çok titizdim, abartmıştım. Evin her tarafını dezenfekte ediyordum. Soma baktım olmuyor, bıraktım. Sonra eve deve düşse kaybolur duruma geldi. Pis olmadığı sürece dağınıklığı seviyorum. Neyse ortayı bulduk sonunda, o da öyle yürüyor.

Gamze Deniz

Kızılırmak'ın albümleri

• *Ölüme de Tilili* • *Geçmişten Geleceğe Pir Sultan Abdal* • *Güneşin Olsun* • *Aynı Göğün Ezgisi* • *Çığlık* • *Pir Sultan'dan Nesimi'ye Anadolu Türküleri* • *Rüzgarla Gel* • *Günde Dün* • *Sır* • *Kül* (İlkay Akkaya solo)

Eve Arnold'un gözüyle Marilyn

1957 yılında Magnum Fotoğraf Ajansı'na kabul edilen ilk kadın fotoğrafçı olan Eve Arnold'un Türkiye'deki ilk sergisi 18 Kasım'da Pamukbank Fotoğraf Galerisi'nde açıldı.

Dünyaca ünlü simaları görüntüleyen Eve Arnold'un bu sergisi efsanevi sarışın Marilyn Monroe'nin *Uygunsuzlar* filminin setinde çekilmiş siyah beyaz fotoğraflarından oluşuyor.

30 Aralık 98'e kadar sürecek olan sergide Arnold'un *Uygunsuzlar* filminin setinde çektiği 200 film arasından seçtiği kareler yer alıyor. (Bu sergide Arthur Miller'in *Uygunsuzlar* filminin senaryosunu Marilyn Monroe için yazdığını öğreniyorum.) Marilyn Monroe bir kadın gözüyle de her zamanki gibi bence sonrasız bakıyor. Objektife bakıyor ama adeta bir boşluğa, bir yalnızlığa bakar gibi... Edip Cansever'in dediği bir bırakmışlık, bir uzaklık duygusunu izleyiciye yükleyerek ve kendi ile ilgili en ufak bir iz bile yaratmadan...

Eve Arnold'un rötuşsuz, el değmemiş belli ki çekildiği kadrajla basılmış fotoğraflarıyla Marilyn Monroe'yu, bu yalnızlıkta tüm çıplaklığıyla izleyiciyle buluşturuyor. Fotoğrafı yılların verdiği tecrübe ile "duygu ve geometrinin uyumu" olarak özetleyen Arnold'un siyah beyaz çalışmaları bir sonrasızlık anlatımı olarak mutlaka görülmesi gereken fotoğraflar...

Laleper Aytek

Kadınların birliği ve kadınlar arası farklılıklar

Ramazanoğlu'nun "ezilmede kız kardeşlik" deyimi, öznel deneyimlerin, somut yaşanmışlıkların ötesine geçip nesnel bir ezilmişliğe göndermede bulunduğu için önemli. Kız kardeşliğin ya da bize daha yakın bir deyimle dayanışmanın temelini, bireysel durumları paylaşmanın ötelerinde bir yerde, farklı kadınlık durumlarının karşılıklı birbirini pekiştirdiği nesnel bir erkek egemenliği düzeninde arıyor bu anlayış.

Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri adlı kitabında, Caroline Ramazanoğlu ikinci dalga feminizmin teori ve pratiğinde ortaya çıkan ve 70'li yılların ortasından bu yana feministleri uğraştıran yapısal bir gerilimi ele alıyor: Kadınların birliği ve kadınlar arasındaki farklılıklar. Feminizm 60'lı yılların ikinci yarısında yeniden bir dalga halinde ortaya çıktığında şu öncüle dayanıyordu: Kadınlar erkekler karşısında ortak bir ezilmişliği paylaştıkları ölçüde ortak bir mücadelenin öznesini oluştururlar ve toplumsal cinsiyete dayalı bir toplumsal grup aidiyetleri vardır. Öte yandan, ortaya çıkışından kısa bir süre sonra feminizm bunu tamamlayan bir gerçekle yüzyüze gelmişti: Bu birliğe rağmen, kadınlar türdeş bir grup da değildirler; hem sınıfsal, etnik, ulusal temellere dayalı farklılıklar vardır aralarında, hem de cinsel tercihlerinden, evli ya da bekâr, çocuklu ya da çocuksuz olmalarından kaynaklanan farklılıklar. Bu gerçek bugün artık, feminizmin çıkışındaki iddiaları sorgulayan, feminizmi gerek bir teori gerekse bir hareket olarak tehdit eden bir boyut kazandı.

İşte Ramazanoğlu bu tarihsel bağlamda (kitabın ilk yayımlanış tarihi 1989), feminizmin mümkün olması için nasıl bir teorik ve pratik perspektife sahip olması gerektiği sorusuna yanıt arıyor. *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri* üç bölümden oluşuyor: İlk bölümde yazar bugüne kadar üretilen feminist teori ve bilginin, feminizmin kadınların ezilmesine getirdiği açıklamaların içerdiği sorunlu yönlere ve feminist teorinin genel olarak toplumsal bilimler karşısındaki konumuna değiniyor. Patriyarka (ataerki) kavramı, bilimsel bilgi ve us anlayışları, Batı düşüncesinde özel/kamusal, doğa/kültür ikiliklerinin yeri, kadınlara yönelik erkek şiddeti, üretim ve yeniden-üretim, ev emeği tartışmaları ve genel olarak kadın emeği, bu bölümde ele alınan sorunların başlıcaları. İkinci bölümün başlığı ise "Kadınlar Arasındaki Bölünmeler: Çıkmazın İçine Doğru". Kitabın ana sorunsalını çeşitli feministlerle tartışarak sergilediği bu bölümü yazar, kadınlar arasındaki sınıfsal, ulusal, etnik, ırksal bölünmeler ve kültüre, ideolojiye, cinselliğe dayalı farklılıklar biçiminde düzenlemiş. Kadınların kendi aralarındaki ezme-ezilme, sömürü ve baskı ilişkileri burada ayrıntılı bir biçimde açığa çıkıyor. Bu "çıkmaz"a karşı çözüm önerilerinin geliştirildiği son bölümde ise, kadınların kurtuluşu mücadelesi daha geniş bir kurtuluş mücadelesinin bir parçası olarak ele alınıyor.

Ben burada kitabın bütününü içerdiği tezler bakımından özetlemektense, aktarmış olduğum bu iskeletle yetinip önemli ya da problemli bulduğum birkaç noktayı sizlerle paylaşacağım. Ramazanoğlu'nun ileri sürdüğü tezlerin tamamı içinse sizi kitapla başbaşa bırakıyorum.

Ramazanoğlu'nun kullandığı "kadınların ezilmede kızkardeşliği" (s. 19, değiştirilmiş çeviri C. S.) kavramının yararlılığına değinerek başlamak istiyorum. Kendisi bu kavrama nasıl yaklaşırsa yaklaşsın, ben bu özel kullanımın kadınlar arası dayanışma konusunda ufuk açıcı olduğu kanısındayım. Kadınların, feminist pratikleri içinde, çeşitli kadın gruplarında öznel deneyimlerini paylaşma ve bu paylaşma temelinde bir dayanışma kurma beklentisi içinde olduklarını hep biliyoruz. Kuşkusuz bu mümkün ve gerçekleştiğinde de son derece sevinç ve cesaret veren bir şey. Ne var ki, kadınlar arası dayanışma, bu anlamıyla, yani deneyimler, yaşantılar, duygular temelinde kurulmuş bir paylaşma olarak politikanın temeli yapılmaya çalışıldığında ortaya birtakım sorunlar çıkıyor.

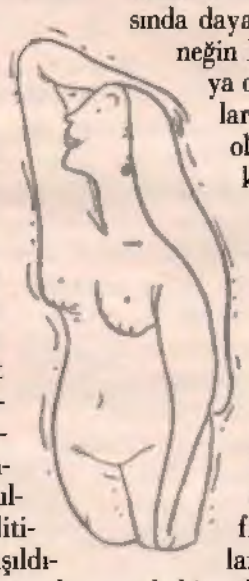

Erkek egemenliği bütün kadınların maruz kaldığı bir güç ilişkisi olduğu halde, bu ezilmeyi bütün kadınlar aynı biçimde, aynı somut tecrübelerden geçerek yaşamıyor. Erkeklerin kadınları denetleme, baskı altında tutmalarının çok çeşitli biçimleri ve yolları var: Kimi kadın için sokağa çıkamamak bu baskının somutlandığı başlıca biçimken, başkaları için bu, kocasıyla kendi rızasına rağmen sevişmek, evde verdiği hizmet yeterli bulunmadığı için dayak yemek ya da eğitim ve iş olanaklarından yoksun bırakılmak olabiliyor. Böyle olunca da, kadınların öncelikleri farklılaşıyor: Çocuk sahibi kadınlar ücretsiz kreş ve yuvaları öncelikli gereksinimleri olarak görebilirler, başka kadınlar sığınma evlerini, yine başkaları geceleri sokakların kadınlar için güvenli yerler haline gelmesini... Oysa bu farklı öncelikler, talepler, başka bir deyişle farklı kadınlık durumları arasında bağlantılar kurmak mümkün. Ama illa bir duygudaşlık içine girerek, öznel-kişisel bir paylaşmayı öngörerek değil. Bu bağlantılar ancak politik bir bilinçle, yani feminist bir tahlilin sonucunda kurulabiliyor. Kısacası, somut yaşanmışlıklar düzeyinden, soyutlama yaparak tahlil ve genel/soyut kavramlar düzeyine geçmek gerekiyor bu bağlantıların kurulması farklı kadınlık durumlarını yaşayan kadınlar arasında dayanışma sağlanması için. Örneğin kürtaj hakkı, özellikle ırkçı ya da şoven devletlerin azınlıklar üzerinde bir baskı aracı olarak kullandıkları zorunlu kısırlaştırma ya da "nüfus planlaması" politikaları düşünüldüğünde, belirli bir grup kadının başka kadınlar pahasına ileri sürdüğü bir talep haline gelebilir. Bu durumda, feminist tahlilin bize sunduğu daha genel ve kapsayıcı kavramlar düzeyine geçip doğurganlıkları devlet tarafından denetlenmeye çalışılan kadınları da dışlamayacak bir talep etrafında politika oluşturmak gerekir. Bu örnekte "kadınların üremeye ilişkin hakları" bu türden kapsayıcı bir talep olabilir.

80'lerin sonunda Ceza Yasasının 438. maddesine karşı verilen mücadelede feministlerin izlediği politik hat, sözünü ettiğim türden dayanışmanın bir örneğiydi bence. Bu mücadelede, başkaları "eşitlik", "kişi hakları" gibi temellere dayanırken, feministler "iffetli kadın olmak istemiyoruz" diyerek ortaya çıkmışlardı. Bu slogan şöyle bir tahlilin ürünüydü: Fahişelere şiddet uygulanmasının meşru kılınması ve kadınların fahişeler/iffetli kadınlar diye ikiye bölünmesi, fahişe olmayan kadınların eve kapatılmasının da bir yoludur. Şiddet bir kez meşrulaştırılınca, sokağa çıkan her kadına karşı bir tehdit olarak kullanılabilir. Böylelikle de kadınların fahişe olmadıklarını kanıtlamak zorunda kalmalarının yolu açılır. Fahişelerle fahişe olmayan kadınlar birbirlerine karşı oynanmış olur. Fahişelerle bu biçimde dayanışma içine girmek fahişelik deneyimini paylaşmayı gerektirmediği gibi, fahişelerin fahişe olmayan kadınların maruz kaldıkları kısıtlamaları "anlamalarını" da gerektirmez.

Daha güncel ama tersinden bir örnek ise, örtünen kadınların "başörtüsü namusumdur" sloganı. *Pazartesi* dergisinde, örtünmeyen kadınlar olarak, örtünen kadınların örtünmelerini değil ama örtünme haklarını savunduğumuzu birkaç kez dile getirdik. Ancak buna karşılık, bu sloganı kullananlar örtünmeyen kadınların "namussuz" olduklarını ima ederek her tür dayanışmanın önünü kapatmış oluyorlar. Oysa bu arkadaşlar kendi somutluklarının biraz üstüne çıkıp kadınların giyimlerine kendilerinin karar vermelerini savunsalardı durum çok farklı olabilirdi. Ama daha önce de dediğim gibi bunun için bir erkek egemenliği tahliline sahip olmak gerekiyordu.

Ramazanoğlu'nun "ezilmede kızkardeşlik" deyimi, öznel deneyimlerin, somut yaşanmışlıkların ötesine geçip nesnel bir ezilmişliğe göndermede bulunduğu için önemli. Kızkardeşliğin ya da bize daha yakın bir deyimle dayanışmanın temelini, bireysel durumları paylaşmanın ötelerinde bir yerde, farklı kadınlık durumlarının karşılıklı birbirini pekiştirdiği nesnel bir erkek egemenliği düzeninde arıyor bu anlayış.

Yazarın önemli bulduğum bir başka tezi de, kadınlar arası "farklılıklar"la "bölünmeler" arasında yaptığı ayrım. Kadınların, evli olup olmamak, anne olup olmamak, fahişe ya da ev kadını olmak gibi çeşitli kadınlık durumlarından kaynaklanan farklılıkları aslında çıkar çelişkilerine yol açan farklılıklar değil Ramazaoğlu'na göre. Tersine, yukarıda da anlatmaya çalıştığım gibi, erkek egemenliğinin kadınlara farklı roller ve etiketler dayatarak onları karşı karşıya getirmesi söz konusu burada. Kadınlar bölünmüş gibi görünseler de, bu görünürdeki bölünmüşlük altında çeşitli ortak çıkarları paylaşırlar. Ama sınıfa, ırka ya da etnik, ulusal aidiyete dayalı farklılıklar söz konusu olduğunda durum biraz farklıdır yazarın gözünde. Gerçekten de burada farklı egemenlik ilişkileri karşısında eşitsiz durumlar söz konusu. Kürt kadınlar, (niyetleri ne olursa olsun) nesnel olarak Türk kadınlar tarafından eziliyor ya da onların yaşa-

madığı bir ayrımcılığa maruz kalıyorlar. Veya artık-değerden pay alarak yaşayan kadınlarla ücretli işçilik yapan kadınlar kaçınılmaz olarak nesnel bir sömürü ilişkisinin farklı tarafındalar. Çıkar çatışmalarının olduğu bu ikinci durumda, kadınlar arası dayanışma çok daha güç, hatta yazara göre neredeyse olanaksız. Ama dayanışmadan, hep birlikte, ortak bir ruh halini paylaşarak davranmayı anlamadığımız sürece bence bu da olanaksız değil.

Caroline Ramazanoğlu, *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri* (Pencere Yayınları, 1999).

Her şeyden önce Kürt kadınlarla Türk kadınlar arasındaki bölünme, ikincilerin egemen konumlarını bir özeleştiri sürecinden geçirmeleriyle ve kendi devletlerinin baskıcı politikalarına karşı çıkmalarıyla bir ölçüde aşılabilir. Daha önce de dediğim gibi, burada önemli olan apayrı deneyimleri paylaşmış olmak değil, bir politik tahlil sonucu Kürt kadın olmanın özgüllüklerini kavramlaştırarak ortak talepler oluşturmanın yolunu açmak. Yukarıda verdiğim, kadınların "üremeye ilişkin hakları" ya da "kendi bedenlerini denetleme hakları" örneğinin bu söylediklerimi bir ölçüde somutlaştırdığını umuyorum. Ne var ki, şovenizmin çok güçlendiği durumlarda bir tür "feminist" bakış yeterli olmayabiliyor ya da başka politik kaygılar bazı feministlerin devletin yedeğine düşmelerine yol açabiliyor. Böyle durumlarda, militarizmin, şovenizmin kadınlar üzerindeki etkilerini ve kadınlarla devlet arasındaki ilişkiyi öne çıkaran feminist tahlilleri ısrarla dolaşımda tutmak egemen ulusun feministlerine düşen öncelikli bir görev olsa gerek. Burada vurgulamaya çalıştığım nokta şu: Ulusal ve etnik bölünmeler, kadınlar arasında doğrudan maddi çıkar çatışmalarına dayanan bölünmeler değil. Esas olarak ideolojik ve politik düzlemde belirleniyor bu bölünmeler.

Ramazanoğlu hem ulusal, etnik, kültürel bölünmelerin hem de sınıfsal bölünmenin kadınlar arasında maddi çelişkilere yol açtığını savunuyor. Sınıf konusunda kendisine katılıyorum. Ama diğerleriyle sınıfsal bölünmenin aynı kefeye konamayacağım düşündüğüm artık açık olmalı. Ve buradan hareketle şöyle bir sonuca varıyor yazar: Feminizm kadınların maruz kaldığı sınıfsal, ulusal, etnik, kültürel baskı, sömürü ve ezme biçimlerinin **hepsiyle birden** yüzleşmelidir. Çünkü erkek egemenliği, insanlar arasındaki bütün diğer baskı ve egemenlik ilişkileriyle iç içe girmiş durumdadır. Ama öte yandan şunu da kabul ediyor: Feminizm bütün farklı baskı biçimleri arasındaki ilişkileri açıklaması beklenecek bütüncül bir toplum teorisi değildir. Ve yazar feminizme atfettiği bu kapsayıcılıkla, bütüncül bir toplum teorisi olmaması arasındaki çelişkiyi ortadan kaldıramadığı için de sonuçta doyurucu bir politik perspektif sunmuyor.

Böyle bir perspektifi oluştururken ilkin, farklı sınıflardan kadınların **kadınlık durumlarını**, bir öncelikler silsilesi oluşturmadan feminizmin politik ve teorik ufkuna dahil etmek gerekiyor. Ama belki Ramazanoğlu'nun gözönüne almadığı bir ayrım yaparak: Kadınların maruz kaldığı farklı **erkek egemenliği biçimlerini**, kadınların (erkeklerle birlikte) maruz kaldığı başka baskı ve sömürü biçimlerinden ayırarak. Bunun yanı sıra sınıfsal bölünme temelinde kadınların birbirinden ayrı düşebileceği bir teorik ve politik perspektifin varlığını kabul etmek bana kaçınılmaz görünüyor. Bu ikili bakışı geliştirmedikçe ve bunun adını koymadıkça bu sorunu çözmenin mümkün olmadığına inanıyorum.

Nitekim Ramazanoğlu kitabın bir bölümünde Maureen Cain adlı bir feministe gönderme yaparak benzer bir yaklaşımı dile getiriyor: "Biri diğerinden daha temel olmayan iki bakış açısına dayalı bu anlayış, kadınların sınıf ve iş ilişkileri tarafından bölünmesinin feminizm açısından yarattığı siyasal sorunun çözümlenmesi için bir umut vaat ediyor." (s. 159, değiştirilmiş çeviri, G. Ş.) Ancak kendisi başka bölünmelerin de maddi çıkar çatışmalarına yol açtığını savunduğu için onun politik ufku bu kadar net değil. Yine de, kadınlar arasındaki bölünmeler bağlamında kadınların kurtuluşu meselesi üzerine teorik sorulara kafa yormak isteyenlere önereceğim bir kitap *Feminizm ve Ezilmenin Çelişkileri.*

Gülnur Savran

Uçan Süpürge'den ikinci festival

Uçan Süpürge 2. Kadın Filmleri Festivali kapsamında ulusal kısa film ve belgesel film senaryo yarışması düzenliyor.

Geçen yıl Türkiye'de ilk kez Kadın Filmleri Festivali düzenleyen Uçan Süpürge, 1-7 Haziran 1999 tarihinde Ankara'daki ikinci festivale hazırlanıyor. Bu yıl festival kapsamına ulusal kısa film ve belgesel film senaryosu yarışması da dahil oluyor. Yarışma, sinemanın sanatsal gelişimine katkıda bulunmanın ötesinde, kadınların sinemada varolabilmelerine ve kadın sinemacıların yetişmesine olanak sağlama amacını güdüyor. Yarışmaya katılacak eserlerin kadınla ilgili, kadınlara dair, toplumsal cinsiyet rollerini çeşitli boyutlarıyla ele alan, sorgulayan, düşündüren, farklı kadınlık durumlarını gözardı etmeyen bir yapı içermesi bekleniyor.

Yarışmanın yapılabilmesi için, gerek kısa film, gerekse belgesel film dalında en az altı senaryonun sunulmuş olması gerekiyor. Senaryoların son teslim tarihi 26 Şubat 1999, 31 Mart 1999 tarihinde ön eleme sonuçları açıklanacak olan yarışma, senaryo sayısı altıya ulaşmışsa yapılamayacak.

Yalnızca kadın adaylara açık olan yarışmada ilk üç senaryoya para ödülü veriliyor. Birincilik ödülü 1000 dolar, ikincilik ödülü 700 dolar, üçüncülük ödülü 300 dolar olan yarışmada, seçilen senaryonun çekilebilmesi için Uçan Süpürge, senaryo yazarının yapımcılarla buluşma ortamını da yaratıyor. Katılımın ücretsiz olduğu yarışma için aşağıdaki adrese başvurabilirsiniz:

Uçan Süpürge Kadın Filmleri Festivali,
Bestekâr sok. 80/6, 06680,
Kavaklıdere, Ankara.
Tel: 0312 427 00 20, 426 95 67.

PANO

• İş arayan 20-28 yaş arasındaki arkadaşları İletişim Yayınları'na bekliyoruz.
Tel: 0216 216 60 81, 266 35 00.

• Bir kadın kurnluşunda çalışacak, kadın bakış açısına sahip kadınların telefonlarını bekliyoruz.
Tel: 0212 248 16 80.

• **Kitaplı Kahve** part-time çalışacak eleman arıyor.
Tel: 0212 293 66 38.

• Büyük emek vererek hazırladığım "Sosyolojik, Cinsel ve Hukuksal" doktora tezimi telif ödeyerek basacak yayınevi arıyorum, Dr. Kadriye Bakır.
İlgilenenler 0212 293 13 00, dahili, 2036'dan arayabilirler.

• Teşvikiye'de iki kişilik bir evin, haftada bir temizliğini, çamaşırını ve ütüsünü yapacak kadın aranıyor. İlgilenenler 0212 251 02 22 numaralı telefondan Zeynep'i arayabilirler.

• İngilizce, İngilizce matematik, İngilizce fen ve Türkçe dersleri veriyorum. Bakırköy çevresini tercih ediyorum. *Pazartesi*'ye not bırakabilirsiniz. Aslı.

ABONE OLAN MUTLU OLUR

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresim yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse, siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU
Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 3.600.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.800.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Semra Emre,
Türkiye İş Bankası, Parmakkapı Şubesi,
İstanbul.
Hesap Numarası: 1042 / 103502

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay ***Pazartesi*** nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

...Şiddete uğrayan kadınlar genellikle kendilerini suçluyorlar. Halbuki şiddet ne kaderinizdir ne de utancımız. Şiddet, erkek egemen sistemin en yaygın ve en açık baskı aracıdır.

Biz kadınlar 25 Kasım Uluslararası Kadına Yönelik Şiddete Son Günü'nde tüm kadınları şiddete karşı örgütlenmeye ve dayanışmaya çağırıyoruz.

Bağımsız Kadın İnisiyatifi, İstanbul

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)

Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura,
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu,
Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç,
Meltem Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun,
Nevin Cerav, Nural Yasin, Sonat Zelyüt,
Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer,
Semra Can. **(İllüstratör):** Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, İstanbul.
Tel, faks: (0212) 292 07 39, 249 59 59.
292 07 47, 244 23 94
e-mail: pazartesidergi@superonline.com
Ankara faks: (0312) 215 34 82
Renk ayrımı: Mondo
Baskı: Prizma Press, Merter, İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay.